Др. Аґенор Артимович

Латинська читанка

Перша частина

для першого року науки
латинської мови
(на основі лєктури з Цесара)

1922
Київ · Відень · Львів
Накладом „Видавництва Шкільних Книжок“

Др. Аґенор Артимович

Латинська читанка

Перша частина

для першого року науки
латинської мови

(на основі лєктури з Цесара)

1922

Київ · Відень · Львів

Накладом „Видавництва Шкільних Книжок“

Замовляти можна в „Schulbücherverlag“-ові
Wien, I., Schwarzenberggasse 5.

1.

Quid est hōc? Hōc est scámnum. Haec est tábŭla. Haec est ménsa. Haec est sélla. Haec est fenéstra. Hic est stílus. Hic est cálămus. Égo sum magíster. Tū es discípŭlus. Haec est discípŭla. Nōs súmus discípŭlī. Vōs éstis discipulae. Hī sunt discipulī. íllae discipulae. Haec sunt scamna. Hic púer est, illa puélla. Discipulī púĕrī, discipulae puellae sunt. Magister vir est. Magistrī virī sunt. Discípulus párvus, magister mágnus est. Discipula parva est. Hae puellae parvae sunt. Ille puer magnus est. Hī puerī parvī, illi magnī sunt. Hōc scamnum magnum, illud parvum est. Haec scamna magna, illa parva sunt.

Зам. 1. Грам.: „sum" ind. praes. § 88, наголос § 4.

2.

Ego sto, vōs sedētis. Nunc ego sédĕo, vōs stātis. Nunc sedēmus omnēs. Magister stāre solet. Discipŭlī sedēre solent. Pueri parvī esse solent. Tábŭla magna esse solet. Magister in sellā sedet, discipulī in scamnis. Hic puer stat, tū sedēs. Nunc tū stās, ille sedet. In scholā vidētis mensam, sellam, tabŭlam, scamna, fenestras. Discipulus librum et cálămum habet. Discipulī librōs habent. Laudāmus bonōs librōs. Magister impigrōs puĕrōs laudat, pigrum vitúpĕrat. Clarōs poētās omnēs laudant. Schola nostra in oppidō est. In oppidō multōs hortōs vidēmus. In hortis multae rosae sunt. Puellae se rosis ornant.

Зам. 2. Грам.: Ind. praes. inf. I. і. II. конюґ. §§ 96.

3.

Nōn habeo librum. Dā mihi tuum. Stilus meus nōn est pulcher. Monstrāte mihi stilōs vestrōs. Tē intérrŏgo. Respondē, sī scis. Vōs interrogo. Respondēte, sī scitis. Sī nescitis, tacēte. Magister interrogāre solet, discipulī audīre et respondēre. Sī magister interrogat, discipulī audiunt et respondent. Librī magnōrum poētārum clarī sunt. Apĕrī fenestram. Aperite fenéstrās. Sī puer fenestram apĕrit, ventum audīmus. Cui discipulus librum

dat? Cuius stilus nōn est pulcher? Quid discipulī apériunt? Discipulī fenestrās aperiunt. Quid audīs, sī fenestram aperīs? Quem magister laudat?

Зам. 3. Грам.: Ind. praes., inf. IV. конюґ. imp. I., II., IV. конюґ. §§ 96.

4.

Magister docēre, discipuli díscĕre solent. Ego doceo, vōs díscĭtis. Magister discipulum, qui nōn discit, vituperat. Magister puellam, quae discit, laudat. Discipulī stilō aut calamō scribunt. Scrĭbĭte id, quod puer legit. Lege id, quod scribo. Sī bĕnĕ scrĭbis, magister tē laudat. Librōs clārōrum poētārum libenter légĭmus.

Non omnes discipuli adsunt. Quis abest? Duo absunt, sed iam veniunt. Cur sērī[1]) venītis? Si abestis, nihil discitis.

Quis docēre solet? Quem magister vituperat? Quid scrĭbĭtis? Quem magister laudat? Cuius librōs libenter legĭmus?

Зам. 4. Грам.: Ind. praes., inf., imp. III. конюґ. §§ 96. [1]) по укр. = запізно.

5.

De patria nostra.

Ucraīna patria nostra est. Ucraīnam natio Ucraīnĭca incŏlit. Patria nostra agricultūrā clāra est, propterea quod in eā multī et bonī agrī sunt, quōs impigrī agricŏlae colunt. Agrī Ucraīnae bonī sunt. In Ucraīnā urbēs et oppida sunt. Ucraīna pertinet ad altōs montēs Carpăthiōs, quī multīs et magnīs silvīs clārī sunt. Clārī poëtae Ucraīnam célĕbrant. Merĭtō nos omnēs patriam nostram amāmus.

Quae est patria nostra? Quī sunt incolae Ucraīnae? Quā rē Ucraīna clāra est? Quis agrōs colit? Ad quōs montēs Ucraīna pertinet? Quid in eīs vidēmus? Quis Ucraīnam célĕbrat? Quis Ucraīnam amat?

Зам. 5. Грам. I і II. Декл., pron. inter. rel. §§ 12, 16, 17, 21, 22, 77, 78.

6.

1. В школі багато лавок. 2. В школі бачимо крісло, стіл, таблицю (і)[1]) лавки. 3. Учитель учить, ученики учаться. 4. Учитель читає те, що ученики пишуть. 5. Учитель звичайно[2]) сидить на кріслі, (а) ученики на лавках. 6. Учитель хвалить пильного ученика, (а) лінивого ганьбить. 7. В місті ба-

чите багато садків. 8. Одчиніть вікна. 9. Чуєш вітер. 10. Коли вікна одчиняємо, (то) чуємо вітер. 11. Дай мені книжку славного поета. 12. Всі хвалимо славного поета. 13. Ученики читають охоче книжки славних поетів. 14. Всі охоче читаємо славних поетів. 15. Як не знаєш, (то) мовчи. 16. Напиши, що читаю.

Зам. 6. [1]) Слова в скобках опускається при перекладі. [2]) solet.

7.

Habēs stilum. Tibi est stilus. Puerō et puellae librī sunt. Puerīs et puellīs stilī sunt. Ego stilum non habeo. Mihi stilus non est. Discipule, da mihi stilum. Tibi liber nōn est. Magister discipulum, qui librum nōn habet, vituperat. Discipulus ā[1]) magistrō vituperātur.[2]) Magister discipulās, quae discunt, laudat. Discipulae ā magistrā laudantur. Ucraīna ā poētis celebratur. Pueri ā magistrō monentur. Ager ab impigrō agricolā colitur. Agrī Ucrainae ab impigrīs agricolīs coluntur. Bonī librī ā nōbīs libenter leguntur. Fenestrae ā puerīs aperiuntur. Nunc ventus ā vōbīs auditur.

Quī montēs in Ucraīnā videntur? Quid ab agricolīs colitur? Quae terra ā nōbīs amātur? Cūr discipulus a magistrō vituperātur. Quae discipulae ā mē laudantur? Qui librī ā tē libenter leguntur?

Зам. 7. Грам.: Pron. pers. § 71. [1]) При іменах осіб питається в лат. мові не „ким? чим?“ але все „од кого?, з ким?, через кого?“ і вживаються приіменники ā з abl., cum з abl., per. в acc. [2]) Щоб творити 3. особу предметного стану (passīvī), додається до закінчення підм. ст. (actīvī)-ur.

8.

Óppĭdum nostrum ad flūmen šitum est. In oppidō nostrō multī hortī sunt. In hortīs multās arbŏrēs[1]) et pulchrōs flōrēs vidēmus. Altae arborēs umbrā, flōrēs variīs colōrĭbus ánĭmōs nostrōs[2]) dēlectant. Umbra magnae árbŏris nōbīs iūcunda est. Colōrēs flōrum variī sunt. In arbórĭbus multae avēs cantant. Ávĭbus quoque colōrēs variī sunt, sed corvō avī color niger est. Poētae variōs colōrēs flōrum carmínĭbus célĕbrant. Eōrum pulchra cármĭna libenter légĭmus.

Ubi óppĭdum nostrum situm est? Ubi árbŏrēs et flōrēs vidēmus? Cur arbŏrēs et flōrēs nōs dēlectant? Cuius umbra omnibus iūcunda est? Cui avī niger color est? Ā quō urbēs et flūmina Ucrainae celebrantur? Cuius carmina laudantur?

Зам. 8. Грам. III. Декл. § 26; [1]) всі назвища дерев є женського роду. [2]) по укр. = нас.

9.

Vir puer erat, puer vir erit. Virī pueri erant, pueri viri erunt. Pater filiō dicit: „Eram, quod es, eris, quod sum.“ Patrēs filiis dicunt: „Erāmus, quod estis, éritis, quod sumus“. Filia mātrī dicit: „Ero quod es, erās quod sum“. Filiae matribus dicunt: „Érimus, quod estis, erātis quod sumus.“ Hi duo pueri filii unius patris sunt. Ei fratrēs sunt. Pater eōrum agricŏla est. Ager eius ad flūmen situs est. Huic puerō soror est. Concordia frātrum animos[1]) parentum dēlectat. Boni libri, qui variās fābulās continent, ā lībĕrīs libenter leguntur.

Quid erat vir? Quid erit puer? Cuius filii ei pueri sunt? Quā rē animi patrum dēlectantur? Quōs librōs liberī libenter legunt?

Зам. 9. Грам.: hic, is, ille, unus, eram, ero. §§ 64, 75, 76, 88. [1]) = батьків.

10.

Ucraīna est omnis divisa in partēs duās, quārum ūna ad dextram, altera ad sinistram rīpam Borýsthĕnis flūminis sita est. Borysthenes flūmen eās dividit. Ucraīnae ōlim hetmānī praéĕrant. Ei continenter fere bella gerēbant. Milites eorum, qui ipsōrum linguā Cosācī appellābantur, fortissimī erant. Sed multis bellis oppida et agrī Ucraīnae vastābantur.

Quae sunt partēs Ucraīnae? Quō flūmine dividuntur? Quis Ucraīnae olim praéĕrat? Quod nōmen erat mīlitibus eōrum? Cūr agrī Ucraīnae vastabantur? Qui sunt summī montēs in Ucraīnā?

Зам. 10. Грам. ipse, duo, impf. ind. §§ 64, 76, 96.

11.

1. Наша вітчина Україна. 2. Мешканці України охоче обробляють (свої) добрі поля. 3. Україна сягає (аж) до Карпатських гір. 4. Поети прославляють великі ліси Карпатських гір. 5. В лісах співають ріжнобарвні пташки на високих деревах. 6. В садках нашого міста багато дерев і красних квіток. 7. Їх гарні барви веселять нас. 8. Батько був (тим), чим син є, син буде, чим батько є. 9. Згода добрих братів потішає[1]) батьків[2])? 10. Поля батьків цього хлопця добрі. 11. Він має[3]) брата і сестру. 12. Сестри люблять[1]) своїх братів. 13. Козаки колись майже безнастанно воювали. 14. (Через) ці війни[4]) пустошилися[1]) добрі поля України.

Зам. 11. [1]) pass.! [2]) по лат. = душі батьків. [3]) = йому є. [4]) abl.!

12.

Urbs Rōma in Italiā ad Tiberim flūmen sita est. Quis ignōrat fābulās dē Rōmulō et Remō? Urbs Rōma septem collēs vel montēs continēbat. In monte Capitōlinō templum Iovis erat, summī deorum. In monte Palātino vetus rēgia Rōmulī rēgis erat. Inter montēs Capitōlinum et Palātīnum forum Rōmānum erat, ubi Rōmānī omnia negōtia publica agēbant. Urbs Roma abundābat templīs et theātris. Rōmānī poētās magnōs libenter audiēbant.

Audīmus avēs cantantes. Discipuli magistrō interrogantī respondent. Magister puerum fābulās dē Rōmulō et Remō ignōrantem vituperat. Solēmus sedentes legere. Multōs librōs legentēs multa discimus. Puerum verba magistrī audientem laudāmus.

Ubi Rōma sita est? Scītisne fābulās dē Rōmulō et Remō? Quot collēs urbs Rōma continēbat? Ubi erat vetus rēgia? Quid Rōmānī in forō agēbant? Ubi forum Romanum situm erat?

Зам. 12. Грам.: Part. praes., Acc. на -im, неправ. одм. прикм. §§ 27, 31.2.6, 100.

13.

Caesar[1]) bell. Gall. I. 1.

Gallia est omnis divisa in partes trēs, quarum[2]) unam incŏlunt Belgae, aliam Aquitāni, tertiam, qui ipsorum linguā Celtae, nostrā Gallī appellantur. Hi omnes linguā, institutis, legibus inter sē díffĕrunt. Gallos ab Aquitanis Garumna flumen a Belgis Mátrŏna et Séquăna dividit.

In quot partēs Gallia dīvīsa est? Quae gentēs eās partēs incolunt? Quō nōmine Gallī ipsōrum linguā appellantur? Quō linguā Latīnā? Quibus rēbus populī Galliae inter sē differunt? Quod flūmen Gallos ab Aquitānīs dīvidit? Quibus flūminibus Belgae ā Gallīs dīviduntur?

Corvus colōre ab aliīs avibus differt. Fers librum. Quid fertis? Puer librum fert, mensam ferre nōn potest. Cosaci agrícolis Ucraīnae auxilium ferebant.

Зам. 13. Грам. ind. praes. possum, fero, alius, alter, tres §§ 24.1, 64, 91, 125

[1]) C (= Gaius) Julius Caesar вродився в році 100 пер. Хр. в місяці липні. Його життя належить до історії. В р. 59 пер. Хр. він став консулем а в роках 58—50 був як proconsul намісником Ґалії. Його вбили 15. марта 44 р. пер. Хр.

Він писав commentarii (= спомини) de bello Gallico (7 книг) та De bello civili (про горожанську війну) в 3 книгах. Осьму книгу De bello Gallico написав його ґенерал (legatus) A (= Aulus) Hirtius.

[2]) gen. partitivus = з яких.

14.

1. Старі Ґалійці ріжнилися між собою мовою, установами (і) законами. 2. Ученик несе книжку, але лавки[1]) не може нести. 3. Козаки не все[2]) могли селянам помагати.[3]) 4. Що можеш нести? 5. Що несете? 6. Несемо книжки. 7. Чим одмінний[4]) крук од инших птахів? 8. Неси книжку. 9. Несіть книжки! 10. Коли не учитеся, не можете відповідати учителеві. 11. Коли ви училися, (то) ви все[2]) могли відповідати. 12. Не можеш того[1]) знати, бо не учишся. 13. Можемо те знати, (про) що читаємо в книжці. 14. Ученик, (що) не учиться,[5]) не може нічого знати. 15. Ученик одповідає учителям, (як) питають.[5])

Зам. 14. [1]) кого? що?! [2]) semper. [3]) = нести поміч. [4]) = ріжниться. [5]) part!

15.

Caesar bell. Gall. I. 1. (Продовження уступу 13.)

Horum omnium[1]) fortissimi sunt Belgae, propterea quod a cultu atque humanitate provinciae longissime absunt minimeque ad eos mercatores saepe commeant atque eas res, quibus animi effeminantur, important proximique sunt Germanis, qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt.

Cur Belgae fortissimī erant? Qui longissimē aberant ā provinciā? Cui nationī Belgae proximī erant? Quod flūmen Belgās ā Germānīs dividēbat? Saepe animī eis rebus effeminantur, quae a mercātoribus importantur.

Discipuli, qui discunt, laudandi sunt. Ille mihi vituperandus est. Agricolae ager colendus est. Cosacis multa bella gerenda erant. Discipuli monendi, magistri audiendi sunt.

Зам. 15. Грам.: Gerundivum, V. Dekl. (res.) §§ 43, 101. [1]) gen. part.: з тих всіх, з поміж..

16.

Caesar bell. Gall. I. 1. (Продов.)

Qua[1]) de causa Helvetii quoque reliquos Gallos virtute praecedunt, quod fere cotidianis proeliis cum Germanis contendunt, cum aut suis finibus[2]) eos prohibent aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt.

Ea pars, quam Galli obtinent, initium capit a flumine Rhodano, continetur Garumna flumine, Oceano, finibus Belgarum. attingit etiam ab[3]) Sequanis et Helvetiis flumen Rhenum, vergit ad septemtriones.

Qui reliquōs Gallōs virtūte praecēdēbant? Cūr Helvetiī fortissimī erant? Ubi Helvetiī bella gerēbant? Quae pars Galliae ā Gallīs obtinēbātur? Quibus fīnibus Gallī continēbantur? Unde ea pars, quam Galli obtinebant, initium capiēbat? Quō vergēbat?

Зам. 16. Грам.: ipse, capio §§ 76, 103. [1]) Quā = hāc, -eā. В початку речення часто кладеться qui замість hic. [2]) ablātīvus sēparatīvus: від своїх границь. Abl. sep. означує відділення. [3]) з боку Секванців = у Секванців.

17.

Caesar bell. Gall. I. 1. (Продов.)

Belgae ab extremis Galliae finibus oriuntur, pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni, spectant in septemtriones et orientem solem. Aquitania a Garumna flumine ad Pyrenaeos montes et eam partem Oceani, quae est[1]) ad Hispaniam, pertinet; spectat inter occasum solis et septemtriones.

Unde Belgarum fines initium capiunt? Quo pertinent? Qui sunt fines Aquitaniae? Quo vergunt Belgae, Galli, Aquitani?

Ucraina magna est. Dico Ucrainam magnam esse. Gallia est divisa in partes tres. Scimus Galliam divisam esse in partes tres. Partem Galliae incolunt Belgae. Caesar dicit partem Galliae Belgās incolere. Galli lingua inter se differunt. Caesar dicit Gallos lingua inter sē differe. Galli partem Galliae obtinent. Scimus Gallōs partem Galliae obtinēre.

Зам. 17. Грам.: IV. Декл., acc. c. inf. §§ 40, 141. [1]) = опливає Еспанію.

18.

1. Ґалію ділимо на три части, з яких перша замешкана Бельґійцями, друга Аквітанцями, (а) третя Кельтами. 2. Цесар каже, що найхоробріші з них є Бельґійці. 3. Вони майже безнастанно боролися з Ґерманами. 4. До них купці найменше заходили, тому що вони найдальші[1]) від Римської провінції. 5. Цесар каже, що і[2]) Гельвеції перевисшають инших Ґалійців своєю хоробрістю. 6. Вони також майже щоденно билися з Ґерманами. 7. Ми знаємо, що Аквітанія сягає від Піренейських гір (аж) до ріки Ґарумни, Ґалія від Ґарумни (аж) до Секвани і до Рену. Бельґія від Секвани до Рену.

Зам. 18. [1]) longissimē abesse. [2]) також.

19.

Caesar bell. Gall. VI. 11.

Non alienum esse videtur[1]) de Galliae Germaniaeque moribus et, quo differant[2]) hae nationes inter sese, proponere.

In Gallia non solum in omnibus civitatibus atque in omnibus pagis vicisque, sed paene in singulis domibus factiones sunt, earumque factionum principes sunt. qui summam auctoritatem eorum iudicio habere existimantur.[3])

Quid Caesari non alienum esse videtur? Ubi in Gallia factiones erant? Qui erant principes factionum. Qui summam auctoritatem in Gallia obtinent? Quem Caesar dicit[4]) in Gallia summam auctoritatem obtinēre?

Зам. 19. Грам.: domus § 41,1. [1]) videtur з. nom. c. inf. здається, що... [2]) conj. praes. В залежних питайних реченнях вживається conj. [3]) existimatur, habetur з. nom. c. inf. або з подвійним nom. = уходить за... вважається за... Qui... habere existimantur = що вважаються за тих, що мають... = що, як загально думають, мають... [4]) Хто мав, як каже Цесар...

20.

Caesar bell. Gall. VI. 13.

In omni Gallia eorum hominum, qui áliquo sunt numero atque honore, genera sunt duo: nam plebes paene servorum habetur[1]) loco, quae nihil audet per se, nulli adhibetur consilio. Plerique, cum aut aere alieno aut magnitudine tributorum aut iniuria potentiorum premuntur, sese in servitutem dicant nobilibus. quibus in hos éădem omnia sunt iura. quae dominis in servos.

Quot genera hominum apud Gallos áliquo numero atque honore erant? Cuius loco[2]) plebs apud eōs habebatur? Num plebs consiliis adhibebatur? Quibus rebus plebs premebatur? Cui saepe in servitutem se dicabant? Quae iura nobilibus in eos erant?

Зам. 20. Грам.: aliquis, idem. §§ 76, 79,1. [1]) = вважають мало що не за невільників. [2]) = за що вважали...

21.

Caesar bell. Gall. VI. 13. (Прод.)

Sed de his duobus genéribus alterum est drúidum, alterum équitum. Illi rebus divinis intérsunt. sacrificia publica ac privata procūrant, religiones interpretantur; ad eos magnus adulescentium numerus disciplinae causa concurrit magnoque sunt[1]) drúides apud Gallos honore[1]). Nam fere de omnibus controversiis publicis privatisque constituunt et, si quod est admissum facinus[2]), si caedes facta[3]), si de hereditate, de finibus controversia est, iidem decernunt, praemia poenasque constituunt; si qui aut privatus

aut populus eorum decreto non stetit, sacrificiis interdicunt. Haec poena apud eos est gravissima.

Quae erant ea genera, quae apud Gallos aliquo numero atque honōre erant? Quibus rebus druides intérĕrant? A quibus sacrificia procurabantur? Qui religiones interpretabantur? Qua de causa multi adulescentes ad druides concurrēbant? Dē quibus rēbus druides constituēbant? Quorum decretis omnes stabant? Quae erat poena gravissima?

Stilus meus longus est, tuus longior, ille longissimus. Mensa gravis est, scamnum gravius. Mensa gravior est quam sella. Hi milites fortes sunt, illi fortiorēs. Belgae ā prōvinciā longius aberant quam Galli. Belgae a provincia longissime aberant. Equites apud Gallos potentiores erant quam plebs, druides potentissimi.

Зам. 21. Грам.: Comp. Sup. Adv. Comp. Sup. quis. indef. §§ 53, 54, 62, 79,2. 1) = тішаться великою повагою, їх дуже поважають. Ablativus quālitātis означує „якість" „прикмету". 2) = як хтось допустився якогось злочину. 3) = як хтось виправив різню, когось убив.

22.

1. Ця лавка довша від[1]) тієї. 2. Цей хлопець сидить на довшій лавці, як той. 3. Лавки довші від крісел. 4. Ґалійці боролися[2]) хоробро. Бельґійці хоробрійше, Ґермани найхоробріше. 5. Чернь часто бідує[3]) через[4]) насильства могутнійших. 6. Гори Кавказу[5]) вищі, ніж Карпати. 7. Тінь великих дерев нам дуже[6]) приємна. 8. Верґілій[7]) найславнійший поет Римлян. 10. Горацій[8]) славнійший від Овідія.[9])

За. 22. Грам. adv. § 60. 1) = як та. 2) pugno, are. 3) premitur. 4) abl. 5) Caucasus. 6) superl. 7) Vergilius. 8) Horatius. 9) Ovidius, -i.

23.

Caesar bell. Gall. VI. 13. (Прод.)

Quibus ita est interdictum, hi numero impiorum ac sceleratorum habentur[1]), his[2]) omnes decedunt, aditum sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant[3]), neque his petentibus ius redditur neque honos ullus communicatur. His autem omnibus druídĭbus praeest unus, qui summam inter eos habet auctoritātem. Hoc[4]) mortuo[4]) aut si qui ex reliquis excellit dignitate, succēdit aut, si sunt plures pares, suffragio drúĭdum, nonnumquam etiam armis de principatu contendunt.

Quis apud Gallos impiōrum ac scelerātōrum numerō habebatur? Cur omnes eorum aditum sermonemque defugiebant? Quis praeerat druidibus? Quis hoc mortuo succedebat? Quomodo druides de principatu contendēbant?

Legimus libros, ut discamus. Legebamus libros, ut disceremus. Discipuli discunt, ut a parentibus laudentur. Discipuli discebant, ut a parentibus laudarentur. Magnus numerus adulescentium ad druides concurrit, ut ab iis doceantur. Magnus numerus adulescentium ad druides concurrebat, ut ab iis docerentur. Peto a puero, ut fenestram aperiat. Petebam a puero, ut fenestram aperiret.

Зам. 23. Грам.: Coni. praes. impf. multum, Comp. Sup. §§ 56, 96. [1]) мають за безбожних і грішних. [2]) Abl. separationis означує відділення або розлуку. [3]) ut finale (в значінню заміру) або пē вживається coni praes., як в головнім реченню є Praes. або Futurum, а coni. impf., як дієслово головного речення є в минувшости. [4]) abl. absolutus: як він умер = по смерти його.

24.

Caesar bell. Gall. VI. 13. (Прод.)

Hi certo anni tempore[1]) in finibus Cárnŭtum, quae regio tōtius Galliae media habetur, consīdunt in loco consecrato. Huc omnes undique, qui controversias habent, conveniunt eorumque decretis iudiciisque parent. Disciplina in Britannia reperta atque inde in Galliam translata existimatur, et nunc, qui diligentius eam rem cognoscere volunt, plerumque illo discendi causa proficiscuntur.

Cur druides in finibus Carnŭtum convenire solebant? Ubi considebant? Qui homines illō conveniebant? Ubi eorum disciplina reperta esse existimabatur? Qui adulescentes in Britanniam proficiscebantur? Quid in Britanniā cognoscere volēbant?

Qua de causa in scholam venitis? Discendi causa? Quid puer in schola discere vult? Cur eos libros legere vultis? Discimus, quod linguam Latinam diligentius cognoscere volumus. Peto a tē, ut fenestram aperias. Cur non vis? Non potes.

Зам. 24. Грам.: volo § 128. [1]) Abl. temporis: означує час.

25.

1. (Хто) не хоче[1]) учитися, (того) учитель ганьбить. 2. Хочете і можете учитися. 3. Знаю, що ви хочете і можете учитися. 4. Хочемо сидіти в тіні високого дерева. 5. Як[2]) не хочеш слухати,[3]) учитель тебе ганить. 6. Як[2]) хочеш учитися, то можеш. 7. Учителі хвалять пильних учеників, щоб тим ревніше вони хотіли учитися. 8. Учителі хвалили пильних учеників, щоб тим ревніше хотіли учитися. 9. Друїди вибиралися в Британію, (тому що) хотіли[1]) докладніше[4]) пізнати науку.

Зам. 25. [1]) part.! [2]) sī, [3]) pareo, -ēre. [4]) = ревніше.

26.

1. В шостій[1]) книзі Цесар описує, чим обичаї Ґалійців одмінні[2]) від Ґерманських.[3]) 2. Він каже, що в Ґаліі не тільки у всіх волостях і селях,

але майже в кожнім домі є партії. 3. Тільки шляхта і друїди мали якесь значіння, а чернь вважали мало що (не) за невільників. 4. Друїди займалися богослуженням і обяснювали закони віри. 5. Вони рішали також у всіх спорах і назначували кари. 6. За найтяжчу кару вважали вони виключення[4]) від богослуження. 7. Всі корилися їх рішенням. 9. Ґалійці думали, що науку друїдів винайдено в Британнії і аж відти перенесено до Ґалії. 9. Тому звичайно (ті, що)[5]) хотіли докладніше научитися її, вибиралися до Британнії.

Зам. 26. [1]) sextus 3., [2]) = ріжняться. [3]) = Ґерманів. [4]) = коли когось виключували. [5]) part.!

27.

Caesar bell. Gall. VI. 14.

Druides a bello abesse consuerunt[1]) neque tribūta unā cum reliquis pendunt, militiae vacationem omniumque rerum habent immunitātem. Tantis excitati[2]) praemiis et sua sponte multi in disciplinam conveniunt et a parentibus popinquisque mittuntur. Magnum ibi numerum versuum ediscere dicuntur.[3]) Itaque annos nonulli vicēnos in disciplina permanent.

Num druides bellis intererant? Nonne vacationem militiae habebant? Num tributa ab iis pendebantur? A quibus adulescentēs ad druidēs mittebantur? Quid ibi discebant? Quot annos nonnulli in disciplina permanebant?

Cur in scholam mittĕ**ris**? In scholam mitti**mini**, ut discatis.[4]) Multi adulescentēs a parentibus ad druides mitteban**tur**, ut eorum disciplinam ediscerent.[5]) Caesar dicit multos adulescentes ad druides mit**ti**. Delector bonīs librīs. Umbrā magnārum arbŏrum delectā**mur**.

Зам. 27. Грам.: Pass. praes. inpf. inf. Dep. §§ 97, 105. [1]) = звичайно не беруть участи в ... [2]) = спонукані, задля. [3]) = кажуть, що виучуються. Dicitur, dicuntur з nom. c. inf. = кажуть, що. [4]) coni. praes., бо mittimini є praes. [5]) coni. impf., бо mittēbantur = минувшість.

28.

1. Чому батьки посилають[1]) вас до школи? 2. Посилають[1]) нас до школи, щоб ми вчилися. 3. Тебе хвалять,[1]) тому що ревно[3]) учишся. 4. Вас хвалили,[1]) тому що ви ревно вчилися. 5. В лісах Карпатських гір находяться[1]) квітки. 6. Ученикам, що добре вчаться, дають[1]) гарні книжки. 7. Ганять нас, тому що ми нічого[2]) (не) знаємо. 8. Ганьбили[1]) нас тому, що ми зле училися. 9. Цесар каже, що друїди обясняють закони віри.

Зам. 28. Грам.: неправ. прислівн. § 61. [1]) pass. [2]) nihil. [3]) diligenter.

29.

Caesar bell. Gall. VI. 14. (Прод.)

Neque fas esse existimant[1]) ea litteris mandare, cum in reliquis fere rebus Graecis litteris utantur.[2]) Id mihi duabus de causis instituisse videntur[3]), quod neque in vulgus disciplinam efferi velint[4]) neque eos, qui discant,[4]) litteris confisos minus memoriae studere; quod fere plerisque accidit, ut praesidio[5]) litterarum diligentiam in perdiscendo ac memoriam remittant.

Num druides ea, quae docebant, litteris mandabant? Quibus litteris in reliquis rebus utebantur? Quibus de causis disciplinam litteris mandare non solebant? Quid in vulgum efferri nolebant? Quid plerisque accidit, qui litteris utuntur?

Зам. 29. Грам.: parvus. Comp. Sup. nolo, malo, §§ 56, 128. [1]) Не думають, що се боже право = вважають гріхом. При твердженнях залежних од verba dicendi et sentiendi звичайно вживається acc. c. inf. [2]) coni praes. тому що existimant є praes.! [3]) videtur, videntur, з nom. c. inf. = здається, що... instituisse = inf. perf. act. [4]) coni. praes., бо в головнім реченню videntur є praes.! Coni. вживається в реченнях, що залежні од inf. (тут „instituisse") [5]) через поміч = тому що мають записки.

30.

Caesar bell. Gall. VI. 14. (Прод.)

Imprimis hoc volunt persuadere, non interire animas[1]), sed ab aliis post mortem transire ad alios, atque hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto.[2]) Multa praeterea de sideribus atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de deorum immortalium vi ac potestate disputant et iuventuti tradunt.

Quid druides imprimis hominibus persuadere volebant? Num animae post mortem intereunt? Qua re homines maxime ad virtutem excitantur? Cur Galli metum mortis neglegebant? Quid a druidibus iuventuti tradebatur?

Druides animas immortales esse docebant. Caesar Galliam omnem in tres partēs divisam esse dicit, Gallos linqua, legibus, institutis inter se differre. Apud Caesarem scriptum legimus Gallos ab Aquitanis Garumna flumine dividi. Germani saepe in Galliam transibant. Galli cum Germanis saepe bella gerebant, ne Germani in Galliam transirent.

Зам. 30. Грам.: eo, magnus. Comp. Sup. §§ 56, 129. [1]) В укр. мові sing. = що душа не... [2]) при занедбанім страху = як нема страху...

31.

1. Ходи зо мною[1]) в ліс. 2. Чому не хочеш зо мною[1]) йти? 3. Волієш дома вчитися. 4. Инші хлопці радо йдуть у ліс. 5. Щоб не[2]) йти в ліс,

ученик каже, що має[3]) вчитися. 6. Щоб не[2]) йти в ліс, ученик все[4]) казав, що воліє вчитися. 7. Більший хлопець може дальше йти, ніж менший. 8. Щоб ми могли найти квітки, треба нам іти в ліс. 9. Той хлопець, що[5]) йде в ліс, може найти квітки. 10. Ті хлопці воліють іти в ліс, щоб найти квітки 11. Ті хлопці воліли йти в ліс, щоб найти цвіти. 12. Ті, що[5]) йдуть в ліс, не можуть учитися.

Зам. 31. [1]) mecum. [2]) nē з coni. [3]) Gerundivum = що йому треба... [4]) semper. [5]) part. praes.

32.

Друїди звичайно не[1]) брали[1]) участи[1]) в війні. 2. Вони не мали[2]) платити податків. 3. Тому батьки часто посилали[3]) своїх дітй до них, щоби научилися їх науки. 4. Там мали[2]) научитися дуже багато віршів. 5. Деякі лишалися (аж) по 20 літ при науці. 6. Друїди своєї науки не хотіли записати, бо[4]) вважали се гріхом. 7. Вони хотіли переконувати (людей), що душа[5]) не вмірає, а по смерти переходить до других. 8. Крім того вони вчили багато[5]) про зорі, про світ і землю і про безсмертних богів.

Зам. 32.: [1]) absum a... [2]) Gerundivum. [3]) pass.! [4]) тому що... [5]) plur.

33.

Caesar bell. Gall. VI. 15.

Alterum genus est equitum. Hi, cum est usus atque aliquod bellum incidit[1]), omnes in bello versantur atque eorum ut quisque[2]) est genere copiisque amplissimus[2]), ita plurimos[2]) circum se clientes habet. Hanc unam gratiam potentiamque noverunt.

Quod erat alterum genus nobilium? Quando hi in bello versabantur? Quibus plurimi clientes erant?

Romulus primus rex Romanorum fuit. In Palatio fuērunt domus Caesarum. Initio res Romanae parvae fuerunt. Hostes agros vastavērunt. Plurimis bellis agri Ucrainae vastati sunt. Scriptum[3]) legimus[3]) agros Ucrainae plurimis bellis vastatos esse. Magister te vituperavit, quod piger fuisti. Vos laudati estis, quod diligentes fuistis. Si diligentes fuimus, multa novimus. Caesar in Galliam vēnit. Druides instituērunt, ne disciplina litteris mandaretur.[4])

Зам. 33. Грам.: Perf. ind. inf. quisque §§ 79.6, 98, 99. [1]) коли вибухла війна. Cum temporale (часове) все з. ind. [2]) По укр.: comp. = чим хто могутніший, тим більше має послушників. [3]) По укр. тільки = ми читаємо. [4]) coni. impf., бо instituērunt: perf.

34.

1. Учитель хвалив учеників, що[1]) училися. 2. Учитель похвалив ученика, бо всього научився.[1]) 3. Ученик, що не хотів учитися, часто ходив у ліс. 4. Ученик пішов[2]) у ліс, щоб не учитися. 5. В лісі ви часто находили

квітки. 6. В лісі ви найшли[3]) квітки. 7. Учитель тебе ганьбить, бо ти не на учився нічого. 8. Коли[4]) Цесар прийшов до Ґалії, там було багато партій. 9. Цесар каже, що Бельґійці були хоробріші від инших Ґалійців. 10. Знаємо, що до Бельґійців купці найменше заходили. 11. Читаємо у Цесара, що в Ґалії батьки часто посилали[5]) (своїх) дітей до друїдів. 12. Знаємо, що друїди хотіли[7]) переконувати людей, що душа[6]) є безсмертна.

Зам. 34. [1]) = котрий. [2]) eo, ire, ii, itum. [3]) reperio, īre, repperī, repertus. [4]) cum temp. з. ind. [5]) mitto, ere, mīsī, missus. [6]) plur. [7]) volo, velle, volui.

35.

Caesar bell. Gall. VI. 16.

Natio est omnis Gallorum admodum dĕdĭta religionibus atque ob eam causam, qui sunt affecti gravioribus morbis quique in proeliis periculisque versantur, aut pro victĭmis hómĭnes ímmŏlant aut se immolatūros[1]) vovent administrisque ad ea sacrificia druidibus utuntur, quod pro vita hominis nisi hominis vita reddatur, non posse deorum immortalium numen placari arbitrantur, publicēque eiusdem generis habent institūta sacrificia.

Qua de causa Galli pro victĭmis homĭnes immolabant? Qui se hominēs immolātūrōs esse vovebant? Quibus administrīs ad ea sacrificia utebantur?

Зам. 35. Грам.: part. futūrī, §§ 100. [1]) Що (вони) пожертвують. При acc. c. inf. не вільно опускати acc. Як підмет „він, вона, воно, вони“, односиться до підмету головного речення, тоді вживається se.

36.

Caesar bell. Gall. VI. 16. (Прод.)

Quidam immani magnitudine simulācra habent, quorum contexta viminibus membra vivis hominibus complent; quibus[1]) succensis[2]) circumventi flamma exanimantur homines. Supplicia eorum, qui in furto aut latrocinio aut aliqua noxia sint comprehensi, gratiora dis[3]) immortalibus esse arbitrantur; sed cum eius generis copia deficit, etiam ad innocentium supplicia descendunt.[4])

Qualia simulācra Gallī habēbant? Quid vivis hominibus complebant? Quorum supplicia dīs grata esse arbitrabantur? Quando ad innocentium supplicia descendebant?

Si quod facinus admissum erat, druides poenas constituebant. Facinore admissō aut caede factā druidēs poenas constituebant. Principe

druidum mortuo reliqui de principātū contendebant. Agrīs vastātīs hostēs fugerunt. Libro lecto puer scribit. Victimīs immolātīs deorum nūmen placari Galli existimabant.

Зам. 36. Грам.: quīdam, quālis, tālis. abl. abs. §§ 79.5, 80.1. [1]) = his. В початку речення часто вживається quī = hīc. [2]) Abl. absolutus = cum hī succensī sunt (коли ці підпалені = коли їх підпалювали) по укр. можна вживати і головне речення: підпалюють їх, а тоді люди... [3]) = deis. [4]) годяться на, приступають до.

37.

Caesar bell. Gall. VI. 17.

Deorum[1]) maxime Mercurium colunt. Huius sunt plurima simulacra, hunc omnium inventorem artium ferunt, hunc viarum atque itinerum ducem, hunc ad quaestus pecuniae mercaturasque habere vim maximam arbitrantur. Post hunc Apóllĭnem et Martem et Iovem et Minervam. De his eandem fere quam reliquae gentes habent opinionem: Apollinem morbos depellere, Minervam operum atque artificiorum initia tradere, Iovem imperium caelestium tenere, Martem bella regere.

Quem deorum[1]) Galli maximē colebant? Cui deo plurima simulacra erant? Quam vim Mercurium habere arbitrabantur? Quam opinionem de aliis deis habebant? A quo morbos depelli putabant? Quarum rerum initia a Minerva traduntur?

Зам. 37. [1]) = gen. partitivus = з, зпоміж, між.

38.

Caesar bell. Gall. VI. 17. (Прод.) 18.

Huic cum proelio dimicare constituerunt, ea, quae bello ceperint[1]), plerumque devovent; cum superaverunt, animalia capta immŏlant reliquasque res in unum locum conferunt.

Galli se omnes ab Dite patre prognatos praedicant ídque ab druidibus proditum dicunt. Ob eam causam spatia omnis témpŏris non numero dierum, sed noctium finiunt; dies natales et mensium et annorum initia sic observant, ut noctem dies subsequatur.

Quid Galli in proeliis devovebant? Quid hostibus superatis immolabant? A quo Gallī prognāti esse dicebantur? Quo numero finiebant spatia omnis tempŏris? Quomodo observabant mensium et annorum initia?

Зам. 38. Грам.: dies. § 43, 98. [1]) coni. perf., бо dēvovent = vovent se immolaturos, esse. Indic. quae ceperunt = що здобули (дійсно), coni. quae cēpĕrint = що мають могли-б здобути.

39.

1. Коли хтось в Ґалійців тяжко нездужав або був у великій небезпеці, то часом обітував, що пожертвує (богам) чоловіка. 2. Вони думали, що неможна замолити богів, як не оддається[1]) життя за життя. 3. У них були дуже великі ідоли, яких наповняли живими людьми. 4. Потім підпалювали[2]) їх (а) люди вмірали в огню. 5. До сих жертв уживали звичайно людей, яких ловили[3]) при якімсь злочині. 6. З[4]) богів Ґалійці найбільше поважали Меркурія. 7. Про инших богів мали вони майже ту саму думку, що[5]) (і) другі народи: що Юпітер є королем богів, Марс кермує війнами, Мінерва вчить ріжних (ручних) робіт і мистецтва (і) що Апольон одвертає хороби.

Зам. 39. [1]) coni. бо залежне од inf.! [2]) abl. abs. [3]) part. perf. pass. = зловлених [4]) gen. part. [5]) = яку.

40.

Caesar bell. Gall. VI. 19.

Viri, quantas pecunias ab uxoribus dotis[1]) nomine[1]) accepērunt, tantas ex suis bonis aestimatione facta cum dotibus communicant. Huius omnis pecuniae coniunctim ratio habetur fructusque servantur. Viri in uxores sicuti in lībērōs vitae necisque habent potestātem.

Funera sunt pro cultu Gallorum magnifica et sumptuosa; omniaque, quae vivis cordi fuisse arbitrantur, in ignem inferunt, etiam animalia, ac paulo supra hanc memoriam[2]) servi et clientes, quos ab iis dilectos esse constabat, unā cremabantur.

Quantas pecunias viri cum uxoribus communicabant? Quomodo huius pecuniae rationem habebant? Quam potestatem viri in uxores et liberos habebant? Qualia erant funera apud Gallos? Quid in ignem inferebatur? Quando etiam servi et clientes ūnā cremabantur?

Longior stilus melior[3]) est breviore.[4]) Brevior stilus peior[5]) est longiōre. Hic calamus optimus[6]) est, ille pessimus.[7]) Optimo stilō facillime scribimus, pessimo non[8]) facile.[8]) Minimo stilo male scribitur. Illo optimo calamo facile et bene scribere possumus. Hi fratres simillimi sunt. Funera Gallorum magnificentiora erant quam Germanorum.

Зам. 40. Грам.: неправ. Comp. Sup. Adv. §§ 55, 56, 62. [1]) = як посаг. [2]) = недавно перед нами. [3]) Comp. до bonus. [4]) abl. comparationis = quam brevis. [5]) Comp. до malus. [6]) Sup. до bonus. [7]) Sup. до malus. [8]) non facile adv. до difficilis.

41.

Caesar bell. Gall. IV. 5.

Galli sunt in consiliis capiendis[1]) mobiles et novis plerumque rebus student. Est autem hoc Gallicae consuetudinis[2]), uti et

viatores etiam invitos consistere cogant et, quíd quisque eorum de quaque re audierit[3]) aut cognoverit, quaerant et mercatores in oppidis vulgus circumsistat quibusque[4]) ex regionibus veniant quasque[5]) ibi res cognoverit, pronuntiare cogat. His rebus atque auditionibus permoti de summis saepe rebus consilia ineunt, quorum eos in vestigio paenitere necesse est, cum[6]) incertis rumoribus serviant et plerique ad voluntatem eorum ficta respondeant.

Quales Galli erant in consiliis capiendis? Cur Galli viatores consistere cogebant? Quid ex eis quaerebant? Num viatores consistere coacti semper vera respondebant? Qualia consilia Galli saepe inibant?

Gallos consiliorum subitorum paenitebat. Puerum diligentiae non paenituit. Puerum paenituit, quod piger fuit. Puellam non peaenitet diligentem fuisse. Magister discipulos interrogat, cur nihil didicerint. Interrogo te, cur in silvam ieris.

Зам. 41. Грам.: coni. perf. paenitet §§ 98, 99, 170. [1]) Як щось мають рішати = в рішеннях. [2]) Є це (річ) звичаю, є це звичай у... [3]) = audiverit. coni. perf. вживається для минувшини в побічнім реченню, коли в головнім praes. або fut. [4]) = et quibus, [5]) = et quas. [6]) cum causale з coni = тому що.

42.

1. Чому ти нічого не научився? 2. Знаю, чому ти не научився[1]) нічого. 3. Чому ви пішли в ліс? 4. Скажи[3]) мені, чому ви пішли в ліс. 5. Учитель питає ученика, чому він не написав ліпше. 6. Ученики кажуть учителеві, що написали.[1]) 7. Найгірші ученики не знають, що прочитали.[1]) 8. Скажіть мені, чому ви не прочитали[1]) книжки ліпше. 9. Ґалійці питають подорожних, з якого краю приходять і чого нового довідалися[1]). 10. Ґалійці думають, що не можна замолити богів, як не віддано[2]) життя за життя. 11. Ґалійці часто обітують, що пожертвують богам усе, що здобули[2]) в війні. 12. Читаємо у Цесара, що друїди постановляють кару, коли[4]) хтось допустився (якогось) злочину?

Зам. 42. [1]) В залежних питаннях вживається coni. [2]) coni., бо залежне од inf. [3]) Неправильний imperativus: dīc., dūc (веди) fac, fer. [4]) sī.

43.

Caesar bell. Gall. VI. 20.

Quae civitates commodius suam rem publicam administrant. habent legibus sanctum, si quis quid de re publica a finitimis rumore ac fama acceperit[1]), uti ad magistratum deferat neve cum quo alio communicet. Nam saepe homines temerarii atque imperiti falsis rumoribus terrentur et ad facinus impelluntur et

de summis rebus consilium capiunt. Magistratūs, quae visa sunt, occultant, quaeque esse ex usu[2]) iudicaverunt, multitudini produnt. De re publica nisi[3]) per concilium loqui non[3]) conceditur.

Quid in nonnullis civitatibus legibus sanctum erat? Ad quem varii rumores deferendi erant? Num concessum erat cum aliis communicare, si quis quid de re publica fama accepisset? Quibus rebus imperiti saepe terrentur? Quos rumores magistratūs occultabant, quos multitudini prodebant.

Зам. 43. [1]) coni., бо залежне од coni. utī . . . deferat. [2]) = що є хосенне, що вважають за хосенне. [3]) non, nisi = тільки.

44.

Caesar bell. Gall. VI. 21.

Germani multum ab hac consuetudine differunt. Nam neque druides habent, qui rebus divinis praesint[1]), neque sacrificiis student. Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt et quorum aperte opibus iuvantur, Solem et Vulcanum et Lunam, reliquos ne fama quidem acceperunt.

Vita omnis in venationibus atque in studiis rei militāris consistit; a parvulis labori ac duritiae student.

Num mores Germanorum iidem erant atque[2]) Gallorum? Quem deorum numero ducebant? In quibus studiis eorum vita omnis consistebat? Quibus rebus a parvulis studēbant?

Зам. 44. [1]) coni. в наміровім значінню = що мають . . . [2]) idem atque = той самий, як.

45.

Caesar bell. Gall. VI. 22.

Agriculturae non student, maiorque pars eorum victus in lacte, caseo, carne consistit.[1]) Neque quisquam agri modum certum aut fines habet proprios; sed magistratūs ac principes in annos singulos gentibus cognationibusque hominum, qui unā coierunt, quantum et quo loco visum est agri[2]) attribuunt atque anno[3]) post alio transire cogunt.

Cui rei Germani non studebant? In quibus rebus eorum victus consistebat? Quomodo agros attribuebant? Num cuiquam certi agri fines proprii erant? Quantum agri singulis attribuebant? Quo agri anno post transibant?

Зам. 45. Грам.: quisquam § 79.3. [1]) = складається із . . . [2]) quantum agri = gen. partitivus. [3]) = post annum.

46.

Caesar bell. Gall. VI. (Прод.)

Eius rei multas afferunt causas: ne assidua consuetudine capti studium belli gerendi[1]) agricultura commutent; ne latos fines parare studeant, potentioresque humiliores possessionibus expellant; ne accuratius ad frigora atque aestus vitandos[2]) aedificent; ne qua oriatur pecuniae cupiditas, qua ex re factiones dissensionesque nascuntur; ut animi aequitate plebem contineant[3]), cum suas quisque opes[4]) cum potentissimis aequari videat.

Quae causae eius rei a Germanis afferebantur? Quid animis assidua consuetudine captis accidere solet? A quo humiliores possessionibus expelluntur? Quid agricolae parare student? Quid domibus aedificatis vitatur? Quid oritur ex pecuniae cupiditate? Qua re plebs maxime continetur?

Зам. 46. [1]) = воювання, дов. [2]) щоб уникати мор. і сп. [3]) щоб держали в послуху [4]) майно, маєток.

47.

Caesar bell. Gall. VI. 23.

Civitatibus maxima laus est quam latissime circum se solitudines habere. Hoc proprium[1]) virtutis existimant, expulsos agris finitimos cedere neque quemquam prope se audere consistere; simul hoc[2]) se fore tutiores arbitrantur repentinae incursionis timore sublato. Cum bellum civitas aut infert aut illatum defendit, magistratus, qui ei bello praesint[3]) et vitae necisque habeant[3]) potestatem, deliguntur. In pace nullus est communis magistratus, sed principes regionum atque pagorum inter suos ius dicunt controversiasque minuunt.

Quae maxima laus civitatibus erat? Quid proprium virtutis existimabant? Cur hoc se tutiores fore arbitrabantur? Qua re repentinae incursionis timor tollebatur? Quando communes magistratūs deligebant? Qui in pace ius dicebant?

Зам. 47. [1]) вважають за ознаку хоробрости. [2]) abl. = тим. [3]) coni. в наміровім значінню!

48.

Caesar bell. Gall. VI. 23. (Прод.)

Latrocinia nullam habent infamiam, quae extra fines cuiusque civitatis fiunt, atque ea iuventūtis exercendae[1]) ac desidiae

minuendae[1]) causa[1]) fieri praedicant. Hospitem violare fas non putant; qui quacumque[2]) de causa ad eos venerunt, iniuria prohibent sanctosque[3]) habent, hisque omnium domūs patent victus que communicatur.

Qualia latrocinia nullam infamiam habebant? Qua de causa ea latrocinia fiebant? Qua re iuventutem exèrcere ac desidiam minuere studebant? Num hospites a Germanis violabantur?

Зам. 48. [1]) щоб мол. вправл.... [2]) з якої небудь причини. [3]) тут = не нарушений, незайманий.

49.

1. Обичаї Ґерманів були відмінні від Ґалійських.[1]) 2. Ґермане не мали друїдів. 3. Вони поважали тільки тих богів, що[2]) бачили. 4. Вони менше займалися рільництвом, бо думали, що тим зменшається нахил до воювання. 5. Ніхто у них не мав власного поля. 6. Що-року[3]) старшини приділювали родинам стільки землі, скільки вважали[4]) за відповідне.[4]) 7. На другий рік[5]) приділювали цю землю иншим. 8. Вони мали багато причин до того: щоб (люди) не старалися набувати як найбільше землі, щоб не побудували (собі) ліпших домів, щоб могутніші не скривджували слабших[6]) і щоб не родилася жадна незгода.[7]) 9. Поодинокі племена[8]) вважали за найбільшу славу, (коли) мали[9]) навкруг себе як найбільші пустині. 10. Вони думали, що тим будуть більше[10]) безпечні.[10])

Зам. 49. [1]) a Gallorum. [2]) = котрих. [3]) quotannis. [4]) visum erat. [5]) в році потім. [6]) нищих. [7]) pl.! [8]) civitas. [9]) = мати... [10]) comp.

Bellum Helveticum (58 п. Хр.)

50.

Caesar bell. Gall. I. 2.

61 п. Хр. Apud Helvetios longe nobilissimus fuit et ditissimus Orgetŏrix. Is M.[1]) Messala, M.[1]) Pisone consulibus[2]) regni[3]) cupiditate inductus coniurationem nobilitatis fecit et civitati persuasit, ut de finibus suis cum omnibus copiis exirent[4]): perfacile esse[5]), cum virtute omnibus praestarent, totius Galliae imperio potiri. Id hoc[6]) facilius iis persuasit, quod undique loci natura Helvetii continentur: una ex parte flumine Rheno latissimo atque altissimo, qui agrum Helvetium a Germanis dividit, altera ex parte monte Jura altissimo, qui est inter Sequanos et Helvetios, tertia lacu Lemanno et flumine Rhodano, qui provinciam nostram ab Helvetiis dividit.

Quis, cum Caesar in Galliam vēnit, apud Helvetios nobilissimus fuit? Qua re permotus coniurationem nobilitatis fecit? Quid Orgetorix civitati persuasit? Cur Helvetiis perfacile videbatur imperio totius Galliae potiri? Quibus finibus Helvetii continebantur? Quod flumen provinciam ab Helvetiis dividebat?

Зам. 50. [1]) Marco. [2]) Abl. abs.: імена обох консулів служили до означення року. [3]) gen. obj. властолюбство (він любив королівську власть). [4]) coni. impf., бо persuasit perf. [5]) залежне од persuasit: і переконав їх, що... [6]) abl. = тим.

51.

Caesar bell. Gall. I. 3.

His rebus adducti et auctoritate Orgetorīgis permōti constituerunt ea, quae ad proficiscendum[1]) pertinerent, comparare, cum proximis civitatibus pacem et amicitiam confirmare. Ad eas res conficiendas biennium sibi satis esse duxerunt: in tertium annum profectionem lege confirmant. Orgetŏrix dux deligitur: is sibi legationem ad civitates suscipit. In eo itinere persuadet[2]) Castĭco, Catamantaloedis filio, Sequano, cuius pater regnum in Sequanis multos annos obtinuerat[3]) et a senatu populi Romani amicus appellatus erat,[3]) ut regnum in civitate sua occuparet, quod pater ante habuerit; itemque Dumnorīgi Haeduo, fratri Divitiāci, qui eo tempore principatum in civitate obtinebat ac maxime plebi acceptus erat, ut idem conaretur, persuadet[2]) eique filiam suam in matrimonium dat.[2])

Cuius auctoritate permoti Helvetii de finibus suis exire constituerunt? Quis delectus est, ut omnia, quae ad proficiscendum pertinerent, conficeret? Quid Orgetorix sibi suscepit? Quid Castĭco persuasit? Quem senatus amicum appellaverat? Quis eo tempore principatum in Haeduorum civitate obtinebat? Quid Orgetorix Dumnorīgi persuāsit? Cuius filiam ei in matrimonium dedit?

Si quis facinus admiserat, si caedes facta erat, druides poenas constituebant. Quibus druides sacrificiis interdixerant, hi numero impiōrum ac scelerātorum habebantur. Si princeps druidum mortuus erat, succedebat qui ex reliquis excellebat dignitate. Galli, qui affecti erant gravioribus morbis, nonnumquam pro victimis homines immolabant. Galli saepe viatores etiam invitos consistere cogebant et, quid quisque audivisset aut cognovisset, quaerebant.

Зам. 51. Грам.: plpf. act. pass. ind. coni. §§ 98, 99. [1]) Gerundium = до вирушання, до походу. [2]) praes. hist. зам. persuasit, тому далі coni. impf.: ut... occuparet. Так само пізніше persuādet і dat: praes. hist. [3]) Plusquamperfectum уживається звичайно тоді, коли в гол. реч. минувшість, а те, що сказано в. зал. реч., сталося скорше, ніж те, що сказано в. гол. реченню (передчасність).

52.

1. Учитель ганьбить хлопця, що пішов в ліс. 2. Учитель наганьбив хлопця, що пішов був у ліс. 3. Коли голова друїдів умірає, то друїди сходяться в країні Карнутів. 4. Коли голова друїдів умірав, то сходилися в країні Карнутів. 5. Учитель питає хлопця, чому не був у школі. 6. Учитель спитав хлопця, чому не був у школі. 7. Ґалійці випитували подорожних, з якого краю приходять і що чули нового. 8. Читаємо у Цесара, що друїди назначували кару, коли[1]) хтось допустився якогось злочину. 9. Ґалійці часто обітували, що пожертвують богам усе, що здобудуть в війні. 10. Цесар каже, що Ґалійці вважали тих за безбожних, котрих друїди виключили від богослуження.

Зам. 52. [1]) sī.

53.

Caesar bell. Gall. I. 4.

Ea res est Helvetiis per indicium enuntiata. moribus suis Orgetorigem ex vinculis causam dicere coëgerunt. damnatum poenam sequi oportebat, ut igni[1]) cremaretur. die constituta[2]) Orgetorix ad iudicium omnem suam familiam, ad hominum milia decem undique coëgit et omnes clientes obaeratosque suos, quorum magnum numerum habebat, eodem conduxit; per eos, ne causam diceret, se eripuit. Cum civitas ob eam rem incitata armis ius suum exsequi conaretur multitudinemque hominum ex agris magistratus cogerent, Orgetorix mortuus est.

Quomodo ea res Helvetiis enuntiata est? Quomodo Orgetorigi causa dicenda erat? Quae poena damnatum secutura erat? Qua re Orgetōrix iudicio se eripuit? Quanta familia Orgetorigis erat? Quo eos conduxit? Quid civitas armis exsequi conata est?

Orgetorix decem milia hominum coëgit. Eō die mille homines mortui sunt. Octo discipuli absunt. Caesar de bello Gallico septem libros scripsit. Numeramus quattuor coniugationes, quinque declinationes. Magister sex pueros vituperavit, novem discipulos et tres discipulas laudavit.

Зам. 53. Грам.: Num. 1—10. 1000 — § 63. [1]) abl. = igne. [2]) в значінню „речинець“ diēs звич. fem.!

54.

1. Наймогутнішим чоловіком у Гельвеціїв був Орґеторікс. 2. Він намовив народ, щоб вимандрували зі свого краю. (Він говорив, що) їм дуже легко опанувати цілою Ґалією, бо вони хоробріші від усіх инших Ґалійців. 3. Він їх тим лекше намовив до[1]) того,[1]) бо Гельвеції природою були стиснені зі всіх сторін. 4. Тому вони рішили, все приготовляти, що треба до вирушення. Орґеторікса післали як посла до сусідніх народів, через котрих країну треба було йти. 5. Орґеторікс намовив Кастіка Секванця і Думнорікса Гедуйця, щоб намагалися здобути королівську власть у своїх народів.

6. Свою доньку він видав заміж за Думнорікса. 7. Коли Гельвеції довідалися про те, вони хотіли Орґеторікса засудити і спалити. 8. Але Орґеторікс стягнув всіх своїх кріпаків, послушників і довжників, більше як 10.000 людей, і за їх допомогою[2]) увільнився. 9. Але він троха згодом умер.

Зам. 54. [1]) id. [2]) = через них.

55.

Caesar bell. Gall. I. 5.

Post eius mortem nihilo minus Helvetii id, quod constituerant, facere conantur, ut e finibus suis exeant. ubi iam se ad eam rem paratos esse arbitrati sunt, oppida sua omnia numero[1]) ad duodecim, vicos ad quadringentos, reliqua privata aedificia incendunt, frumentum omne, praeterquam quod secum portaturi erant, comburunt, trium mensum[2]) mŏlita cibaria sibi quemque domo efferre iubent.

Persuadent Raurăcis et Tulingis et Latobrīgis finitimis, uti eodem usi consilio oppidis suis vicisque exustis una cum iis proficiscantur, Boiosque, qui trans Rhenum incoluerant et in agrum Norĭcum transierant Noreiamque oppugnarant[3]), receptos ad se socios sibi asciscunt.

Quid Helvetii Orgetorige mortuo facturi erant? Quot oppida incendērunt? Quot vicos? Quod frumentum combusserunt? Quot mensium cibaria secum portaturi erant? Quid finitimis persuaserunt?

Antiquissimis temporibus annus Romanorum decem mensium fuit; nos duodecim menses numeramus: Ianuarium, Februarium, Martium, Aprilem, Maium, Junium, Julium, Augustum, Septembrem, Octobrem, Novembrem, Decembrem. Ianuarius mensis diēs 31 habet, Aprilis 30, Februarius 28 sive 29. Quot dies reliquī mensēs habent? Romani 244 annos regibus parebant.

Зам. 55. Грам.: Num. 10—1000. § 63. [1]) ablat. limitationis = числом яких 12. [2]) = mensium. [3]) = oppugnaverant.

56.

Caesar bell. Gall. I. 6.

Erant omnino itinera duo, quibus[1]) itineribus domo exire possent:[1]) unum per Sequănos, angustum et difficile, inter montem Iuram et flumen Rhodanum, vix quā[1]) singuli carri ducerentur[1]); alterum per provinciam nostram, multo facilius atque expeditius, propterea quod inter fines Helvetiorum 60
et Allóbrŏgum, qui nuper pacati erant, Rhodanus fluit isque н. Хр.

nonnullis locis vado transitur. extremum oppidum Allobrogum est proximumque Helvetiorum finibus Génăva. ex eo oppido pons ad Helvetios pertinet. Ob eas causas Helvetii per provinciam ire constituerunt.

58 Omnibus rebus ad profectionem comparatis diem dicunt[2],
n. Xp. qua[3] die ad ripam Rhodani omnes conveniant.

Quibus itineribus Helvetii domo exire poterant? Quale iter per Sequanos erat? Quale per provinciam? Cur iter per provinciam facilius atque expeditius erat? Quod oppidum Allobrŏgum extremum est? Ubi Génăva sita est? Quō omnibus die dicta conveniendum erat?

Зам. 40. [1]) в наслідковім значінню = talia itinera, ut iis . . . possent = де могли-б перейти, — так само: де могли-б їхати. [2]) назначують день. [3]) в наміровім значінню: = ut ea die conveniant: коли мали-б сходитися.

57.

Caesar bell. Gall. I. 7.

Caesari cum[1]) id nuntiatum esset[1]) eos per provinciam nostram iter facere[2]) conari, maturat ab urbe[3]) proficisci et, quam maximis[4]) potest itineribus,[4]) in Galliam ulteriorem contendit et ad Genavam pervenit. provinciae toti quam maximum potest militum numerum imperat — erat omnino in Gallia ulteriore legio[9]) una —; pontem, qui erat ad Genavam, iubet rescindi.[5])

Ubi de eius adventu Helvetii certiores facti sunt, legatos ad eum mittunt nobilissimos civitatis, cuius legationis Nammeius et Verucloetius principem locum obtinebant, qui[6]) dicerent[6]) sibi[7]) esse in animo sine ullo maleficio iter per provinciam facere, propterea quod aliud iter haberent nullum: rogare[8]), ut eius voluntate id sibi[7]) facere liceat.

Зам. 57. Грам.: Pron. refl., cum narrativum §§ 72, 73, 360. [1]) cum narrativum (в оповіданню) означує не лиш час, але також причину: на пр. не тільки „коли Цесар довідався“ але також „тому що Ц. д.“ [2]) = перейти. [3]) urbs = Рим. [4]) поспішними = нагальними маршами. [5]) inf. pass., тому що звелену особу не виражається. [6]) намірове значіння = котрі мали сказати. [7]) не „eis“ тому що односиться до підмету головного речення: refl. indirectum. [8]) додай „se“ = вони прохають. [9]) = римський полк (léґіон). За Цесара мав він пересічно 3600 людей.

58.

Caesar bell. Gall. I. 7. (Прод.)

107 Caesar, quod memoria tenebat L.[8]) Cassium consulem occi-
n. Xp. sum[1]) exercitumque eius ab Helvetiis pulsum[1]) et sub iugum

missum[1]), concedendum[1]) non putabat; neque homines inimico animo data[2]) facultate[2]) per provinciam itineris faciendi[3]) temperaturos[1]) ab iniuria et maleficio existimabat. tamen, ut spatium[7]) intercedere posset, dum[4]) milites, quos imperaverat, convenirent, legatis respondit diem se ad deliberandum sumpturum[1]): si quid vellent[5]), ad Id April. reverterentur.[6])

Зам. 58. [1]) дод. esse. [2]) abl. abs. = як-би мали можливість, як-би могли. [3]) машируванння = маширувати через. [4]) dum з coni. означує також намір або можливість: щоб могли тим часом... [5]) coni., бо залежне од coni. reverterentur = як-би щось хотіли. [6]) нехай вертають. Coni. означує намір або можливість. [7]) тут = протяг часу, час. [8]) = Lucium.

59.

Caesar bell. Gall. I. 8.

Interea ea legione, quam secum habebat, militibusque, qui ex provincia convenerant, a lacu Lemanno, qui in flumen Rhodanum influit, ad montem Iuram, qui fines Sequanorum ab Helvetiis dividit, milia passum XIX murum in altitudinem[1]) pedum XVI fossamque perducit.

Ubi[2]) ea dies, quam constituerat cum legatis, vēnit[2]) et legati ad eum reverterunt, negat se more[3]) et exemplo[3]) populi Romani posse iter ulli per provinciam dare et, si vim facere[4]) conentur, prohibiturum ostendit.

Helvetii ea spe deiecti[5]), si perrumpere possent, conati operis[6]) munitione et militum concursu et telis repulsi hoc conatu destiterunt.

Зам. 59. [1]) заввишки. [2]) скоро лиш: про одноразову подію з. ind. perf. [3]) звичайним способом. [4]) вживати сили, насильно зачіпати. [5]) позбавлені надії [6]) = окопи.

60.

1. По смерти Орґеторікса Гельвеції все таки рішили вимандрувати зі свого краю. 2. Вони мали дві дороги, якими могли вирушити, одну вузьку і трудну через країну Секванців, другу прохідну через Римську провінцію. 3. Цею дорогою вони хотіли йти. 4. Тому назначили день, коли[1]) всі мали зібратися на[2]) березі ріки Родана. 5. Коли це донесли Цесарові, то він поспішив вирушити з Риму. 6. Він приказав, щоб зірвали[3]) міст через ріку Родан, що був біля міста Женеви. 7. Коли Гельвеції довідалися про це, післали до нього послів, що (мали) його просити, щоб позволив їм перейти через провінцію. 8. Тому що Цесар хотів стягти більше війська, відповів їм, що хоче роздумати (над справою); нехай[4]) вернуться[4]) до нього 13. цвітня.

Зам. 60. [1]) = якого дня (abl. temporis). [2]) ad з acc. [3]) pass.! [4]) coni. означує бажання.

61.

Caesar bell. Gall. I. 9.

Relinquebatur una per Sequănos via, qua Sequanis invitis[1]) propter angustias ire non poterant. his cum sua sponte[2]) persuadere non possent, legatos ad Dumnorigem Haeduum mittunt, ut eo deprecatore a Sequanis impetrarent. Dumnorix gratia et largitione apud Sequanos plurimum poterat[3]) et Helvetiis erat amicus, quod ex ea civitate Orgetorigis filiam in matrimonium duxerat, et cupiditate regni adductus novis rebus studebat et quam plurimas civitates suo beneficio habere obstrictas volebat. itaque rem suscipit et a Sequanis impetrat, ut per fines suos Helvetios ire patiantur.

Зам. 61. [1]) без дозволу. [2]) = сами. [3]) мав значіння, вплив.

62.

Caesar bell. Gall. I. 10.

Caesari renuntiatur Helvetiis esse in animo[1]) per agrum[2]) Sequanorum et Haeduorum iter in Santŏnum fines facere, qui non longe a Tolosatium finibus absunt, quae civitas est in provincia. id si fieret, intellegebat magno cum periculo provinciae futurum, ut homines bellicosos, populi Romani inimicos, locis patentibus maximeque frumentariis finitimos haberet.

Ob eas causas ei munitioni, quam fecerat, T. Labienum legatum[3]) praeficit, ipse in Italiam magnis itineribus contendit duasque ibi legiones conscribit et tres, quae circum Aquileiam hiemabant, ex hibernis educit et, qua[4]) proximum iter in ulteriorem Galliam per Alpes erat, cum his V legionibus ire contendit.

Зам. 62. [1]) що задумують. [2]) край. [3]) помічник, заступник полководця, „леґат“. [4]) там де, кудою (додав. viā).

63.

Caesar bell. Gall. I. 11.

Helvetii iam per angustias et fines Sequanorum suas copias traduxerant et in Haeduorum fines pervenerant eorumque agros populabantur. Haedui, cum se suaque ab iis defendere non possent, legatos ad Caesarem mittunt rogatum[1]) auxilium.

Eodem tempore quo Haedui, Ambarri, necessarii et consanguinei Haeduorum, Caesarem certiorem faciunt[2]) sese[3]) depopulatis agris non facile ab oppidis vim hostium prohibere. item Allobroges, qui trans Rhodanum vicos possessionesque habebant, fuga se ad Caesarem recipiunt et demonstrant sibi[3]) praeter agri solum nihil esse reliqui.[4])

Quibus rebus adductus Caesar non exspectandum sibi[3]) statuit, dum omnibus fortunis sociorum consumptis in Santŏnes Helvetii pervenirent.

Зам. 63. [1]) Supinum = щоб прохали. [2]) повідомляють. [3]) refl. ind., бо відноситься до підмету головного речення = що вони, що їм... що йому... [4]) = вже нічого не лишається.

64.

1. Тому що Гельвеції не могли йти через країну Секванців проти їх волі, просили Думнорікса Гедуйця, що мав дуже великий вплив у Секванців і оженився був з донькою Орґеторікса, щоб виєднав їм це у[1]) Секванців. 2. Думнорікс пристав на те[2]) і Секванці згодилися на те, щоб Гельвеції перейшли через їх край. 3. Коли Цесар довідався, що Гельвеції хотять через країну Секванців і Гедуйців вимандрувати до краю Сантонців, сусіднього до провінції, вважав це за дуже небезпечне[3]) для провінції; тому спровадив усі леґіони, які мав, через Альпи до трансальпійської Ґалії. 4. Тим часом Гельвеції вже перейшли були через країну Секванців і зайшли були до краю Гедуйців. 5. Гедуйці післали послів до Цесара, щоб просити о поміч, бо Гельвеції пустошать їх поля. 6. Так само і инші сусідні племена післали послів до Цесара, що мали йому сказати, що вони не можуть боронитися від Гельвеціїв. 7. Тому думав Цесар, що не може довше дожидатися і мусить Гедуйцям прийти на допомогу.

Зам. 64. [1]) impetrare alqd. **ab** alquō. [2]) suscipere **alqd.** [3]) = буде з великою небезпекою.

65.

Caesar bell. Gall. I. 12.

Flumen est Arar, quod per fines Haeduorum et Sequanorum in Rhodanum influit, incredibili lenitate[1]), ita ut oculis, in utram partem fluat, iudicari non possit. id Helvetii ratibus ac lintribus iunctis transibant. ubi per exploratores Caesar certior factus est tres iam partes copiarum Helvetios id flumen[2]) traduxisse, quartam fere partem citra flumen Arărim reliquam esse, de tertia[3]) vigilia cum legionibus tribus e castris profectus ad eam partem pervenit, quae nondum flumen transierat. eos impeditos et inopinantes aggressus magnam partem eorum concidit; reliqui sese fugae mandarunt[4]) atque in proximas silvas abdiderunt.

Romani numerabant annos ab annō urbis conditae, qui fuit ante Christum natum septingentesimus quinquagesimus tertius. C. Julius Caesar natus est anno a. Chr. n. centesimo sive ab urbe condita DCLIV. Anno a. Chr. n. LVIII sive anno a. u. c. DCXCVI Caesar in Galliam venit. Anno a. Chr. n. XLIV sive a. u. c. DCCX Caesar interfectus est. Augustus mortuus est anno p. Chr. n.[5]) XIV. sive a. u. c. DCCLXVII.

Зам. 65. Грам.: ord. § 63. [1]) abl. qual. = неімовірно повільно, тихо. [2]) traduco з подв. acc. = через... [3]) зараз по 3. сторожі = о 3. год. рано. [4]) = mandaverunt: кинулися втікати. [5]) = post Christum natum.

66.

Caesar bell. Gall. I. 12. (Продов.) 13.

Is pagus appellabatur Tigurinus; nam omnis civitas Helvetia in IV pagos divisa est. hic pagus unus, cum domo exisset patrum nostorum memoria, L. Cassium consulem interfecerat et
107 eius exercitum sub iugum miserat. ita sive casu sive consilio
n. Хр. deorum immortalium, quae pars civitatis Helvetiae insignem calamitatem populo Romano intulerat, ea princeps poenas persolvit.

Hoc proelio[1]) facto[1]) reliquas copias Helvetiorum ut consequi posset, pontem in Arari faciendum[2]) curat[2]) atque ita exercitum traducit. Helvetii repentino eius adventu commoti, cum id, quod ipsi diebus XX aegerrime[3]) confecerant, ut flumen transirent, illum uno die fecisse intellegerent, legatos ad eum mittunt; cuius legationis Dívico princeps fuit, qui bello Cassiano dux Helvetiorum fuerat.

Зам. 66. [1]) abl. abs. = по цій б. [2]) дбає = приказує ставити міст. [3]) adv. superl. до aeger = з тяжкою бідою, ледви.

67.

Caesar bell. Gall. I. 13. (Прод.)

Is ita cum Caesare egit[1]): si pacem populus Romanus cum Helvetiis faceret, in eam partem ituros atque ibi futuros Helvetios, ubi eos Caesar constituisset atque esse voluisset; sin bello persequi[2]) perseveraret, reminisceretur et veteris incommodi populi Romani et pristinae virtutis Helvetiorum. quod improviso unum pagum adortus esset, cum ii, qui flumen transissent[7]), suis auxilium ferre non possent, ne ob eam rem aut suae magnopere[3]) virtuti tribueret aut ipsos[4]) despiceret. se ita a patribus maioribusque[5]) suis didicisse, ut magis virtute contenderent quam dolo aut insidiis niterentur. quare ne com-

mitteret, ut is locus, ubi constitissent, ex calamitate populi Romani et internecione exercitus nomen caperet aut memoriam proderet.[6])

Magister discipulum, qui non parēbit, vituperabit. Ego legam, vos audietis. Boni liberi id facient, quod parentes volent. Ii discipuli, qui discere nolent, sed semper in silvam ibunt, a magistrō vituperabuntur. Si Caesar pacem facere volet, Helvetii domum revertentur.

Зам. 67. Грам.: fut. §§ 96, 97. [1]) говорив. [2]) переслідувати війною = воювати. [3]) = дуже. [4]) в or. obl. зам. = se, тут по укр.: їх. [5]) батьки, предки. [6]) залишив n. = лишився памятним. [7]) = transiissent.

68.

1. Учитель буде хвалити тих учеників, які будуть учитися. 2. Учитель буде учити, ученики будуть одповідати. 3. Ти будеш читати, я буду слухати. 4. Не могтимеш учитися, коли так часто будеш сидіти в садку. 5. Підемо в ліс. 6. Зроби те, що маєш[1]) робити. 7. Скажи мені, чому Гельвеції вимандрували зі свого краю. 8. Неси книжку. 9. Несіть книжки. 10. Спровадь брата до мене. 11. Спровадьте братів до мене. 12. Скажіть мені, чи[2]) ви прочитали цю книжку.

Зам. 68. Грам.: неправ. imp. dic, duc, fac, fer. § 111. 6. [1]) Gerundivum. [2]) num.

69.

Caesar bell. Gall. I. 14.

His Caesar ita respondit: eo[1]) sibi minus dubitationis[2]) dari[3]), quod eas res, quas legati Helvetii commemorassent, memoria teneret, atque eo gravius ferre[4]), quo[5]) minus merito populi Romani accidissent. qui[6]) si alicuius iniuriae[7]) sibi conscius fuisset, non fuisse[8]) difficile cavere. sed eo deceptum[13]), quod neque commissum a se intellegeret, quare timeret[9]), neque sine causa timendum putaret.

Quod si[10]) veteris contumeliae oblivisci vellet, num etiam recentium iniuriarum, quod eo invito iter per provinciam per vim temptassent[11]), quod Haeduos, quod Ambarros, quod Allobroges vexassent[12]), memoriam deponere posse? quod sua victoria tam insolenter gloriarentur quodque tam diu se impune iniurias intulisse admirarentur, eodem pertinere.

Зам. 69. Гром.: adv. III. Decl. § . . . [1]) = тим. [2]) gen. part. менше вагання. [3]) йому дається = менше йому вільно вагатися. [4]) = тим більше болить. [5]) abl. mensurae = чим. [6]) = hic. [7]) gen. obi = як-би був знав про себе, що чинив якусь . . . [8]) не було-б було. [9]) нам'рово = чому мав би боятися. [10]) отже коли. [11]) = templavissent. [12]) = vexavissent. [13]) додай esse.

70.

Caesar bell. Gall. I. 14. (Продов.)

Consuesse[1]) enim deos immortales, quo[2]) gravius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum ulcisci velint, his secundiores interdum res et diuturniorem impunitatem concedere.

Cum[3]) ea ita sint, tamen, si obsides ab iis sibi dentur, uti ea, quae polliceantur, facturos intellegat, et si Haeduis de iniurriis, quas ipsis sociisque eorum intulerint, item si Allobrogibus satisfaciant, sese cum iis pacem esse facturum.

Divico respondit: ita Helvetios a maioribus suis institutos esse, uti obsides accipere, non dare consuerint[4]): eius rei populum Romanum esse testem. hoc responso dato discessit.

Legati Helvetiorum Caesari dixerunt: „In eam partem ibimus atque ibi erimus, ubi nōs constitúĕris atque esse volúĕris". Ii discipuli a magistro laudabuntur, qui omnia didicĕrint. Discipuli, qui āfúĕrint, vituperābuntur. Boni liberi omnia facient, quae parentes eos iússĕrint.

Зам. 70. Грам.: futur exact. § 98, 99. [1]) = consuevisse. [2]) = ut eo gravius щоб тим . . . [3]) cum concessivum = хоч. [4]) consuevĕrint.

71.

1. Учитель похвалить того хлопця, що всього научився[1]). 2. Учитель наганьбить того ученика, що не прочитає[1]) книжки. 3. Ученик напише те, що скаже[1]) учитель. 4. Напиши те, що я скажу.[1]) 5. Коли відчинимо[1]) вікно, почуємо вітер. 6. Ученик, що не прийде[1]) до школи, не зможе учитися. 7. Гельвеції сказали Цесарові: „Коли помиришся з нами, то зробимо все, що порішиш і схочеш. Коли[2]) далі будеш воювати, памятай, що Гельвеції найхоробріші від усіх Ґалійців." Цесар одповів Гельвеціям: „Як[2]) дасте[1]) мені закладників і дасте[1]) одшкодування Гедуйцям і Альоброґам, помирюся з вами. Коли далі підете без мого дозволу, помщуся на вас. Памятайте, що Римляни могутніші від вас".

Зам. 71. Грам.: imp. Dep. §§ 106. [1]) fut. exact, бо передчасне! [2]) si.

72.

Caesar bell. Gall. I. 15.

Postero die castra ex eo loco movent. idem facit Caesar equitatumque omnem, ad numerum quattuor milium, quem ex omni provincia et Haeduis atque eorum sociis coactum habebat, praemittit, qui videant[1]), quas in partes hostes iter faciant. qui

cupidius[2]) novissimum agmen[3]) insecuti alieno[4]) loco cum equitatu Helvetorium proelium committunt[5]); et pauci de nostris cadunt.

Quo proelio sublati[6]) Helvetii, quod D equitibus tantam multitudinem equitum propulerant, audacius subsistere nonnumquam et a novissimo agmine proelio nostros lacessere coeperunt. Caesar suos a proelio continebat[7]) ac satis[8]) habebat in praesentia[9]) hostem rapinis populationibusque prohibere. ita dies circiter XV iter fecerunt, uti inter novissimum hostium agmen et nostrum primum non amplius quinis aut senis milibus[10]) passuum interesset.

Temporibus Caesaris singulae legiones Romanae circiter trinorum milium sescēnōrum militum erant. Singulae legiones denas cohortes habebant. In singulis cohortibus senae centuriae erant. Bis bina sunt quattuor. Ter sena faciunt duodeviginti. 7 × 8 = 56. 8 × 9 = 72. 2 × 18 = 36. 18 × 3 = 54. 100 × 200 = 20.000. 319 × 489 = 155.991.

Зам. 72. Num. distrib. Adverbia Num. §§ 63. 1) в наміровім значіню = ut ii... „на звіди!“ 2) = занадто... пристрасно 3) задній відділ, затильна сторожа. 4) тут = недогідний, некорисний. 5) починають бій. 6) до tollo 3, sustuli, sublātus = підіймати. Sublātus тут = гордий, бутний. 7) continere aliquem ab aliqua re = здержувати від... 8) satis habere = вдоволитися чим. 9) = на тоді. 10) abl. comparationis = quam quina aut sena mīlia.

73.

Caesar bell. Gall. I. 16.

Interim cotidie Caesar Haeduos frumentum, quod essent publice polliciti, flagitare[1]).

Diem ex die ducere[2]) Haedui: conferri, comportari, iam adesse dicere[1]). ubi se diutius[3]) duci intellexit convocatis[4]) eorum principibus[4]), quorum magnam copiam in castris habebat, in his Divitiāco et Lisco, qui summo magistratui praeerat, quem vergobretum appellant Haedui, qui creatur annuus et vitae necisque in suos habet potestatem, graviter[5]) eos accusat, quod cum frumentum neque emi neque ex agris sumi possit, tam necessario tempore[6]), tam propinquis hostibis, ab iis non sublevetur, praesertim cum magna ex parte[7]) eorum precibus adductus bellum susceperit; multo[8]) etiam gravius, quod sit destitutus, queritur.

Зам. 73. 1) inf. historicus = flagitabat, ducebant, dicebant. 2) протягали, проволікали. 3) comp. до diu. 4) abl. abs. по укр. гол. реч. = скликав. 5) adv. до gravis. 6) в так крутім пололоженню. 7) = здебільше, понайбільше. 8) abl. mensurae = багато, далеко.

74.

Caesar bell. Gall. I. 17.

Tum demum Liscus oratione Caesaris adductus, quod antea tacuerat[1]), proponit[2]): esse nonnullos, quorum auctoritas apud plebem plurimum valeat, qui privatim plus possint quam ipsi magistratus: hos seditiosa atque improba oratione multitudinem deterrere, ne frumentum conferant, quod debeant; praestare si iam principatum Galliae obtinere non possint, Gallorum quam Romanorum imperia perferre; neque dubitare, quin, si Helvetios superaverint Romani, una cum reliqua Gallia Haeduis libertatem sint erepturi. ab iisdem nostra consilia, quaeque in castris gerantur, hostibus enuntiari: hos a se coërceri non posse. quin[3]) etiam[3]), quod necessariam rem coactus Caesari enuntiarit,[4]) intellegere sese, quanto id cum periculo fecerit, et ob eam causam, quamdiu potuerit, tacuisse.

Зам. 74. 1) не згадував. 2) = розказує. 3) quin в гол. реч. = (ба) навіть. 4) = enuntiaverit.

75.

1. Коли Гельвеції другого дня вирушили з того місця, Цесар післав цілу (свою) кінноту, щоб дивилися, куди Гельвеції ідуть. 2. Коли[1]) ті переслідували неприятеля занадто пристрасно і почали бій з кіннотою Гельвеціїв, впало кілька людей, а инші втікли. 3. Тоді Цесар здержував своїх од бою і задоволявся, (як міг) перешкоджувати Гельвеціям, щоб не пустошили землі. 4. Він 15 днів ішов слідом за Гельвеціями, так що не був віддалений від них більше, ніж на 5 або 6 миль. 5. Тим часом забракло[2]) йому збіжжя. 6. Тому скликав старшин Гедуйців до себе і жалувався, що Гедуйці не привозять (йому) збіжжя, якого[3]) тоді неможна було ані купити ані брати з поля. 7. Гедуйці відповіли, що (це) головно Думнорікс, який має в народі більше впливу, ніж уряд, здержує[4]) народ, щоб не зносили збіжжя.

Зам. 75. 1) cum narr. 2) aliquid me deficit. 3) rel.! 4) deterrere.

76.

Caesar bell. Gall. I. 18.

Caesar hac oratione Lisci Dumnorigem, Divitiaci fratrem, designari sentiebat, sed quod pluribus praesentibus[1]) eas res iactari nolebat, celeriter concilium dimittit, Liscum retinet. quaerit ex solo ea, quae in conventu dixerat. dicit liberius atque audacius.

Eadem secreto ab aliis quaerit, reperit esse vera: ipsum esse Dumnorigem, summa audacia, magna apud plebem propter liberalitatem gratia, cupidum rerum novarum. magnum numerum equitatus suo sumptu[2]) semper alere et circum se habere, neque solum domi[3]), sed etiam apud finitimas civitates largiter[4]) posse, atque huius potentia causa matrem in Biturigibus homini illic nobilissimo ac potentissimo collocasse[6]), ipsum ex Helvetiis uxorem habere, sororem ex matre et propinquas suas nuptum[5]) in alias civitates collocasse[6]).

Зам. 76. [1]) в присутности. [2]) своїм коштом. [3]) дома. [4]) має великий вплив. [5]) supinum = щоб вінчалися, nuptum collocasse = віддав заміж. [6]) collocavisse.

77.

Caesar bell. Gall. I. 18. (Продов.)

Favere et cupere[1]) Helvetiis propter eam affinitatem, odisse etiam suo nomine[2]) Caesarem et Romanos, quod eorum adventu potentia eius deminuta et Divitiacus frater in antiquum locum gratiae atque honoris sit restitutus. si quid accidat Romanis, summam in spem per Helvetios regni obtinendi[3]) venire; imperio populi Romani non modo de regno, sed etiam de ea, quam habeat, gratia desperare.

Reperiebat etiam in quaerendo[4]) Caesar, quod proelium equestre adversum paucis[5]) ante diebus esset factum, initium eius fugae factum a Dumnorige atque eius equitibus (nam equitatui, quem auxilio Caesari Haedui miserant, Dumnorix praeerat); eorum fuga reliquum esse equitatum perterritum.

Зам. 77. [1]) cupere alicui = сприяти. Додав.: Dumnorīgem. [2]) для себе. [3]) що доступить до кор. власти. [4]) в питанню = як питав. [5]) abl. mensurae: о кілька днів перед тим = перед кількома днями.

78.

Caesar bell. Gall. I. 19.

Quibus rebus cognitis, Caesar satis esse causae arbitrabatur. quare in eum aut ipse animadverteret[1]) aut civitatem animadvertere iuberet[1]).

His omnibus rebus unum repugnabat. quod Divitiaci fratris summum in populum Romanum studium, summam in se voluntatem, egregiam fidem, iustitiam, temperantiam cognoverat: nam, ne eius supplicio Diviciaci animum offenderet, verebatur. itaque

priusquam quicquam conaretur, Divitiacum ad se vocari iubet et cum eo colloquitur; petit atque hortatur, ut sine eius offensione animi vel ipse de eo causa cognita statuat vel civitatem statuere iubeat.

Зам. 78. [1]) coni = щоб міг його засудити або... наказати.

79.

Caesar bell. Gall. I. 20.

Divitiacus multis cum lacrimis Caesarem complexus obsecrare coepit, ne quid gravius in fratrem statueret: scire se illa esse vera, nec quemquam ex eo plus quam se doloris[1]) capere. quod si quid ei a Caesare gravius accidisset, cum ipse eum locum amicitiae apud eum teneret, neminem existimaturum non sua voluntate factum: qua ex re futurum, uti totius Galliae animi a se averterentur.

Haec cum pluribus verbis flens a Caesare peteret, Caesar eius dextram prendit[2]); consolatus rogat, finem orandi faciat; tanti[3]) eius apud se gratiam esse ostendit, uti et rei publicae iniuriam et suum dolorem eius voluntati ac precibus condonet. Dumnorigem ad se vocat, fratrem adhibet; quae ille in eo reprehendat, ostendit; quae ipse intellegat, quae civitas queratur, proponit; monet, ut in reliquum tempus omnes suspiciones vitet; praeterita se Diviciaco fratri condonare dicit. Dumnorigi custodes ponit, ut quae agat, quibuscum loquatur, scire possit.

Зам. 79. Грам. nemo § 79,10. [1]) до **plus**: gen. part. [2]) = prehendit. [3]) gen. pretii: за стільки, значить стільки.

80.

1. Думнорікс часто говорив, що, коли[1]) Гельвеції вже не можуть бути першими в Ґалії, то ліпше служити[2]) Ґалійцям, ніж Римлянам, та що не можна[3]) сумніватися, що,[4]) коли[1]) (лиш) Цесар побє Гельвеціїв, Римляни запанують над цілою Ґалією. 2. Цесар думав, що має досить причин, щоб виступати[5]) проти Думнорікса, але він боявся, щоб не зразити його брата Дівіціяка[6]), якого вірність і справедливість була йому знана. 3. Тому він, поки щось зробив, хотів говорити з ним та покликав його до себе. 4. Дівіціяк просив Цесара, щоб не поступав занадто суворо[7]) проти Думнорікса. (Він казав, що) як би це сталося, то ціла Ґалія одвернеться[8]) від нього, бо ніхто не буде думати, що це сталося проти його[9]) волі. 5. Тому Цесар покликав Думнорікса до себе і сказав, що прощає йому. На будуче нехай уникає всього,[10]) що могло-б[10]) бути підозріле.[10])

Зам. 80. [1]) si. [2]) imperia alicuius perferre. [3]) Gerundivum! [4]) quīn. [5]) animadvertere in aliquem. [6]) = душу Дівіціяка. 7) = тяжче. [8]) замісць inf. fut. pass.: futurum esse, ut... = станеться, що. [9]) pron. refl. ind., бо відноситься до особи, що говорить. [10]) = всякі підозріння.

81.

Caesar bell. Gall. I. 21.

Eodem die ab exploratoribus certior factus hostes sub monte consedisse milia passuum ab ipsius castris VIII, qualis esset natura montis et qualis in circuitu ascensus, qui cognoscerent, misit. renuntiatum est facilem esse.

De III. vigilia T.[6]) Labienum, legatum pro praetore, cum duabus legionibus et iis ducibus, qui iter cognoverant, summum iugum[1]) montis ascendere iubet; quid[2]) sui consilii[2]) sit, ostendit. ipse de IV. vigilia eodem itinere, quo hostes ierant, ad eos contendit equitatumque omnem ante se mittit. P.[7]) Considius, qui rei militaris[3]) peritissimus habebatur[4]) et in exercitu L.[8]) Sullae et postea in M.[5]) Crassi fuerat, cum exploratoribus praemittitur.

Зам. 81. [1]) = гірський хребет, верх. [2]) що є його намір. [3]) gen. obiectivus. [4]) = existimabatur: що його вважали за... [5]) Marcī. [6]) Titum. [7]) Publius. [8]) Lucii.

82.

Caesar bell. Gall. I. 22.

Prima luce, cum summus mons a Labieno teneretur, ipse ab hostium castris non longius mille et D passibus abesset, neque, ut postea ex captivis comperit, aut ipsius adventus aut Labieni cognitus esset, Considius equo admisso[1]) ad eum accurrit, dicit montem, quem a Labieno occupari voluerit, ab hostibus teneri: id se a Gallicis armis atque insignibus cognovisse.

Caesar suas copias in proximum collem subducit, aciem instruit. Labienus, ut erat ei praeceptum a Caesare, ne proelium committeret, nisi ipsius copiae prope hostium castra visae essent, ut undique uno tempore in hostes impetus fieret, monte occupato nostros exspectabat proelioque abstinebat.

Multo[2]) denique die per exploratores Caesar cognovit et montem a suis teneri et Helvetios castra movisse et Considium timore perterritum, quod non vidisset, pro viso sibi renuntiasse[3]), eo die, quo consuerat[4]) intervallo, hostes sequitur et milia passuum tria ab eorum castris castra ponit.

Зам. 82. [1]) чвалом, навзаводи. [2]) = аж в білу днину. [3]) = renuntiavisse. [4]) = consueverat.

83.

Caesar bell. Gall. I. 23.

Postridie eius diei[1]), quod omnino biduum supererat, cum exercitui frumentum metiri oporteret, et quod a Bibracte, oppido Haeduorum longe maximo et copiosissimo, non amplius milibus[2]) passuum XVIII aberat, rei frumentariae[3]) prospiciendum existimavit: itaque iter ab Helvetiis avertit ac Bibracte ire contendit. ea res per fugitivos M. Aemilii, decurionis[4]) equitum Gallorum, hostibus nuntiatur. Helvetii, seu[5]) quod timore perterritos Romanos discedere a se existimarent, eo magis, quod pridie superioribus locis occupatis proelium non commisissent, sive eo, quod re frumentaria[6]) intercludi posse confiderent, commutato consilio atque itinere converso nostros a novissimo agmine insequi ac lacessere coeperunt.

Зам. 83. [1]) на другий день. [2]) abl. comparationis = не більше як. [3]) харчі, засоби, збіжжя. [4]) = наставник декурії, десятник. [5]) = sive. [6]) abl. separationis.

84.

Caesar bell. Gall. I. 24.

Postquam id animum advertit[1]), copias suas Caesar in proximum collem subduxit equitatumque, qui[2]) sustineret[2]) hostium impetum, misit, ipse interim in colle medio triplicem aciem instruxit legionum IV veteranarum[3]); in summo iugo duas legiones, quas in Gallia citeriore proxime conscripserat, et omnia auxilia[4]) collocavit ac totum montem hominibus complevit; sarcinas in unum locum conferri et eum ab his, qui in superiore acie constiterant, muniri iussit. Helvetii cum omnibus suis carris secuti impedimenta in unum locum contulerunt; ipsi reiecto nostro equitatu phalange facta sub primam nostram aciem successerunt.

Зам. 84. [1]) = animadvertit. [2]) в наміровім значінню = щоб... [3]) із вислуженців. [4]) = союзні відділи.

85.

Caesar bell. Gall. I. 25.

Caesar primum suo[1]), deinde omnium ex conspectu remotis equis, ut aequato omnium periculo spem fugae tolleret, cohortatus suos proelium commisit. milites e loco superiore pilis missis facile hostium phalangem perfregerunt, eā disiectā gladiis

destrictis in eos impetum fecerunt. Galli vulneribus defessi et pedem referre[2]) et, quod mons suberat circiter mille passuum spatio, eo[3]) se recipere coeperunt. Capto monte et succedentibus nostris Boii et Tulingi, qui hominum milibus circiter XV agmen hostium claudebant[4]) et novissimis praesidio erant[5]), ex itinere nostros ab latere aperto[6]) aggressi circumvenire[7]), et id conspicati Helvetii, qui in montem sese receperant, rursus instare et proelium redintegrare coeperunt. Romani conversa signa bipertito intulerunt: prima et secunda acies, ut victis ac submotis resisteret, tertia, ut venientes sustineret.

Зам. 85. 1) зн. equō remōtō. 2) = уступати. 3) туди. 4) сторожили ззаду. 5) боронити. 6) = незахищенний. 7) зн. coerērunt.

86.

Caesar bell. Gall. I. 26.

Ita ancipiti proelio diu atque acriter pugnatum est, diutius cum sustinere nostrorum impetus non possent, alteri se, ut coeperant, in montem receperunt, alteri ad impedimenta et carros suos se contulerunt[1]). nam hoc toto proelio, cum ab hora VII. ad vesperum pugnatum sit, aversum[2]) hostem videre nemo potuit. ad multam[3]) noctem etiam ad impedimenta pugnatum est, propterea quod pro[4]) vallo carros obiecerant et e loco superiore in nostros venientes tela coniciebant nostrosque vulnerabant. diu cum esset pugnatum, impedimentis castrisque nostri potiti sunt. ibi Orgetorigis filia atque unus e filiis captus est.

Ex eo proelio circiter hominum milia CXXX superfuerunt eaque tota nocte continenter ierunt; in fines Lingŏnum die IV. pervenerunt, cum et propter vulnera militum et propter sepulturam occissorum nostri eos sequi non potuissent. Caesar ad Lingones litteras[5]) nuntiosque misit, ne eos frumento neve alia re iuvarent: qui[6]) si iuvissent, se eodem loco[7]), quo Helvetios, habiturum, ipse cum omnibus copiis eos sequi coepit.

Зам. 86. 1) = удалися до . . . 2) = утікаючого. 3) до пізньої . . . 4) замісць. 5) лист. 6) = ii. 7) так само.

87.

Caesar bell. Gall. I. 27, 28.

Helvetii omnium rerum inopia adducti legatos de deditione ad eum miserunt, qui cum eum in itinere convenissent[1]) seque

ad pedes proiecissent suppliciterque locuti flentes pacem petissent[2]) atque eos in eo loco, quo tum essent, suum adventum exspectare iussisset, paruerunt. eo postquam Caesar pervenit. obsides, arma, servos, qui ad eos perfugissent, poposcit. Quibus traditis omnes in deditionem accepit.

Helvetios, Tulingos, Latobrigos, Raurăcos in fines suos, unde erant profecti, reverti iussit. id ea maxime ratione[3]) fecit, quod noluit eum locum, unde Helvetii discesserant, vacare, ne propter bonitatem agrorum Germani, qui trans Rhenum incolunt, ex suis finibus in Helvetiorum fines transirent et finitimi Galliae provinciae Allobrogibusque essent. Boios petentibus Haeduis, quod egregia virtute[4]) erant cogniti, ut in finibus suis collocarent, concessit; quibus illi agros dederunt quosque postea in parem iuris libertatisque condicionem, atque[5]) ipsi erant, receperunt.

Зам. 87. [1]) convenire aliquem = зійтися з кимсь, здибати когось. [2]) = petivissent. [3]) з тої причини, тому. [4]) abl. qualitatis. [5]) atque по висловах рівности або ріжниці = як, чим.

88.

Caesar bell. Gall. I. 29.

In castris Helvetiorum tabulae[1]) repertae sunt litteris Graecis confectae et ad Caesarem relatae, quibus in tabulis nominatim ratio confecta erat, qui numerus domo exisset[2]) eorum, qui arma ferre possent, et item separatim pueri, senes mulieresque. quorum omnium summa erat capitum Helvetorium milia CCLXIII, Tulingorum milia XXXVI, Latobrigorum XIV, Rauracorum XXIII. Boiorum XXXII; ex his, qui arma ferre possent, ad milia XCII; summa omnium fuerunt ad milia CCCLXVIII. eorum, qui domum redierunt, censu habito[3]), ut Caesar imperaverat, repertus est numerus milium C et X.

Зам. 88. [1]) список, грамоти. [2]) = exiisset. [3]) по обчисленні.

89.

1. Коли[1]) Цесар побідив Гельвеціїв, то вони післали до нього послів, що мали просити миру. 2) Цесар їм приказав, лишитися там, де вони є, і чекати його[2]) приходу. 3. Коли[1]) Цесар прийшов туди, зажадав од них закладників, зброї, (і) всіх невільників, що втікли до них. 4. Тоді приказав Гельвеціям вернути (назад) до свого краю, бо боявся, щоб Ґермани не заняли їх краю та не стали[3]) сусідами Римської провінції. 5. Боям позволив осісти в краю Гедуйців, які їм дали поля. 6. В таборі Гельвеціїв

найшли списки, де[4]) було обчислено,[5]) скілько[6]) людей вийшло з краю і скілько могло нести зброю. 7. З краю вирушили були 263.000 Гельвеціїв, 36.000 Тулінґійців, 14.000 Лятобріґів, 23.000 Равраків і 32.000 Боїв. 8. Всіх разом[7]) було 368.000, з котрих 92.000 могли нести зброю. 9. З них 110.000 вернулось до свого краю.

Зам. 89. [1]) cum narr. [2]) refl.! [3]) fieri. [4]) = в котрих. [5]) rationem conficere. [6]) = яке число. [7]) summa.

90.

Повстання Ґалійців в р. 52. п. Хр.

Caesar bell. Gall. VII.

I. Quieta Gallia[1]) Caesar, ut constituerat, in Italiam proficiscitur. ibi cognoscit de Clodii[2]) caede de senatusque consulto certior factus, ut omnes iuniores[3]) Italiae coniurarent[4]), dilectum tota provincia habere instituit.

Eae res in Galliam Transalpinam celeriter perferuntur. addunt ipsi et affingunt rumoribus Galli, quod res poscere videbatur, retineri urbano motu Caesarem neque in tantis dissensionibus ad exercitum venire posse. hac impulsi occasione, qui iam ante se populi Romani imperio subiectos dolerent, liberius atque audacius de bello consilia inire incipiunt.

Indictis inter se principes Galliae conciliis silvestribus ac remotis locis miserantur communem Galliae fortunam; omnibus pollicitationibus ac praemiis deposcunt, qui belli initium faciant et sui capitis periculo Galliam in libertatem vindicent. in primis rationem esse habendam dicunt, priusquam eorum clandestina consilia efferantur, ut Caesar ab exercitu intercludatur. id esse[5]) facile, quod neque legiones audeant absente imperatore ex hibernis egredi neque imperator sine praesidio ad legiones pervenire possit. postremo in acie praestare[5]) interfici, quam non veterem belli gloriam libertatemque, quam a maioribus acceperint, reciperare.

Зам. I. [1]) abl. abs. [2]) В р. 52 відносини в Римі були майже анархічні. Майже щодня відбувалися бійки а навіть битви між бандами Кльодія (демократа) та Мільона (приклонника арістократів). В одній з цих бійок убив Мільон Кльодія. [3]) = молодіж (здатна до військової служби, до 45 року життя). [4]) присягали на знамена. [5]) ог. obl., залежне від dicunt.

II. His rebus agitatis profitentur Carnŭtes se nullum periculum communis salutis causa recusare principesque ex omnibus bellum facturos pollicentur et, ne res efferatur, ut iure iurando

ac fide sanciatur, petunt. ne facto initio belli ab reliquis deserantur. tum collaudatis Carnutibus, dato iure iurando ab omnibus, qui aderant, tempore eius rei constituto a concilio disceditur.

III. Ubi ea dies venit, Carnutes Cotuāto[1]) et Conconnetodumno[1]) ducibus[1]), desperatis hominibus, Cenăbum[2]) signo dato concurrunt civesque Romanos, qui negotiandi causa ibi constiterant, in his C.[3]) Fufium Citam, honestum equitem Romanum, qui rei frumentariae iussu Caesaris praeerat, interficiunt bonaque eorum diripiunt. celeriter ad omnes Galliae civitates ea fama perfertur.

Зам. III. [1]) abl. abs. [2]) на питання „куди"? без in. [3]) Gaium.

IV. Simili ratione Vercingetorix, Celtilli filius, Arvernus, summae[1]) potentiae[1]) adulescens, cuius pater principatum Galliae totius obtinuerat et ob eam causam, quod regnum appetebat, a civitate erat interfectus, convocatis suis clientibus facile incendit. cognito eius consilio ad arma concurritur. prohibetur a Gobannitione, patruo suo, reliquisque principibus, qui hanc temptandam fortunam non existimabant, expelliturque ex oppido Gergovia: non desistit tamen atque in agris habet dilectum egentium ac perditorum. Hac coacta manu, quoscumque adit ex civitate, ad suam sententiam perducit; hortatur, ut communis libertatis causa arma capiant, magnisque coactis copiis adversarios suos, a quibus paulo ante erat eiectus, expellit ex civitate, rex ab suis appellatur. dimittit quōque[2]) versus[2]) legationes; obtestatur, ut in fide maneant, celeriter sibi Sĕnŏnes, Parisios, Pictŏnes, Cadurcos, Turŏnos, Aulercos, Lemovices, Andes reliquosque omnes, qui Oceănum attingunt, adiungit; omnium consensu ad eum defertur imperium.

Qua oblata potestate omnibus his civitatibus obsides imperat, certum numerum militum ad se celeriter adduci iubet, armorum[3]) quantum quaeque civitas domi quodque ante tempus efficiat[4]), constituit; in primis equitatui studet, summae diligentiae summam imperii severitatem addit; magnitudine supplicii dubitantes cogit. nam maiore commisso delicto igni[5]) atque omnibus tormentis necat, leviore de causa auribus desectis aut singulis effossis oculis domum remittit, ut sint reliquis documento et magnitudine poenae perterreant alios.

Зам. IV. [1]) gen. qual. [2]) на всі боки. [3]) gen. part. до quantum. [4]) coni. в наміровім зн. = має виготовляти. [5]) abl. = igne.

V. His suppliciis celeriter coacto exercitu Lucterium Cadurcum, summae[1]) hominem audaciae[1]), cum parte copiarum in Rutēnos mittit; ipse in Bituriges proficiscitur. eius adventu Bituriges ad Haeduos, quorum erant in fide, legatos mittunt subsidium rogatum[2]), quo[3]) facilius hostium copias sustinere possint. Haedui de consilio legatorum, quos Caesar ad exercitum reliquerat, copias equitatus peditatusque subsidio[4]) Biturigibus mittunt. Qui cum ad flumen Ligerim venissent, quod Bituriges ab Haeduis dividit, paucos dies ibi morati neque flumen transire ausi domum revertuntur legatisque nostris renuntiant se Biturigum perfidiam veritos revertisse. Bituriges eorum discessu statim cum Arvernis iunguntur.

Зам. V. [1]) gen. qual. [2]) supinum до rogo 1. Supinum означує намір; вживається звичайно по īre, venire, mittere. [3]) щоб тим... [4]) dat. fīnālis (наміровий) = на допомогу. Цей dat. вживається звичайно по dare, venire, mittere і т. д.

VI. His rebus in Italiam Caesari nuntiatis, cum iam ille urbanas res virtute (Gn.[1]) Pompeii commodiorem in statum pervenisse intellegeret, in Transalpinam Galliam profectus est.

Eo cum venisset, magna difficultate afficiebatur, qua ratione ad exercitum pervenire posset. nam si legiones in provinciam arcesseret, se absente in itinere proelio dimicaturas intellegebat; si ipse ad exercitum contenderet, ne iis quidem eo tempore, qui quieti viderentur, suam salutem recte committi videbat.

Зам. VI. [1]) = Gnaei.

VII. Interim Lucterius Cadurcus in Rutēnos missus eam civitatem Arvernis conciliat, progressus in Nitiobrŏges et Gabălos ab utrisque obsides accipit et magna coacta manu in provinciam Narbonem versus irruptionem facere contendit. qua re nuntiata Caesar omnibus consiliis antevertendum[1]) existimavit, ut Narbonem proficisceretur.

Eo cum venisset, timentes confirmat, praesidia in Rutenis provincialibus, Volcis Arecomĭcis, Tolosātibus circumque Narbonem, quae loca[2]) hostibus erant finitima, constituit, partem copiarum ex provincia supplementumque, quod ex Italia adduxerat, in Helvios, qui fines Arvernorum contingunt, convenire iubet.

Зам. VII. [1]) додав. esse = що треба відложити всі наміри, щоб... [2]) неправ. plur. до locus = regiones.

VIII. His rebus comparatis represso iam Lucterio et remoto, quod intrare praesidia periculosum putabat, in Helvios proficis-

citur. etsi mons Cebenna, qui Arvernos ab Helviis discludit, durissimo tempore anni altissima nive iter impediebat, tamen discussa nive in altitudinem pedum VI atque ita viis patefactis summo militum sudore ad fines Arvernorum pervēnit.

Quibus oppressis inopinantibus, quod se Cebenna ut muro munitos existimabant ac ne singulari quidem umquam homini eo tempore anni semitae patuerant, equitibus imperat, ut, quam latissime possint, vagentur et quam maximum hostibus terrorem inferant.

Celeriter haec fama ac nuntiis ad Vercingetorigem perferuntur; quem perterriti omnes Arverni circumsistunt atque obsecrant, ut suis fortunis consulat, ne ab hostibus diripiantur, praesertim cum videat omne ad se bellum translatum. quorum ille precibus permotus castra ex Biturigibus movet in Arvernos versus.

IX. At Caesar biduum in his locis moratus, per causam supplementi equitatusque cogendi ab exercitu discedit, Brutum adulescentem his copiis praeficit; hunc monet, ut in omnes partes equites quam latissime pervagentur; daturum se operam, ne longius triduo a castris absit.

His constitutis rebus suis inopinantibus, quam maximis potest itineribus, Viennam pervenit. ibi nactus recentem equitatum, quem multis ante diebus eo praemiserat, neque diurno neque nocturno itinere intermisso per fines Haeduorum in Lingŏnes contendit, ubi duae legiones hiemabant, ut, si quid etiam de sua salute ab Haeduis iniretur consilii[1]), celeritate praecurreret. eo cum pervenisset, ad reliquas legiones mittit priusque omnes in unum locum cogit, quam de eius adventu Arvernis nuntiari posset.

Hac re cognita Vercingetorix rursus in Bituriges exercitum reducit atque inde profectus Gorgobinam, Boiorum oppidum, quos ibi Helvetico proelio victos Caesar collocaverat Haeduisque attribuerat, oppugnare instituit.

Зам. IX. [1]) залежне од quid = як-би щось задумували.

X. Magnam haec res Caesari difficultatem ad consilium capiendum afferebat, si reliquam partem hiemis uno loco legiones contineret, ne stipendiariis Haeduorom expugnatis cuncta Gallia deficeret, quod nullum amicis in eo praesidium videret positum. si maturius ex hibernis educeret, ne ab re frumentaria

duris subvectionibus laboraret. praestare visum est tamen omnes difficultates perpeti, quam tanta contumelia accepta omnium sociorum voluntates alienare. itaque cohortatus Haeduos de supportando commeatu praemittit ad Boios, qui de suo adventu doceant hortenturque, ut in fide maneant atque hostium impetum magno animo sustineant. duabus Agedinci[1]) legionibus atque impedimentis totis exercitus relictis ad Boios proficiscitur.

Зам. X. [1]) gen. (властиво locativus) на питання де? = в Аґед.

Cap. XI—XIII.: Цесар займає міста Vellaunodūnum, Cenăbum, Noviodūnum і побіджає кінноту Верцінґеторікса.

XIII. Quibus rebus confectis Caesar ad oppidum Avaricum, quod erat maximum munitissimumque in finibus Biturigum atque agri fertilissima regione, profectus est, quod eo oppido recepto civitatem Biturigum se in potestatem redacturum confidebat.

XIV. Vercingetorix tot continuis incommodis Vellaunodūni,[1]) Cenăbi[1]), Noviodūni[1]) acceptis suos ad concilium convocat. docet longe alia ratione esse bellum gerendum atque[2]) antea gestum sit. omnibus modis huic rei studendum, ut pabulatione et commeatu Romani prohibeantur. id esse facile, quod equitatu ipsi abundent et quod anni tempore subleventur. pabulum secari non posse: necessario dispersos hostes ex aedificiis petere: hos omnes cotidie ab equitibus deleri posse.

Praeterea communis salutis causa rei familiaris commoda neglegenda: vicos atque aedificia incendi oportere. Romanos aut inopiam non laturos aut magno cum periculo longius a castris processuros; neque interesse, ipsosne interficiant an impedimentis exuant, quibus amissis bellum geri non possit. praeterea oppida incendi oportere, quae non munitione et loci natura ob omni sint periculo tuta, ne suis sint ad detrectandam militiam receptacula neu Romanis proposita ad copiam commeatus praedamque tollendam.

Haec si gravia aut acerba videantur, multo illa gravius aestimari debere liberos, coniuges in servitutem abstrahi, ipsos interfici; quae sit necesse accidere victis.

Зам. XIV. [1]) гл. зам. X. [1])! [2]) = чим, як (по висловах рівности і нерівности). Гл. 87. зам. 5!

XV. Omnium consensu hac sententia probata uno die amplius[1]) XX urbes Biturigum incenduntur. hoc idem fit in reliquis civitatibus. in omnibus partibus incendia conspiciuntur; quae etsi

magno cum dolore omnes ferebant, tamen hoc sibi solacii[2]) proponebant, quod se prope explorata victoria celeriter amissa reciperaturos confidebant.

Deliberatur de Avarico in communi concilio, incendi placeat[3]) an defendi, procumbunt omnibus Gallis ad pedes Bituriges, ne pulcherrimam prope totius Galliae urbem, quae praesidio[4]) et ornamento[4]) sit civitati, suis manibus succendere cogantur; facile se loci natura defensuros dicunt, quod prope ex omnibus partibus flumine et palude circumdata unum habeat et perangustum aditum. datur petentibus venia dissuadente primo[5]) Vercingetorige. post concedente et precibus ipsorum et misericordia vulgi. defensores oppido idonei deliguntur.

Зам. XV. [1]) По amplius часто опускається quam. [2]) до hoc, порів. зам. IX. [1]). [3]) = utrum... placeat: чи мають ухвалити... [4]) dat. finalis = є (служить) до охорони і прикраси. є охороною і... [5]) adv.

Cap. XVI.—XXVIII.: По довгій облозі Цесар займає Avaricum. Римляне вбивають всіх, що не могли втікти, навіть жінок і дітей.

XXIX. Postero die Vercingetorix concilio convocato consolatus suos cohortatusque est. ne se admodum animo demitterent neve perturbarentur incommodo. non virtute neque in acie vicisse Romanos. sed artificio quodam et scientiā oppugnationis, cuius rei fuerint ipsi imperiti. errare, si qui in bello omnes secundos rerum proventus expectent. sibi numquam placuisse Avaricum defendi, cuius rei testes ipsos haberet, sed factum[1]) imprudentiā Biturigum et nimia obsequentiā reliquorum, uti hoc incommodum acciperetur. Id tamen se celeriter maioribus commodis sanaturum. nam quae ab reliquis Gallis civitates dissentirent, has sua diligentia adiuncturum atque unum consilium totius Galliae effecturum, cuius consensui ne orbis quidem terrarum possit obsistere; idque se prope iam effectum habere. interea aequum esse ab iis communis salutis causa impetrari, ut castra munire instituerent, quo facilius repentinos hostium impetus sustinerent.

Зам. XXIX. [1]) додав. esse.

XXX. Fuit haec oratio non ingrata Gallis, et maxime, quod ipse animo non defecerat tanto accepto incommodo neque se in occultum abdiderat et conspectum multitudinis fugerat; plusque animo providere et praesentire existimabatur, quod re[1]) integra[1]) primo incendendum Avaricum, post deserendum censuerat.

Itaque ut reliquorum imperatorum res adversae auctoritatem minuunt, sic huius ex contrario dignitas incommodo accepto in dies[2]) augebatur. simul in spem veniebant eius affirmatione de reliquis adiungendis civitatibus: primumque eo tempore Galli castra munire instituerunt et sic sunt animo consternati homines insueti laboris[3]). ut omnia. quae imperarentur, sibi patienda existimarent.

Зам. XXX. [1]) abl. abs. [2]) = з дня на день. [3]) до праці.

XXXI. Nec minus, quam est pollicitus, Vercingetorix animo laborabat, ut reliquas civitates adiungeret, atque eas donis pollicitationibusque alliciebat. huic rei idoneos homines deligebat, quorum quisque aut oratione subdola aut amicitia facillime capere posset. qui Avarico expugnato refugerant, armandos[1]) vestiendosque[1]) curat[1]), simul, ut deminutae copiae redintegrarentur, imperat certum numerum militum civitatibus, quem et quam ante diem in castra adduci velit. his rebus celeriter id, quod Avarici[2]) deperierat, expletur.

Interim Teutomātus. Olloviconis filius. rex Nitiobrōgum, cuius pater ab senatu nostro amicus erat appellatus, cum magno equitum suorum numero et quos ex Aquitania conduxerat, ad eum pervenit.

Зам. XXXI. [1]) = дбає. щоб їх заосмотрювали в зброю і одежу. [2]) = в Аварікум. При іменах міст I. і II. Dekl. sing. вживається на питання „де“ gen. (властиво старий locativus). в III. Dekl. або plur. вживається ablativus.

XXXII. Caesar Avarici complures dies commoratus summamque ibi copiam frumenti et reliqui commeatus nactus exercitum ex labore atque inopia reficit.

Cap. XXXII.—XXXIII.: Цесар полагоджує спори і невгоду у Гедуйців.

XXXIV. Tum Caesar cohortatus Haeduos. ut controversiarum ac dissensionis obliviscerentur atque omnibus omissis rebus huic bello servirent eaque, quae meruissent, praemia ab se devicta Gallia exspectarent equitatumque omnem et peditum milia X sibi celeriter mitterent. quae in praesidiis rei frumentariae causa disponeret, exercitum in duas partes divisit: IV legiones in Senōnes Parisiosque Labieno ducendas dedit, VI ipse in Arvernos ad oppidum Gergoviam secundum flumen Elāver duxit; equitatus partem illi attribuit, partem sibi reliquit. qua[2]) re cognita Vercingetorix omnibus interruptis eius fluminis pontibus ab altera fluminis parte iter facere coepit.

Зам. XXXIV. [1]) щоб... [2]) hāc.

XXXV. Cum uterque utrimque exisset[1]) exercitus, in conspectu fereque e regione[2]) Caesaris castra ponebat dispositis exploratoribus, necubi[3]) effecto ponte Romani copias traducerent.

Erat in magnis Caesari difficultatibus res, ne maiorem aestatis partem flumine impediretur, quod non fere ante autumnum Elaver vado transiri solet. itaque, ne id accideret, silvestri loco castris positis e regione[1]) unius eorum pontium, quos Vercingetorix rescindendos curaverat, postero die cum duabus legionibus in occulto restitit; reliquas copias cum omnibus impedimentis, ut consuerat[4]), misit ita distractis quibusdam cohortibus, uti numerus legionum constare videretur. His, quam longissime possent, progredi iussis, cum iam ex diei tempore coniecturam[5]) caperet[5]) in castra perventum[6]), pontem reficere coepit. celeriter effecto opere legionibusque traductis et loco castris idoneo delecto reliquas copias revocavit. Vercingetorix re cognita, ne contra suam voluntatem dimicare cogeretur, magnis itineribus antecessit.

Зам. XXXV. [1]) = exiisset. [2]) = саме проти, насупроти. [3]) = ne ubi: щоб ніде. [4]) consueverat. [5]) догадувався. [6]) додав. esse = що вже прийшли.

XXXVI. Caesar ex eo loco quintis[1]) castris[1]) Gergoviam[2]) pervenit equestrique eo die proelio levi facto, perspecto urbis situ, quae posita in altissimo monte omnes aditus difficiles habebat, de oppugnatione desperavit, de obsessione non prius agendum constituit, quam rem frumentariam expedisset.

At Vercingetorix castris prope oppidum in monte positis mediocribus circum se intervallis separatim singularum civitatum copias collocaverat, atque omnibus eius iugi collibus occupatis, qua dispici poterat, horribilem speciem praebebat.

Зам. XXXVI. [1]) = пятого дня. [2]) при іменах міст уживається на питання „куди?“ accusativus.

Cap. XXXVII.—XLI.: Дальша облога Іерґовії. Військо, що Гедуйці посилають Цесарові (гл. cap. 38) бунтується на дорозі і хоче перейти до Верцінґеторікса. Цесар їх заскакує і займає майже всіх. Тільки провідник Гедуйців, Літавікус утікає зі своїми послушниками до Верцінґеторікса.

XLII. Dum haec ad Gergoviam geruntur, Haedui primis nuntiis ab Litavicco acceptis nullum sibi ad cognoscendum spatium relinquunt. impellit alios avaritia, alios iracundia et temeritas, quae maxime illi hominum generi est innata, ut levem auditionem habeant pro re comperta.

Bona civium Romanorum diripiunt, caedes faciunt, in servitutem abstrahunt. M. Aristium tribunum militum[1]) iter ad legio-

nem facientem fide data ex oppido Cavillōno educunt; idem facere cogunt eos, qui negotiandi causa ibi constiterant. hos continuo in itinere adorti omnibus impedimentis exuunt; repugnantes diem noctemque obsident; multis utrimque interfectis maiorem multitudinem ad arma concitant.

Зам. XLII. [1]) В кожній леґіоні було 6 tribun-ів militum. Цесар іменував своїх трибунів сам зпоміж молодих римських рицарів. Він передавав їм звичайно лиш такі річи, як н. пр. завідування списів жовнірів, розділювання жолду, нагляд над вправами, постачання і т. пр.

XLIII. Interim nuntio allato omnes eorum milites in potestate Caesaris teneri Haedui legatos ad Caesarem sui purgandi gratia[1]) mittunt. haec faciunt reciperandorum suorum causa; sed contaminati facinore et capti compendio ex direptis bonis et, quod ea res ad multos pertinebat, timore poenae exterriti consilia clam de bello inire incipiunt civitatesque reliquas legationibus sollicitant.

Quae[2]) tametsi Caesar intellegebat, tamen, quam mitissime potest, legatos appellat: nihil se propter inscientiam levitatemque vulgi gravius de civitate iudicare neque de sua in Haeduos benevolentia deminuere. ipse maiorem Galliae motum exspectans, ne ab omnibus civitatibus circumsisteretur, consilia inibat, quemadmodum a Gergovia discederet ac rursus omnem exercitum contraheret, ne profectio nata a timore defectionis similisque fugae videretur.

Зам. XLIII. [1]) = causa. [2]) = Haec.

XLIV. Haec cogitanti accidere visa est facultas rei bene gerendae. nam cum in minora castra operis perspiciendi causa venisset, animadvertit, collem qui ab hostibus tenebatur, nudatum hominibus, qui superioribus diebus vix prae multitudine cerni potuerat. Miratus quaerit ex perfugis causam, quorum magnus ad eum cotidie numerus confluebat. constabat[1]) inter omnes[1]), quod iam ipse Caesar per exploratores cognoverat, dorsum esse eius iugi prope aequum, sed hinc silvestrem et angustum, qua esset aditus ad alteram partem oppidi; vehementer huic[2]) illos loco[2]) timere nec iam aliter sentire, uno colle ab Romanis occupato si alterum amisissent, quin[3]) paene circumvallati atque omni exitu et pabulatione interclusi viderentur: ad hunc muniendum omnes a Vercingetórige evocatos.

Зам. XLIV. [1]) = всі однодушно казали. [2]) дотично цього м., про... [3]) = як що, що; quin вживається по заперечних висловах сумніву, відказу і т. пр. гл. грам. § 348.

XLV. Hac re cognita Caesar mittit complures equitum turmas[1]) eo de media nocte imperatque, ut paulo tumultuosius omnibus locis vagarentur. prima[2]) luce[2]) magnum numerum iumentorum ex castris mulorumque produci deque his stramenta detrahi mulionesque cum cassidibus equitum specie ac simulatione collibus circumvehi iubet. his paucos addit equites, qui latius ostentationis[3]) causa vagentur. longo circuitu easdem omnes iubet petere regiones. haec procul ex oppido videbantur, ut[4]) erat a Gergovia despectus in castra, neque tanto spatio, certi[5]) quid esset, explorari poterat. legionem unam eodem iugo mittit et paulum progressam inferiore constituit loco silvisque occultat. augetur Gallis suspicio atque omnes illo ad munitionem copiae traducuntur.

Vacua castra hostium Caesar conspicatus tectis insignibus suorum occultatisque signis militaribus raros milites, ne ex oppido animadverterentur, ex maioribus castris in minora traducit legatisque, quos singulis legionibus praefecerat, quid fieri velit. ostendit; in primis monet, ut contineant milites, ne studio pugnandi aut spe praedae longius progrediantur; quid iniquitas loci habeat incommodi[6]), proponit; hoc una[7]) celeritate posse vitari; occasionis esse rem, non proelii. his rebus expositis signum dat et ab dextra parte alio ascensu eodem tempore Haeduos mittit.

Зам. XLV.[1]) = загін кінноти (30 мужа), 10. часть од ala. [2]) = рано, вранці. [3]) для „ока“, щоб звернути на себе увагу. [4]) ut. з ind. = (так), як... тут причиново = тому що, бо-ж. [5]) залежне від quid. гл. IX. Зам. [1]). 6) до quid. (зам. [5]). [7]) = тільки, лиш.

XLVI. Oppidi murus a planitie atque initio ascensus recta regione, si nullus anfractus intercederet, MCC passus aberat; quidquid huc circuitūs[1]) ad molliendum clivum accesserat, id spatium itineris augebat. a medio fere colle in longitudinem, ut natura montis ferebat[2]), ex grandibus saxis VI pedum murum. qui nostrorum impetum tardaret, praeduxerant Galli atque inferiore omni spatio vacuo relicto superiorem partem collis usque ad murum oppidi densissimis castris compleverant. milites dato signo celeriter ad munitionem perveniunt eamque transgressi trinis[3]) castris potiuntur.

Зам. XLVI. [1]) gen. до quidquid. [2]) = вимагала. [3]) при plur. tantum вживаються Numeralia distributiva крім unus, отже: una castra, bina castra, trina castra, і т. д.

XLVII. Consecutus id, quod animo[1]) proposuerat[1]), Caesar receptui[2]) cani[2]) iussit legionisque X., quacum erat, continuo

signa constiterunt. at reliquarum legionum milites non exaudito tubae sono, quod satis magna vallis intercedebat, tamen a tribunis militum legatisque, ut erat a Caesare praeceptum, retinebantur; sed elati spe celeris victoriae et hostium fuga et superiorum temporum secundis proeliis nihil adeo arduum sibi esse existimaverunt, quod non virtute consequi possent, neque finem prius sequendi fecerunt, quam muro oppidi portisque appropinquarent.

Зам. XLVII. [1]) = постановляти собі. [2]) затрубіти до повороту.

Cap. XLVIII.—L.: Наступ Римлян на місто. Ґалійці їх одбивають.

LI. Nostri cum undique premerentur, XLVI centurionibus amissis deiecti sunt loco. sed intolerantius Gallos insequentes legio X. tardavit, quae pro subsidio paulo aequiore loco constiterat. hanc rursus XIII. legionis cohortes exceperunt, quae ex castris minoribus eductae cum T. Sextio legato ceperant locum superiorem. legiones, ubi primum planitiem attigerunt, infestis contra hostem signis constiterunt. Vercingetorix ab radicibus collis suos intra munitiones reduxit. eo die milites sunt paulo minus DCC desiderati.

LII. Postero die Caesar contione advocata temeritatem cupiditatemque militum reprehendit, quod sibi ipsi iudicavissent, quo procedendum aut quid agendum videretur, neque signo recipiendi dato constitissent neque a tribunis militum legatisque retineri potuissent.

Exposuit, quid iniquitas loci posset, quod ipse ad Avaricum sensisset, cum sine duce et sine equitatu deprehensis hostibus exploratam victoriam dimisisset, ne parvum modo detrimentum in contentione propter iniquitatem loci accideret. quanto opere eorum animi magnitudinem admiraretur, quos non castrorum munitiones, non altitudo montis, non murus oppidi tardare potuisset, tanto opere licentiam arrogantiamque reprehendere, quod plus se quam imperatorem de victoria atque exitu rerum sentire existimarent; nec minus se a milite modestiam et continentiam quam virtutem atque animi magnitudinem desiderare.

LIII. Hac habita contione et ad[1]) extremum[1]) confirmatis militibus, ne ob hanc causam animo permoverentur neu, quod iniquitas loci attulisset, id virtuti hostium tribuerent, eadem de profectione cogitans, quae ante senserat, legiones ex castris eduxit aciemque idoneo loco constituit. cum Vercingetorix

nihilo magis in aequum locum descenderet, levi facto equestri proelio atque secundo in castra exercitum reduxit. cum hoc idem postero die fecisset, satis ad Gallicam ostentationem minuendam militumque animos confirmandos factum existimans in Haeduos movit castra. ne tum quidem insecutis hostibus III. die ad flumen Elaver pervenit; pontem refecit eoque exercitum traduxit.

Зам. LIII. [1]) кінцем.

Cap. LIV. і LV.: Гедуйці зневірюються.

LVI. Quibus rebus cognitis Caesar maturandum sibi censuit, si esset in perficiendis pontibus periclitandum, ut prius, quam essent maiores eo coactae copiae, dimicaret. nam ne commutato consilio iter in provinciam converteret, ut non[1]) nemo[1]) tum quidem necessario faciendum existimabat, cum[2]) infamia atque indignitas rei et oppositus mons Cebenna viarumque difficultas impediebat, tum[2]) maxime, quod abiuncto Labieno[3]) atque iis legionibus[3]), quas unā miserat, vehementer timebat. Itaque iter in Senŏnes facere instituit.

Зам. LVI. [1]) де-хто, де-які. [2]) cum... tum = як... так і... а особливо. [3]) dat.: дотично.

Cap. LVII.—LXII.: Лабієнові вдається злучатися з Цесарем.

LXIII. Defectione Haeduorum cognita bellum augetur. legationes in omnes partes circummittuntur; quantum gratiā, auctoritate, pecuniā valent, ad sollicitandas civitates utuntur; nacti obsides, quos Caesar apud eos deposuerat, horum supplicio dubitantes territant. petunt a Vercingetorige Haedui, ut ad se veniat rationesque belli gerendi communicet.[1]) re impetrata contendunt[2]), ut ipsis summa[3]) imperii[3]) tradatur. et re in controversiam deducta totius Galliae concilium Bibracte indicitur. conveniunt undique frequentes. multitudinis suffragiis res permittitur; ad unum omnes Vercingetorigem probant imperatorem.

Ab hoc concilio Remi, Lingŏnes, Trevĕri afuerunt, illi, quod amicitiam Romanorum sequebantur, Treveri, quod aberant longius et a Germanis premebantur, quae fuit causa, quare[4]) toto abessent bello et neutris auxilia mitterent.

Magno dolore Haedui ferunt se deiectos principatu, queruntur fortunae commutationem et Caesaris indulgentiam in se requirunt. neque tamen suscepto bello suum consilium ab reliquis

separare audent. inviti summae spei adulescentes Eporedorix et Viridomarus Vercingetorigi parent.

Зам. LXIII. 1) = спільно нараджуватися над... 2) = домагаються. 3) верховна власть. 4) чому = що.

LXIV. Ipse imperat reliquis civitatibus obsides diemque huic rei constituit; omnes equites, XV milia numero, celeriter convenire iubet. peditatu, quem antea habuerit, se fore contentum dicit neque fortunam temptaturum aut acie dimicaturum, sed, quoniam abundet equitatu, perfacile esse factu[1]) frumentationibus pabulationibusque Romanos prohibere; aequo modo animo sua ipsi frumenta corrumpant[2]) aedificiaque incendant[2]), qua rei familiaris iactura perpetuum imperium libertatemque se consequi videant.

His constitutis rebus Haeduis Segusiavisque, qui sunt finitimi provinciae, X milia peditum imperat; huc addit equites DCCC. his praeficit fratrem Eporedorigis bellumque inferre Allobrogibus iubet. altera ex parte Gabalos proximosque pagos Arvernorum in Helvios, item Rutēnos Cadurcosque ad fines Volcarum Arecomicorum depopulandos mittit. nihilo minus clandestinis nuntiis legationibusque Allobrogas sollicitat, quorum mentes nondum ab superiore bello resedisse sperabat. horum principibus 60
pecunias, civitati autem imperium totius provinciae pollicetur. п. Хр.

Зам. LXIV. 1) Supinum на ū до facio. 2) coni. hortativus = нехай.

LXV. Ad hos omnes casus provisa erant praesidia cohortium XXII, quae ex ipsa coacta provincia ab L.[1]) Caesare legato ad omnes partes opponebantur. Helvii sua sponte cum finitimis proelio congressi pelluntur et C.[2]) Valerio Domnotauro, Cabūri filio, principe civitatis, compluribusque alliis interfectis intra oppida ac muros compelluntur. Allobroges crebris ad Rhodanum dispositis praesidiis magna cum cura et diligentia suos fines tuentur.

Caesar, quod hostes equitatu superiores esse intellegebat et interclusis omnibus itineribus nulla re ex provincia atque Italia sublevari poterat, trans Rhenum in Germaniam mittit ad eas civitates, quas superioribus annis pacaverat, equitesque ab his arcessit et levis[3]) armaturae pedites, qui inter eos proeliari consuerant. eorum adventu, quod minus idoneis equis utebantur, a tribunis militum reliquisque equitibus Romanis atque evocatis[4]) equos sumit Germanisque distribuit.

Зам. LXV. 1) = Lucio. 2) = Gaio. 3) = лехкоозброєну піхоту. 4) вислуженці (добровольці) зі ступнем і платнею сотників (центуріонів).

LXVI. Interea dum haec geruntur, hostium copiae ex Arvernis equitesque, qui toti Galliae erant imperati, conveniunt. magno horum coacto numero, cum Caesar in Sequanos per extremos Lingonum fines iter faceret, quo facilius subsidium provinciae ferre posset, circiter milia passuum X ab Romanis trinis castris Vercingetorix considit convocatisque ad consilium praefectis equitum venisse tempus victoriae demonstrat:

Fugere in provinciam Romanos Galliaque excedere. id sibi ad praesentem obtinendam libertatem satis esse; ad reliqui temporis pacem atque otium parum profici; maioribus enim coactis copiis reversuros neque finem bellandi facturos. proinde in agmine impeditos adoriantur. si pedites suis auxilium ferant atque in eo morentur, iter facere non posse; si id quod magis futurum confidat, relictis impedimentis suae saluti consulant[1]), et usu rerum necessariarum et dignitate spoliatum[2]) iri.[2]) nam de equitibus hostium, quin nemo eorum progredi modo extra agmen audeat, et ipsos quidem non debere dubitare. id quo[3]) maiore faciant animo, copias se omnes pro castris habiturum et terrori[4]) hostibus futurum.

Conclāmant equites sanctissimo iure iurando confirmari oportere, ne tecto recipiatur, ne ad liberos, ne ad parentes, ne ad uxorem aditum habeat, qui non bis per agmem hostium perequitaverit.

Зам. LXVI. [1]) = думати на. [2]) Supinum + iri = inf. futuri passivi. [3]) = ut eo. [4]) terrori esse = налякати кого, завдавати страху.

LXVII. Probata re atque omnibus ius iurandum adactis postero die in tres partes distributo equitatu duae se acies ab duobus lateribus ostendunt, una a primo[1]) agmine[1]) iter impedire coepit. qua re nuntiata Caesar suum quoque equitatum tripertito divisum contra hostem ire iubet.

Pugnatur una omnibus in partibus. consistit agmen; impedimenta intra legiones recipiuntur. si quā in parte nostri laborare aut gravius premi videbantur, eo signa inferri Caesar aciemque constitui iubebat; quae res et hostes ad insequendum tardabat et nostros spe auxilii confirmabat.

Tandem Germani ab dextro latere summum iugum nacti hostes loco depellunt; fugientes usque ad flumen, ubi Vercingetorix cum pedestribus copiis consederat, persequuntur complures-que interficiunt. qua re animadversa reliqui, ne circumvenirentur, veriti se fugae mandant omnibus locis fit caedes.

Зам. LXVII. [1]) pr. agmen = передня сторожа.

LXVIII. Fugato omni equitatu Vercingetorix copias suas, ut pro castris collocaverat, reduxit protinusque Alesiam, quod est oppidum Mandubiorum, iter facere coepit celeriterque impedimenta ex castris educi et se subsequi iussit.

Caesar impedimentis in proximum collem deductis, duabus legionibus praesidio[1]) relictis secutus hostes, quantum diei tempus est passum, circiter tribus milibus novissimo agmine interfectis altero die ad Alesiam castra fecit. perspecto urbis situ perterritisque hostibus, quod equitatu, qua maxime parte exercitus confidebant, erant pulsi, adhortatus ad laborem milites circumvallare instituit.

Зам. LXVIII. [1]) dat. = до оборони.

LXIX. Ipsum erad oppidum Alesia in colle summo admodum edito loco, ut nisi obsidione expugnari non posse videretur; cuius[1]) collis radices duo duabus ex partibus flumina subluebant[3]). ante id oppidum planities circiter milia passuum III in longitudinem patebat; reliquis ex omnibus partibus colles mediocri interiecto spatio pari altitudinis fastigio[2]) oppidum cingebant. sub muro, quae pars collis ad orientem solem spectabat, hunc omnem locum copiae Gallorum compleverant fossamque et maceriam in altitudinem VI pedum praeduxerant.

Eius munitionis, quae ab Romanis instituebatur, circuitus XI milia passuum tenebat. castra opportunis locis erant posita VIII castellaque XXIII facta, quibus in castellis interdiu stationes ponebantur, ne qua subito eruptio fieret; haec eadem noctu excubitoribus ac firmis praesidiis tenebantur.

Зам. LXIX. [1]) = huius. [2]) однакої висоти. [3]) підмивали = опливали (subluo, 3. — lūtus).

Cap. LXX.: Ґерманська кіннота Цесара побіджає Ґалійську.

LXXI. Vercingetorix, priusquam munitiones ab Romanis perficiantur, consilium capit omnem ab se equitatum noctu dimittere. discedentibus mandat, ut suam quisque eorum civitatem adeat omnesque, qui per aetatem arma ferre possint, ad bellum cogant. sua in illos merita proponit obtestaturque, ut suae salutis rationem habeant neu se optime de communi libertate meritum hostibus in cruciatum dedant. quod si indiligentiores fuerint, milia hominum delecta LXXX una secum interitura demonstrat. ratione inita[1]) frumentum se exigue[2]) dierum XXX habere, sed paulo etiam longius tolerare posse parcendo[3]).

His datis mandatis, quā nostrum opus erat intermissum, secunda vigilia silentio equitatum dimittit, frumentum omne ad se referri iubet: capitis[4]) poenam iis, qui non paruerint, constituit: pecus, cuius magna erat copia a Mandubiis compulsa, viritim distribuit; frumentum parce et paulatim metiri instituit, copias omnes, quas pro oppido collocaverat, in oppidum recipit. his rationibus auxilia Galliae exspectare et bellum administrare parat.

Зам. LXXI. [1]) по обчисленню. [2]) = лиш тільки на 30 дн. [3]) abl. Gerundii = ощадним уживанням. [4]) = кару смерти.

Сар. LXXII.—LXXIV.: Цесар кінчить окопи наокруг Алесії та готовить другі зовнішні окопи проти наступу Ґалійців з внутра.

LXXV. Dum haec ad Alesiam geruntur, Galli concilio principum indicto non omnes eos, qui arma ferre possent, ut censuit Vercingetorix, convocandos statuunt, sed certum numerum cuique civitati imperandum, ne tanta multitudine confusa nec moderari nec discernere suos nec frumentandi rationem habere possent.

Imperant Haeduis atque eorum clientibus, Segusiāvis, Ambivarētis, Aulercis Brannovicibus, milia XXXV: parem numerum Arvernis adiunctis Eleutētis, Cadurcis, Gabălis, Vellaviis, qui sub imperio Arvernorum esse consuerunt; Sequănis, Senonibus, Biturigibus, Santŏnis, Rutēnis, Carnutibus duodena milia: Bellovăcis X: octona Pictonibus et Turŏnis et Parisiis et Helvetiis: Andibus, Ambiānis, Mediomatricis, Petrocoriis, Nerviis, Morinis, Nitiobrogibus quina milia: Aulercis Cenomānis totidem; Atrebatibus IV: Veliocassibus totidem; Lemovicibus et Aulercis Eburovicibus terna: Raurăcis et Boiis bina: XXX universis civitatibus, quae Oceănum attingunt quaeque eorum consuetudine Aremoricae appellantur, quo sunt in numero Coriosolites, Redŏnes, Ambibarii, Calētes, Osismi, Venēti, Lexovii, Venelli.

Ex his Bellovăci suum numerum non compleverunt, quod se suo nomine atque arbitrio cum Romanis bellum gesturos dicerent neque cuisquam imperio obtemperaturos; rogati tamen a Commio pro eius hospitio duo milia miserunt.

LXXVI. Huius opera Commii, ut antea demonstravimus, fideli atque utili superioribus annis erat usus in Britannia Caesar; quibus pro meritis civitatem eius immunem esse iusserat, iura[1]) legesque[1]) reddiderat atque ipsi Morinos attribuerat, tamen tanta universae Galliae consensio fuit libertatis vindicandae[2]) et pristinae belli laudis reciperandae, ut neque beneficiis neque

amicitiae memoria moveretur omnesque et animo et opibus in id bellum incumberent.

Coactis equitum VIII milibus et peditum circiter CCL haec in Haeduorum finibus recensebantur numerusque inibatur, praefecti constituebantur. Commio Atrebăti, Viridomāro et Eporedorigi Haeduis, Vercassivellauno Arverno, consobrino Vercingetorigis, summa imperii traditur. his delecti ex civitatibus attribuuntur, quorum consilio bellum administraretur.

Omnes alacres et fiduciae pleni ad Alesiam proficiscuntur. neque erat omnium quisquam, qui aspectum modo tantae multitudinis sustineri posse arbitraretur, praesertim ancipiti proelio. cum ex oppido eruptione pugnaretur. foris tantae copiae equitatūs peditatūsque cernerentur.

Зам. LXXVI. [1]) = державний устрій, самоуправу. [2]) щоб визволитися.

LXXVII. At ii qui Alesia obsidebantur, praeterita die, qua auxilia suorum exspectaverant, consumpto omni frumento inscii. quid in Haeduis gereretur, concilio convocato de exitu suarum fortunarum consultabant. ac variis dictis sententiis, quarum pars deditionem, pars, dum vires suppeterent, eruptionem censebat, non praetereunda oratio Critognāti videtur propter eius singularem et nefariam crudelitatem.

Hic summo in Arvernis ortus loco et magnae habitus auctoritatis: „nihil. inquit. de eorum sententia dicturus sum. qui turpissimam servitutem deditionis nomine appellant, neque hos habendos civium loco neque ad concilium adhibendos censeo. cum his mihi res est. qui eruptionem probant; quorum in consilio omnium vestrum consensu pristinae residēre virtutis memoria videtur. animi est ista mollitia, non virtus. paulisper inopiam ferre non posse. qui se ultro morti offerant. facilius reperiuntur. quam qui dolorem patienter ferant.

Atque ego hanc sententiam probarem — tantum apud me dignitas potest — si nullam praeterquam vitae nostrae iacturam fieri viderem; sed in consilio capiendo omnem Galliam respiciamus[1]), quam ad nostrum auxilium concitavimus. quid hominum milibus LXXX uno loco interfectis propinquis consanguineisque nostris animi[2]) fore existimatis, si paene in ipsis cadaveribus proelio decertare cogentur? nolite hos vestro auxilio exspoliare, qui vestrae salutis causa suum periculum neglexerunt, nec stultitia ac temeritate vestra aut animi imbecillitate

omnem Galliam prosternere et perpetuae servituti subicere. an, quod ad diem non venerunt, de eorum fide constantiaque dubitatis? quid ergo? Romanos in illis ulterioribus munitionibus animine[3]) causa cotidie exerceri putatis? si illorum nuntiis confirmari non potestis omni aditu praesaepto, his utimini testibus appropinquare eorum adventum; cuius rei timore exterriti diem noctemque in opere versantur.

Quid ergo mei consilii est? facere, quod nostri maiores nequaquam pari bello Cimbrorum Teutonumque fecerunt; qui in oppida compulsi ac simili inopia subacti eorum corporibus, qui aetate ad bellum inutiles videbantur, vitam toleraverunt[4]) neque se hostibus tradiderunt. cuius rei si exemplum non haberemus, tamen libertatis causa institui et posteris prodi pulcherrimum iudicarem. nam quid illi simile bello fuit? depopulatā Galliā Cimbri magnāque illatā calamitate finibus quidem nostris aliquando excesserunt atque alias terras petierunt[5]); iura, leges, agros, libertatem nobis reliquerunt. Romani vero quid petunt aliud aut quid volunt, nisi invidiā adducti, quos fama nobiles potentesque bello cognoverunt, horum in agris civitatibusque considere atque his aeternam iniungere servitutem? neque enim umquam alia condicione bella gesserunt. quod si ea, quae in longinquis nationibus geruntur, ignoratis, respicite finitimam Galliam, quae in provinciam redacta, iure et legibus commutatis, securibus[6]) subiecta perpetuā premitur servitute."

Зам. LXXVII. [1]) coni. hortativus зам. imper. [2]) до quid. = який дух, яку відвагу будуть мати... [3]) = amini -ne. [4]) піддержували. [5]) = petiverunt. [6]) перед найвищими урядовцями носили lictores (державні слуги) fasces (пук прутів) з сокиркою, як знак, що цей урядовець має власть над життям і смертю.

LXXVIII. Sententiis dictis constituunt, ut ii, qui valetudine aut aetate inutiles sint bello, oppido excedant, atque omnia prius experienda arbitrantur, quam ad Critognāti sententiam descendant; illo tamen potius utendum consilio, si res cogat atque auxilia morentur, quam aut deditionis aut pacis subeundam condicionem.

Mandubii, qui eos oppido receperant, cum liberis atque uxoribus exire coguntur. hi cum ad munitiones Romanorum accessissent, flentes omnibus precibus orabant, ut se in servitutem receptos cibo iuvarent; et Caesar dispositis in vallo custodibus recipi prohibebat.

LXXIX. Interea Commius reliquique duces, quibus summa imperii permissa erat, cum omnibus copiis ad Alesiam perveniunt et colle exteriore occupato non longius mille passibus a nostris munitionibus considunt. postero die equitatu ex castris educto omnem eam planitiem, quam in longitudinem tria milia passuum patēre demonstravimus, complent pedestresque copias paulum ab eo loco abductas in locis superioribus constituunt. erat ex oppido Alesia despectus in campum. concurrunt his auxiliis visis; fit gratulatio inter eos atque omnium animi ad laetitiam excitantur. itaque productis copiis ante oppidum considunt et proximam fossam cratibus atque aggere explent seque ad eruptionem atque omnes casus compărant.

Cap. LXXX.—LXXXVII.: Цесар відбиває всі наступи Ґалійців зовні і в внутра. Його перемога.

LXXXVIII. Conspicati ex oppido caedem et fugam suorum desperata[1]) salute copias a munitionibus redūcunt. fit protinus hac re audita ex castris Gallorum fuga. quod nisi totius diei labore milites essent defessi, omnes hostium copiae deleri potuissent. de media nocte missus equitatus novissimum agmen consequitur; magnus numerus capitur atque interficitur, reliqui ex fuga in civitates discedunt.

Зам. LXXXVIII. [1]) = в розпучливім положенню.

LXXXIX. Postero die Vercingetorix concilio convocato id bellum se suscepisse non suarum necessitatum, sed communis libertatis causa demonstrat. et quoniam sit fortunae cedendum, ad utramque rem se illis offerre, seu morte sua Romanis satisfacere seu vivum tradere velint. mittuntur de his rebus ad Caesarem legati. iubet arma tradi, principes produci. ipse in munitione pro castris considit; eo duces producuntur.

Vercingetorix deditur, arma proiciuntur. reservatis Haeduis atque Arvernis, si per eos civitates reciperare posset, ex reliquis captivis toti exercitui capita singula praedae nomine distribuit.

XC. His rebus confectis in Haeduos proficiscitur; civitatem recipit. eo legati ab Arvernis missi, quae imperaret, se facturos pollicentur. imperat magnum numerum obsidum. legiones in hiberna mittit. captivorum circiter XX milia Haeduis Arvernisque reddit.

T. Labienum cum duabus legionibus et equitatu in Sequanos proficisci iubet; huic M.[1]) Sempronium Rutĭlum attribuit. C. Fa-

bium legatum et L. Minucium Basilum cum legionibus duabus in Remis collocat, ne quam a finitimis Bellovăcis calamitatem accipiant. C. Antistium Reginum in Ambivarētos, T.[2]) Sextium in Bituriges, C. Caninium Rēbĭlum in Rutēnos cum singulis legionibus mittit. Q.[3]) Tullium Ciceronem et P.[4]) Sulpicium Cavilloni[5]) et Matiscone[6]) in Haeduis ad Arărim rei frumentariae causa collocat. ipse Bibracte hiemare constituit. his rebus ex litteris Caesaris cognitis Romae dierum XX supplicatio redditur.

Зам. XC. [1]) = Marcum. [2]) = Titum. [3]) = Quintum. [4])= Publium. [5]) gen. (властиво locativus) на питання „де"? [6]) на питання „де"? вживається abl. при іменах міст III. Dekl. або plur. tant. I. і II. Dekl. (гл. зам. до cap. XXXI. [2])

II.

Слівця до уступів 1—58.

1.

tábŭla	таблиця	mágnus, -a, -um	великий, -a, -e
ménsa	стіл	mágnī, -ae, -a	великі
sélla	крісло, стільчик	párvus, -a, -um	малий, -a, -e
fenéstra	вікно	quid?	що?
puélla	дівчина	égo	я
puéllae	дівчата	tū	ти
stílus	оливець,	nōs	ми
cálămus	перо (до писання)	vōs	ви
vir	муж, мужчина, чоловік	sum	я є (до одміни: гр. § 88)
virī	мужчини		

	masc.	*fem.*	*neutr.*
Nom. sing.:	discípŭlus (ученик) púer (хлопець) magíster (учитель) hīc (цей) ille (той)	discípŭla (учениця) haec (ця) illă (та)	scámnum (лавка, лавочка) hōc (це) illud (те)
Nom. plur.:	discípŭlī (ученики) púĕrī (хлопці) magístrī (учителі) hī (ці) illī (ті)	discípulae (учениці) hae (ці) illae (ті)	scámna (лавки) haec (ці) illă (ті)

2.

schola	школа	bonus 3	добрий
rosa	рожа, троянда	multum, *plur.* multi, -ae, -ă	багато
hīc poēta	цей поет	clārus 3	славний
hortus	огород, сад, садок	pĭger, -gra, -grum	лінивий
lĭber, -brī	книжка, -и		
óppĭdum	місто		

impĭger, -gra, -grum	пильний
omnēs (*nom. i acc. pl. masc. i fem.*)	всі
sto, -ā́re	стояти
laudo, -ā́re	хвалити
vitupero, -ā́re	ганьбити
orno, -ā́re	прикрашати, красити
hábĕo, -ḗre	мати
sédĕo, -ḗre	сидіти
sólĕo, -ḗre	мати звичай, звичайно
vídĕo, -ḗre	видіти, бачити
esse	бути, бувати
in *c. abl.*	в, на (на питання де?)
nunc	тепер
noster, -stra, -strum	наш

	I Декл. *(fem.)*	II Декл. *(masc. i neutr.)*
Sing. Acc.	mensam, sellam, tabulam	librum, stilum, calamum
Abl.	sellā, scholā	oppidō.
Plur. Acc.	fenestrās, poëtās	*masc.* librōs, puerōs, hortōs, *neutr.* scamna,
Abl.	rosīs	hortīs. scamnis.

3.

ventus	вітер
pulcher, -chra, -chrum	гарний, красний
meus	мій
tuus	твій
vester, -stra -strum	ваш
mihi	мені
tē	тебе
quis (*Nom. masc. i fem.*)	хто
cuius (*Gen. masc., fem. i neutr.*)	кого, чого, котрого, котрої
cui (*Dat. masc., fem. i neutr.*)	кому, чому, котрому, котрій
quem *Acc. m. i f.*	кого
do, -āre	дати
intérrŏgo, -āre	питати
monstro, -āre	показувати
respondeo, -ēre	відповідати
taceo, -ēre	мовчати
scio, -īre	знати
néscĭo, -īre	не знати
apérĭo, -īre	отвирати, відчиняти
audio, -īre	чути, слухати
nōn	не
et	і
sī	коли, як (в услівних реченнях)

Imp. act. sing.: dā, respondē, aperī.
plur.: monstrāte, respondēte, tacēte, aperīte.

4.

sērus 3	пізній, запізно
quī	котрий
quae	котра
quod	котре
id	те
nihil	ніщо, нічого
bĕnĕ	добре, гарно, гаразд
libenter	охоче, радо
duo	два
ad-sum, ad-esse	бути присутним
ab-sum, -esse	бути неприсутним
doceo, -ēre	учити
disco, -ĕre	учитися
lego, -ĕre	читати
scrĭbo, ĕre	писати
venio, ĭre	приходити
aut	або
sed	але
iam	вже
cūr	чому, для чого

5.

patrĭa	вітчина, отчизна
agrī-cultūra	управа землі, рільництво, хліборобство
hīc agri-cŏla	рільник, хлібороб
hīc incola, -ae	мешканець, *pl.* людність, населення
Ucraīna	Україна
silva	ліс
ager, -grī	ріля, поле, нива
Ucraīnicus	український
haec nātio	нарід, народність (порів. „нація“)
hae urbēs *nom. pl.*	міста (великі), столиці
Carpathiī montēs	Карпати
hos montēs *(acc. pl.)*	гори
in montibus *(abl. pl.)*	в горах
rē *(abl. sing.)*	річю
in eā *(abl. sing. fem.)*	в ній
in eīs *(abl. pl. m., f., n.)*	в них
quōs *(acc. pl. masc.)*	котрі (заіменник відносний)
quī *(nom. pl. masc.)*	котрі
quī? *(nom. pl. masc.)*	котрі?
quae? *(nom. sing. f.)*	котра?
quā *(abl. sing. f.)*	котрою
quā rē (quārē)	котрою річю = чим, чому?
célĕbro, -āre	величати, прославляти.
amo, -āre	любити
pertineo, -ēre	сягати, тягнутися до . . .
colo, -ĕre	управляти, обробляти
ín-cŏlo, -ĕre	мешкати, жити, заселювати
meritō	слушно, по справедливости
dē *(praep. з abl.)*	о (предметі)
ad *(praep. з acc.)*	до
propterea quod	тому що

7.

ā nōbīs	нами
ā vōbīs	вами
ā mē *(abl.)*	мною
ā tē *(abl.)*	тобою
ā, ăb *praep.* з *abl.*	від, од, через
ā	перед шелестівкою
ăb	перед h або голосівкою

8.

umbra, -ae	тінь
anĭmus, -ī	душа
corvus, -ī	крук, ворон
hīc flōs, -ōris, *m.*	квітка, цвіт
hīc color, -ōris, *m.*	краска, барва
haec arbor, -ŏris, *f.*	дерево
haec avis, -is, *f.*	птах
hōc flūmen, -ĭnis, *n.*	ріка, річка
hōc carmen, -ĭnis, *n.*	пісня, поема
situs 3	положений
varius 3	ріжний, ріжнородний, ріжнобарвний
iūcundus 3	приємний, веселий
niger, -gra, -grum	чорний
omnis, *m. f.* omne, *n.*, *gen.* omnis *m. f. n.*	весь, кожний, цілий
dēlecto, -āre	принаджувати, тішити, веселити
canto, -are	співати
eorum, *m. n.*	їх
ubi	де

9.

concordia, -ae	згода, єдність
fābula, -ae	казка, повість
fīlia, -ae	донька
fīlius, -ī	син
lībērī, -ōrum	діти
pater, -tris, *m.*	отець, батько
māter, -tris, *f.*	мати, ненька
frāter, -tris, *m.*	брат
soror, -ōris, *f.*	сестра
hī parentēs, -tum, *m.*	батьки
ūnus 3 *gen.* unīus *m. f. n.*	один
eī *nom. pl. masc.*	вони
eius *gen. sing. m. f. n.*	його
huic *dat. sing. m. f. n.*	цьому
dīco, -ĕre	казати
contineo, -ēre	займати, обіймати, містити в собі
ad *praep.* з *acc.*	до, коло

10.

rīpa, -ae	беріг (ріки)
lingua, -ae	язик, мова
hetmānus, -ī	гетьман
Cosācus, -ī	ковак
bellum, -ī	війна
haec pars, -rtis, *f.*	часть, частина
hīc Borýsthĕnes, -is, *m.*	Дніпро

hīc mīles. -itis, *m.*	вояк, жовнір
hōc nōmen,-inis,*n.*	імя
dexter, -tra, -trum або -tera, -terum	правий, правобічний
sinister, -stra, -strum	лівий
fortis *m. f.*, -e, *n.*	хоробрий, одважний
fort-**issimus** 3	найхоробріший дуже хоробрий
summus 3	найвищий
continenter *adv.*	безнастанно
alter, -era, -erum	другий
duās *acc. pl. f.*	дві
ipsōrum *gen. pl. m. n.*	їх самих
prae-sum, -esse з *dat.*	бути над ким, управляти, рядити
appello, -āre	називати
vasto, -āre	пустошити, ограбувати
dīvĭdo, -ĕre	роз-, поділити
dīvīsus 3	поділений
ōlim	колись
ferē	майже

12.

Roma, -ae	Рим
Italia, -ae	Італія
rēgia, -ae	королівська палата, палац
Rōmulus, -ī	Ромуль
Remus, -ī	Ремус
deus, -ī	Бог, божок, божество
templum, -ī	храм, святиня
forum, -ī	площа, торговиця
negōtium, -ī	заняття, робота, діло
theātrum, -ī	театр
verbum, -ī	слово
haec urbs, -is, *f.*	(велике) місто, столиця
hic Tiberis, -is, *m.* неправ. *acc. abl.* Tiberim, Tiberī	Тибр (ріка)
hīc collis, -is, *m.*	горбок
hīc mōns, -ntis, *m.*	гора
mōns Capitolīnus	Капітольська гора, Капітоль
mōns Palātīnus	Палятинська гора, Палятин
Juppiter, Jovis	Юпітер
hīc rēx, rēgis, *m.*	король, пор. rēgia
Rōmānus 3	римський
publĭcus 3	прилюдний, громадський, державний
vetus *m. f. n.* неправ. *abl. sing.* vetere, *nom. pl. n.* vetera *gen. pl. n.* veterum	старий
septem	сім
ignōro, -āre	не знати
abundo, -āre з *abl.*	розливатися, мати довоі
ago, -ĕre	гнати, ділати, робити, одбувати
inter з *acc.*	межи, між
quot?	скілько?

13.

Gallia, -ae	країна, тепер Франція
Garumna, -ae	ріка, тепер Garonne (гов. Ґарóн)
Mátrŏna, -ae	ріка, тепер Marne (гов. Марн)
Séquăna, -ae	ріка, тепер Seine (гов. Сен)
Belgae, -ārum Celtae, -ārum Gallī, -ōrum Aquitānī, -ōrum	народи
institūtum, -ī	установа, устрій
auxilium, -ī	поміч, підмога
haec lex, lēgis, *f.*	закон
haec gens, -ntis, *f.*	рід, народ, народність
alius, -a, -ud *gen.* alterīus *m. f. n. dat.* alīī	инший, другий (із багатьох, alter: другий з двох)
sē *acc.*	себе, ся
inter sē	між собою
trēs, -ia	три
tertius 3	третій
pos-sum, posse, fero, ferre	могти, мати змогу носити, нести
dif-fero, -ferre	розносити, одріжнятися, бути одмінним

15.

provincia, -ae	займанщина, здобутий край, тут = Провінція (південна Ґалія)
Germānī	Ґерманці
Rhenus	ріка Рен
haec humānĭtās, -tātis *f.*	людяність, тонкість, освіта
hīc mercātor, -ōris, *m.*	купець
hīc cultus, *abl.* cultū (colere)	оброблювання, покраса, роскішне життя
ā cultū atque humānitāte	від витонченого життя (культури)
rēbus *(abl. pl.)*	річами
longus 3	довгий
longē *(adv.)*	далеко
longissimē *(adv.)*	найдалі
minĭmē *(adv.)*	найменше
proxĭmus 3	найближчий
commĕo, -meāre	часто заходити, заїзжати
importo, -āre	при-, до-, ввозити, спроваджувати
ef-fēmĭno, -are (femĭna = женщина)	роз-, виніжити, знесиляти
pertineo, -ere	сягати, доходити
que (все причіплюється)	і
saepe	часто
atque, перед шелест. звич. ac	а, і
trans з *acc.*	за, по-за, на тім боці
cum з *abl.*	з
quibuscum	з котрими

16.

causa, -ae	причина
proelium, -ī	бій, битва
initĭum, -ī	початок, почин
Rhódănus, -ī	ріка в Ґалії тепер Rhone(гов.Рон)
Oceănus, -ī	океан
Helvetiī, -ōrum	ґалійське племя
hīc finis, -is, *m.* *pl.* fīnēs, -ium, *m.*	кінець, межа, границя, країна, область
haec virtus, -ūtis, *f.* (vir)	мужність, хоробрість, чеснота, праведність
hī septem-triōnēs, -um, *m.*	північ (власт. „сім волів“)
relĭquus 3	осталий, инший
cotidiānus 3	що-денний
suus 3	свій
ipse, ipsa, ipsum *gen.* ipsīus, *dat.* ipsī	сам
prōhibeo, -ēre	стримувати, одпірати, перешкаджати
prae-cēdo, -ĕre	попереджати, перевисшати
con-tendo, -ĕre	змагатися, боротися
at-tingo, -ĕre	дотикати, межувати
vergo, -ĕre	хилитися, лежати ід, на, до
capio, cápĕre	хапати, імати, займати,
initium capere	починати
quŏque (по наголошеним слові)	також
cum	(тоді) як
quō?	куди?

17.

Aquitānia, -ae	Аквітанія
Hispānia, -ae	Еспанія
Séquănī, -ōrum	ґалійське племя
montēs Pyrenaeī	Піренейські гори
hīc sōl, -is, *m.*	сонце
hic occāsus, -ūs, *m.*	захід
extrēmus 3	скрайний, найдальший
inferior *m. f.*, -ius *n.* *gen.* -ōris, *m.* *f.* *n.*	долішній, низовий
specto, -āre	гладіти на, дивитися на
obtineo, -ēre	займати, замешкувати
oriuntur	встають, показуються, мешкають
sōl oriens, -entis	схід
etiam	(і) також
unde	звідки

19.

pāgus, -ī	повіт, волость
vīcus, -ī	хутір, село
iudicium, -ī	суд, осуд, погляд
haec cīvĭtās, -ātis, *f.*	громадянство, люд, нарід = місто
haec factio, -ōnis, *f.*	сторонництво, „партія“
haec auctoritās, -ātis, *f.*	повага, вплив

haec dignitās, -ātis, *f.*	гідність, почесне становище
haec domus, -ūs *f.*	дім
aliēnus 3	чужий
alienum est з *inf.*	невідповідно
mălus 3	лихий, злий
sōlus 3, *gen.* sōlĭus, *m. f. n.*, *dat.* sōlī *m. f. n.*	самий, сам, один
singŭlī, -ae, -ă	поодинокий, по-одному
princeps, -ĭpis, *m.f.*	перворядний, перший
existĭmo, -are	цінити, думати, вважати за, мати за, *pass.* уходити за
propōno, -ĕre	представляти, описувати
nōn sōlum... sed etiam	не то що... але і
in *c. acc.*	до, в (на питання куди?)
paene	майже, мало не
num	чи-ж, хіба-ж (вказує на заперечну відповідь)

20.

in-iūria, -ae (iūs)	безправство, насильство, кривда
servus, -ī	раб, невільник
numerus, -ī	число
aliquō numerō esse	мати чималий вплив, значіння
locus, -ī,	місце
dominus, -ī	пан
consilium, -ī	рада
tribūtum	податок, поголовщина
hic homo, -ĭnis, *m.*	чоловік, *pl.* люди
hic honor, -ōris, *m.*	честь, повага
haec plebes, plēbis (plebs)	простолюддя, чернь, „плебейці“
haec magnitūdo, -inis, *f.* (magnus)	великість
haec servitūs, -ūtis (servus)	рабство, кріпацтво, неволя
hōc genus, -ĕris, *n.*	рід, кляса, верства
hōc aes, aeris, *n.*	мідь, мідяні гроші
aes aliēnum	довги
hoc iūs, iūris, *n.*	право, закон
plērique, -aeque, plēraque	більшість, дуже багато, чимало, не один
nōbĭlis, -e, *pl.* nōbilēs	знатний, великородний, *pl.* вельможі, боярство
potens, -entis, *m. f. n.*	могутний
potentior, *m. f.*, -ius, *n.*	могутніший
gen. potentiōris *m. f. n.*	сильніший
nullus 3, *gen.* nullĭus, *dat.* nullī	ніякий, жаден
ăliquī (-quae) -quod	якийсь, котрийсь
sē *acc.*, sēsē = sē	себе, ся
īdem, eădem, idem	той сам
dĭco, -āre	посвячувати, оддавати, здатися

audeo, -ēre	відважитися, мати одвагу, сміти
ad-hibeo, -ēre (habeo)	притягати, добірати собі
premo, -ĕre	тиснути, гнітити, *pass.* = бідувати
per з *acc.*	через
per sē	сам(и) собою
apud з *acc.*	у, в, при
nam (в прозі все на 1. місци)	бо, тому що
aut	або, чи

21.

disciplīna, -ae, (discipulus)	наука
causa, -ae	причина
contrōversia, -ae	спір, спірна справа
poena, -ae	кара
pópŭlus, -ī	народ = політична цілість, громада
sacrificium, -ī	жертва
praemĭum, -ĭ	нагорода
dēcrētum, -ĭ	постанова, ухвала, присуд
hī drúĭdēs, -um, *m.*	друіди (келтійські жерці)
hĭc eques, -ĭtis, *m.*	їздець, лицарь, боярин
hīc adulescens, -entis, *m.*	молодець, юнак
haec religio, -ōnis, *f.*	страх божий, релігія; віра, (святий) закон
haec caedēs, -is, *f.*	убійство, різня
haec hērēdĭtās, -ātis	спадщина
hoc fácĭnus, facĭnŏris, *n.*	діло, вчинок. злочин
dīvīnus 3 (deus)	божий
dīvīnae rēs	служба божа
gravis, -e	важкий, тяжкий, значний
prīvātus 3	належний до одиниці, власний, домашній, „приватний“
quis, quid, *pron. indef.*	хтось, щось
inter-sum, -esse, alĭcui rei	бути між, бути при чім, займатися чим
prōcūro, -āre	заряджувати
concúrro, -ĕre	збігатися, (поспішно) сходитися
constítŭo, -ĕre	ставляти, постановляти, рішати
dēcerno, -ĕre (dēcrētum)	рішати
inter-dīco, -ĕre, alicui aliquā rē	заказувати, виключати
interpretantur	толкують, обявляють, пояснюють
admitto, -ere aliquid	допускатися чого, провинитися
admissus 3	допущений
facio, fácĕre	робити, чинити
factus 3	зроблений
decretō stetit *pf.*, (stāre)	повинився, скорився присудові
dē з *abl.*	із, з, о
causā, по *gen.*	за-для
quam, по *comp.*	як, чим, ніж

23.

incommŏdum, -ī	невигода, нещастя
suffrāgium, -ĭi	голосування
arma, -ōrum, *plur. tant.*	зброя, оружжя
hĭc sermo, -ōnis, *m.*	розмова, мова
haec contāgio, -ōnis, *f.*	доторкнення, зараза
hĭc adĭtus, -ūs, *m.*	приступ
hĭc principātus, -us, *m.* (princeps)	першенство
impius 3	безбожний
scelerātus 3	злочинний, грішний
relĭquī, -ae, -a	инші, другі, останні
par, -is, *m. f. n.*	рівний
plūrēs, -a, *gen.* plūrium, *comp.* до multum	більше
ullus 3, *gen.* ullĭus, *dat.* ullī	якийсь, який небудь
commūnico, -āre	робити спільним, уділяти, давати
peto, -ĕre	убігатися, прохати, жадати,
petens, -entis	той, що прохає, - жадає . . .
dēcēdo, -ĕre	одступати, оддалятися
reddo, -ĕre	оддавати
excello, -ĕre	визначатися, передувати
succēdo, -ĕre	слідувати, займати чие місце
contendo, -ĕre	змагатися, міряти-ся, боротися
dē-fugio, -fúgĕre	утікати, уникати
ac-cipio, -cipĕre (capio)	приймати, зазнавати incommodum: терпіти
interdictum est	заказано, виключено
mortŭus 3	той, що умер
nē з *conj.*	щоб не
ē, ex	з, із, од
ē звич. перед шелестівкою, ex перед шелест., голосівкою і h	зпоміж
nĕque	і не, а не
autem звич. на 2. місці	а, але, же
numquam	ніколи
nōnnunquam	иноді, деколи
quōmŏdo?	яким способом? як?

24.

Britannia, -ae	Британія, тепер Анґлія
annus, -ī	рік
haec rēgio, -ōnis, *f.*	сторона, околиця, країна
hōc tempus, -ŏris, *n.*	час
Carnŭtēs, -um	Ґалійське племя
certus 3	певний, назначений
medĭus 3	осередній
tōtus 3, *gen.* tōtĭus, *dat.* tōtī	цілий, увесь
dĭlĭgens, -entis, *m. f. n.*	пильний, ревний
cón-sĕcro, -āre	посвячувати,
consecrātus	посвячений, святий
pareo, -ēre	бути послушним, коритися

con-sīdo, -ĕre (sedēre)	засідати
congnōsco, -ĕre	пізнавати, познайомитися, учитися
con-venio, -īre	сходитися, збіратися
reperio, -īre	знаходити, одкривати
repertus	найдений
proficiscuntur	вибіраються в дорогу, одїзджають, подаються
volo, velle	хотіти
translātus	перенесений
discendī causā	за-для науки
hūc	сюди
illō	туди
inde	звідси, звідти
úndĭque	звідусіль, з усіх усюдів, боків
plērumque	найчастіше, звичайно

27.

mīlitia, -ae	військова (воєнна) служба
haec vacātio, -ōnis, *f.*	звільнення, одпуск
haec immūnĭtās, -ātis, *f.*	вільність од обовязків, визвіл од данин
sponte = *abl.* до spons, -ntis	за волею, добровільно
hīc versus, -ūs, *m.*	рядок, вірш
propinquus 3	сумежний, близький, споріднений, кревний, родич
tantus 3	тілький, такий великий
quantus 3	який (за) великий
suus 3	свій
suā sponte	сам(і) од себе
nonnullus 3 (nullus)	не-один, де-хто
nonnulli	де-які
vīcēnī, -ae, -ă	по двадцять
excĭto, -āre,	розрухати, розпалювати
excĭtātus 3	розруханий, розпалюваний, тронутий
per-maneo, -ēre	оставатися, перебувати
pendo, -ĕre	важити, платити
mitto, -ĕre	посилати
ē-disco, -ĕre	виучитися (на память)
consuērunt	= solent
ūnā (ūnus)	разом
ităque	і так, то-ж, тому
nōnne	в питаннях: чи не? правда що?

29.

littĕra, -ae	буква,
litterae, -ārum	письмо, лист, книжка (література)
litterīs rem mandāre	написати
memoria, -ae	память, памятливість
dīligentia, -ae, (dīligens)	пильність, ревність

hōc vulgus, -ī, *n.* (рідко: *masc.*)	простолюддя, чернь
praesidium, -iī	охорона, захист, поміч
hōc fās, *n.* (лиш. *nom.* і *acc.*)	боже право
fās est	вільно, дозволено
Graecus 3	грецький
minor, minus, *gen.* minoris	менший
minus *adv.*	менше
mando, -āre	поручати, передавати
studeo, -ēre	намагатися, оддаватися чому
alicui rei studēre	ревно займатися чим
memoriae studēre	вправляти память
áccĭdo, -ĕre alicui	падати на, припадати, лучатися
re-mitto, -ĕre	одсилати назад, попускати, зменшувати
per-disco, -ĕre	вивчуватися на память
in perdiscendo	при науці, в науці
institŭo, -ĕre (institūtum)	постановляти, заряджати
instituisse videntur	здається, що зарядили
confīdo, -ĕre	уповати, спускатися, довіряти
confīsus aliquā re	той, що спускається на щось
ūtor, -ī, alqā rē	послугуватися чим, уживати
sentio, -īre	спостерігати, почувати, чути
éf-fĕro, -ferre	виносити, розносити (таємниці)
nōlo, nolle	не хотіти
cum, concessivum з coni	хоч, хотяй (би) в реченнях припустових

30.

ănĭma, -ae	душа
terra, -ae	земля
nātūra, -ae	природа, суть, єство
mundus, -ī	світ
haec mors, -rtis, *f.*	смерть
haec potestās, -ātis, *f.* (potens)	можність, сила, власть
haec iuventūs, -ūtis, *f.*	молодість, молодіж
haec vis, *f.*, *sing.* лиш *acc.* vim, *abl.* vī *pl.* vīrēs, -ium, *f.*	сила, міць
hōc sīdus, -ĕris, *n.*	звізда, зірка, зоря
hīc metus, -ūs, *m.* mortis	боязнь, страх трівога перед смертю
hīc mōtus, -ūs, *m.*	рух, движення
sīderum	кругобіг зірок
maxĭmus 3 (*superl.* до magnus)	найбільший
maximē, *adv.*	найбільше
im-mortālis, -e (mors)	безсмертний
alii . . . alii	одні . . . другі
puto, -āre	уважати за, думати, гадати

dispŭto, -āre	розбірати, толкувати, говорити сяк і так, (науково) спорити
persuādeo, -ēre alcui	(успішно) умовляти, переконувати
neglĕgo, -ĕre, (nec-lego)	занедбувати, легковажити
neglectus 3	занедбаний
scriptus 3	(на)писаний
trā-do, ĕre	передавати, переказувати
eo, īre	іти
inter-eo, -īre	загибати, умірати
trans-eo, -īre	переходити
im-prīmīs	передовсім, головно
post з *acc.*	по
praetereā	крім того

33.

gratia, -ae	милість, улюбленість, знатність, повага
potentia, -ae (potens)	сила, могучість, вплив
hīc cliens, -ntis, *m.*	послушник, підданий, „клієнт“
Caesar, -ăris	Цесар, Цісар
hīc hostis, -is, *m.*	воріг (у війні)
ūsus, -ūs, *m.* (ūtor)	уживання, потреба
prīmus 3,	перший
plūrimus 3, *superl.* до multus	найбільше
quis-que	і хто лиш, кожний хто
verso, -āre, versarī	(часто) обертати, обертатися, находитися, бути
incĭdo, -ĕre, *pf.* incidī	впадати, наступати
nosco, -ĕre, nōvī nōtus	пізнавати,
pf. nōvī	знати
instituo, -ĕre, -tuī, -tūtus	постановляти, заряджати
ut в *ind.*	як
circum з *acc.*	кругом, довкола, коло

35.

victĭma, -ae	жертовна худобина, жертва
vīta, -ae	життя
morbus, -ī	недуга, хороба
administer, -strī	слуга, прислужник, помічник
perīculum, -ī	небезпека, загрова
hōc nūmen, -ĭnis, *n.*	божа сила, божество, бог
immŏlo, -āre, immolātūrus 3	жертвувати, той, що хоче (буде) жертвувати
plāco, -āre,	лагодити, мирити,
deos placāre	замолити
arbĭtror, -ārī	думати, гадати
vŏvĕo, -ēre, vōvī, vōtus	обітувати, торжественно обіцяти
dē-do, -ĕre, dēdidī, dēditus,	зовсім здавати, оддавати,
dēditus 3 alicui	оддавний
af-ficio, -ficere, affēcī, affectus	діляти на
afficī morbō	занедужати,
reddo, -ĕre, -didī, -ditus	оддавати, сплачувати (re=назад)

ūtor, -ī, ūsus, -sum, aliquā rē (ūsus)	ужиткувати, уживати
ádmŏdum з *adi.* і *adv.*	вповні, зовсім, дуже
ob з *acc.*	заради чого, через, із, із за
prō з *abl.*	про, для, за, замісць
nisī	коли не, як не
publicē *adv.* до publicus	прилюдно, іменем держави, державним коштом

36.

flamma, -ae	вогонь, полумінь
noxia, -ae	проступок, провина
cōpia, -ae	запас, достаток, (велике) число
simulācrum, -ī	образ, статуя, ідол
membrum, -ī	мязна часть тіла, член
supplicium, -ī	кара смерти, страчення
furtum, -ī	крадіж, злодійство
latrōcinium, -ī	грабіж, розбійство
hōc vīmen, -ĭnis, *n.*	ужва, вербове пруття, хмиз
grātus 3 (grātia)	милий, приємний, вдячний
vīvus 3 (vīta)	живий
immānis, -e	страшний, велитенський
innŏcens, -ntis, *m. f. n.*	безгрішний, бездоганний, невинний
quīdam	якийсь, хтось, *pl.* де-які
quālis, -e	яковий, який
exanĭmo, -āre (anima)	позбавляти духу, життя
habeo, -ēre, habuī, habĭtus	маю
com-pleo, -ēre, -plēvī, -plētus	наповняти
lĕgo, -ĕre, lēgī, lectus	читати
con-texo, -ĕre, -texuī, -textus	ткати, плести, звязувати
suc-cendo, -ĕre, -cendī, -census	підпалювати
com-prehendo, -ĕre, -ndī, -nsus	захопити, зловити
dē-scendo, -ĕre, -scendī, -scensum est	сходити, спускатися
dē-ficio, -ĕre, -fēci, fectum est	одпадати, забракнути
fŭgio, fugĕre, fūgī, fŭgitūrus	утікати
circum-venio, -īre, -vēnī, -ventus	ходити кругом, окружати, оточувати

37.

via, -ae, (viātor)	дорога, шлях
pecūnia, -ae	гроші, маєток
Minerva, -ae,	Мінерва (богиня)
mercātūra, -ae (mercātor)	торговля
Mercurius, -ī	Меркурій (бог)
artificium, -ī, (ars, facio)	штука, штукарство, мистецтво
imperium, -ī	приказ, власть, правління, начальство

hīc dux, ducis, *m.*	провідник, полководець
Apollo, -ĭnis, *m.*	Апольон (бог)
Mars, -rtis, *m.*	Марс (бог)
hīc inventor, -ōris, *m.*	винахідник, творець
haec ars, artis, *f.*	(красна) штука, ремесло, мистецтво
haec opīnio, -ōnis, *f.*	гадка, думка
hōc iter, itĭnĕris, *n.*	дорога, подорож
hōc opus, -ĕris, *n.*	діло, робота (тут = ручна робота)
hīc quaestus, -ūs, *m.*	зиск, заробіток
caelestis, -e	небесний, божий,
subst. caelestēs, -ium	боги
teneo, -ēre, -uī, tentus	тримати, держати, мати
colo, -ĕre, coluī, cultus	1) обробляти, 2) цінити, поважати
trādo, -ĕre, -dĭdī -dĭtus	передавати, подавати (науки), учити
rĕgo, -ĕre, rexī, rectus, (rex)	кермувати, правити, панувати
dēpello, -ĕre, -pŭlī, -pulsus	одганяти, одвертати,
morbum dep.	зарадити їй
fero, ferre, tulī, lātus,	носити, доносити = давати знати.
ferunt з *acc. c. inf.*	кажуть, розказують, говорять

38.

hōc animāl, -ālis, *n.* (anima)	животне, звіря
Dīs, Dītis, *m.*, звич. Dīs pater	бог підземелля
spatium, -ī	простір, протяг часу
hīc diēs, -ēī, *m.*	день
haec nox, noctis, *f.*	ніч
hīc mensis, -is, *m.*	місяць
prō-gnātus 3	роджений, з роду
nātālis, -e	рідний, родичний
dīmĭco, -āre	боротися, воювати
dē-voveo, -ēre, vōvi, vōtus	обітувати, посвячувати
supĕro, -āre	перемагати, побідити
cón-fĕro, ferre, tuli, lātus	зносити, складати в одно місце
práe-dĭco, -āre	оповіщати, славити, вихвалювати
prō-do, -ĕre, dĭdī, dĭtus	передавати, переказувати
ob-servo, -āre	оглядати, тут = обчисляти
súb-sĕquor, -ī, secūtus sum	іти вслід за, слідувати
sīc	так, в цей спосіб

40.

haec uxor, -ōris, *f.*	жінка, дружина
haec dōs, dōtis, *f.*	віно, придане, посаг
bona, -ōrum (bonus)	майно, багатство
haec rātio, -ōnis, *f.*	обчислення, рахунок
hīc fructus, -ūs, *m.*	плід, хосен, здобуток
haec nex, nĕcis, *f.*	забій, страчення, смерть

hōc fūnus, -ĕris, *n.*	похорон
hōc cor, cordis, *n.*	серце
mihi alqd cordī est	мені залежить на . . . .
hīc ignis, -is, *m.*	вогонь
magni-fĭcus 3 (magnus, facĕre)	величний, величавий
sumptuōsus 3	дорогий
brevis, -e	короткий
coniunctim	спільно, разом
paulō	трохи
ac-cipio, -ĕre, -cēpī, -ceptus	приймати, одержувати
servo, -āre	зберігати, заховувати
in-fĕro, -ferre, -tŭlī, lātus,	вносити,
in ignem inferre	кидати в..
dī-lĭgo, -ĕre, -lexī, -lectus	цінити, любити
con-sto, -āre, stitī, constat з *acc. c. inf.*	(разом) стояти, звісно, певно, безсумівно
cremo, āre	спалити
sīc-utī, uti = ut.	так як, як
suprā з *acc.*	висше, перед(ше)
prō cultū	відповідно до їх укладу життя, як на . . .

41.

consilium, -ī	рада, намір, загад, постанова
vestīgium, -ī	стопа, ступінь, крок,
in vestīgiō	на місці, вмить
hīc viātor, -ōris *m.*	подорожник
hīc rūmor, -ōris, *m.*	чутка, поголоска,
haec consuētūdo, -ĭnis, *f.* (consuērunt)	звичай
haec audītio, -ōnis, *f.* (audio)	слух, чутка
haec voluntās, -ātis, *f.* (volo)	воля, бажання
novus 3	новий
res novae	державні зміни, переворот
Gallĭcus 3	ґалійський
invītus 3	присилуваний, неохочий, насилу
incertus 3 (certus)	непевний
vērus 3	правдивий, дійсний
mōbĭlis, -e	непостійний, хитливий, несталий
pronuntio, āre	оповіщати, казати
studeo, -ēre, studuī, —	намагатися,
novis rēbus studēre	змагати до перевороту
per-mŏveo, -ēre, -mōvī, -mōtus	прихиляти до, спонукати
consisto, -ĕre, constĭti (-sto)	ставати, зупинятися
cōgo, -ere, coēgī, coactus	примушувати, силувати
co-gnosco, -ĕre, cognōvī, cognĭtus	пізнавати, довідуватися
quaero, -ĕre, quaesīvī, quaesītus,	шукати
quaerere alqd ex alqō	питати(ся) у кого чого
fingo, -ĕre, finxī, fictus,	виробляти, уявляти.
fictus 3,	видуманий, неправдивий
circum-sisto, -ĕre, -stĕtī (-stĭtī)	обступати
vĕnio, -īre, vēni, ventum est	приходити

servio, -īre (servus)	служити, слухати кого
in-eo, -īre, -ii (īvī) -ĭtus,	входити,
inīre consilium	рішатися
capio, -ĕre, cēpī, captus	хапати, брати
capĕre consilium	постановляти, рішатися
paenĭtet, -ēre, paenituit, alqm alicuius rei	каятися, жалувати
necesse est з *acc. c. inf.*	конечно, треба
cum з coni (causale)	тому що

43.

rēs publĭca	держава, республіка
fāma, -ae	чутка, поголоска
hīc magistrātus, -ūs, *m.* (magister)	уряд, власть, урядовець
haec multitūdo, -ĭnis, *f.*	велике число, народ, юрба, чернь
con-cilium, -ī	збір, віче
fīnitĭmus 3 (fīnis)	сусідній, сумежний
temerārius 3	нерозважний, загонистий
im-perĭtus 3	неосвідчений, незручний
falsus 3	блудний, невірний, пустий
commodē, *adv.* до commodus 3	добре, влучно
ad-ministro, -āre (administer)	правити чим, управляти
sancio, -īre, sanxi, sanctus	освячувати, (свято) постановляти
lēgibus sanctum est	узаконено
dē-fĕro, -ferre, -tulī, -lātus	доносити
terreo, -ēre, terrui, terrĭtus	трівожити, настрашити
im-pello, -ĕre, pŭlī, pulsus	ударяти, спонукувати
vĭdeo, -ēre, vīdī, vīsus	видіти, бачити
videri	здаватися
mihi vidētur	вважаю за відповідне, рішаю
oc-culto, -āre	скривати, затаювати
iūdĭco, -āre (iudicium)	судити, вважати за . . .
lŏquor, -ī, locūtus sum	говорити
con-cēdo, -ĕre, -cessī, -cessus	уступати, дозволяти
nē-ve = et nē	

44.

hae opēs, -um, *f.*	сила, міць
Vulcānus, -ī	бог огня
lūna, -ae	місяць
Lūna, -ae	богиня місяця
Sōl, -is, *m.*	бог сонця
haec vēnātio, -ōnis, *f.*	ловецтво, полювання
studium, -ī	дбайливість, старання, ревність, заняття
hīc labor, -ōris, *m.*	труд, праця
dūritia, -ae	твердість, загартовання, видержалість

mīlitāris, -e	військовий, воєнний
parvulus 3 (parvus)	маленький
ā parvulīs	з малечку
multum	дуже
apertē, *adv.* до apertus 3 (aperio)	отверто, явно, видимо
cerno, -ĕre (crēvī, crētus)	розріжняти = видіти, бачити
dūcō, -ĕre, duxī ductus (dux)	тягнути, водити, проводити, тут = вважати за, мати за
iŭvo, -āre, **iūvī, iūtus, aliquem**	веселити, помагати
con-sisto, -ĕre, cónstitī	ставати разом, обставати при, бу(ва)ти, складатися із
nĕque . . . nĕque	ані . . . ані

45.

hīc victus, -ūs, *m.*	проживок, харч
hōc lac, lactis, *n.*	молоко
caseus, -ī	сир
haec caro, carnis, *f.*	мясо
mŏdus, -ī,	міра, спосіб
haec cognātio, -ōnis, *f.*	кревність, кревні, рід, родичі
proprius 3	власний, приналежний
quisquam в заперечеттях і умовних реченнях	хтось
co-ĕo, -īre, iī (eo)	гуртуватися, сходитися
at-tribuo, -ĕre, -tribui, tribūtus (tribūtum)	приділити, наділяти
trans-eo, -īre, -iī, -ĭtus	переходити
post *adv.* (часово)	по, потім, опісля
aliō *adv.* (alius)	в друге місце, кудись инде, до иншої особи

46.

haec possessio, -ōnis, *f.*	посідання, власність
hoc frīgus, -ŏris, *n.*	студінь, мороз, зимно, зима
hīc aestus, -ūs, *m.*	спека
haec cupiditās, -ātis, *f.*,	жадоба, пристрасть,
pecūniae cup.	грошолюбство
haec dis-sensio, -ōnis, *f.*	незгода, спір
haec aequĭtās, -ātis, *f.*	рівність, рівновага, безсторонність
assiduus 3 (-sedeo)	осілий, пильний, постійний, тревалий
lātus 3	широкий, просторий
humĭlis, -e	низький, тут = бідний, слабий
accūrātus 3	докладний, старанний
áf-fĕro, -ferre -áttŭlī, allātus	доносити, наводити
com-mūto, -āre, aliquid aliqua rē	заміняти

paro, -āre	приготовляти, набувати
ex-pello, -ĕre, éxpŭlī, expúlsus, alqm aliquā rē	виганяти, проганяти
vĭto, -āre	оминати, уникати
aedifico, -āre	будувати
orior, -īrī, -ortus, -sum, oritūrus	вставати, сходити виринати, родитися
nascor -ī, nātus, -sum	родитися, починатися
aequo, -āre	зрівняти

47.

haec laus, laudis, *f.* (laudāre)	(по)хвала, слава
haec sōlitūdo, -ĭnis, *f.* (sōlus)	самота, пустиня
haec incursio, -ōnis, *f.*	набіг, напад
hĭc timor -ōris, *m.*	страх, боязкість
haec pax, pacis, *f.*	мир
tūtus 3	безпечний, забезпечений
repentīnus 3	наглий, скорий
commūnis, -e	спільний, загальний
cēdo, -ĕre, cessī, cessurus	одходити, уступати (ся)
tollo, -ēre, **sústulī, sublātus**	підіймати, усувати
dē-fendo, -ĕre, -fendī, -fensus	боронити, одпірати
dē-lĭgó, -ĕre, -lēgi, -lectus	вибірати
minuo, -ĕre, -uī, -ūtus (minor)	меншити, зменшати
inferre alicui bellum,	іти війною на когось, видати війну
fore = futūrum 3, esse (*inf. fut.* до sum)	
quam	як
simul	разом, рівночасно

48.

infāmia, -ae (fāma)	неслава, сором, ганьба, стид
dēsidia, -ae	бездільність, лінивство
hĭc hospes, -ĭtis, *m.*	гість
fĭo, -ĕrī, factus sum (*pass.* до facio)	діятися, статися, лучатися
exercero, -ēre, -cuī, -cĭtus	вправляти
vĭŏlo, -āre	насильно нарушати, насилувати, ранити, бити
prohibeo, -ēre, -uī, -ĭtus	стримувати, перешкаджати
ab iniuriā pr.	боронити од пакостей
pateo, -ēre, -uī	бути отвореним
extrā з *acc.*	за, по-за
quī-, quae-, quodcumque	який небудь

50.

hīc consul, -ĭs, *m.*	консуль
rēgnum, -ī	королівство, кор. власть
haec coniūrātio, -ōnis, *f.*	заговір
haec nōbilitās, -ātis, *f.* (nōbilis)	боярство, бояре, шляхта
cōpiae, -ārum, *pl.* до cōpia	военна сила, військо
hīc lacus, -ūs, *m.*	озеро
dīves, -ĭtis, *m. f. n. abl.* -ĕ, *gen. pl.* -ŭm	багатий
dītissimus	≐ divitissimus
altus 3	високий, глибокий
facĭlis, -e (facio)	легкий (щоб виконати) нетрудний
per-facĭlis, -e (facio)	дуже легкий
in-dūco, -ĕre, -xī, -ctus	приводити до чого, спонукувати
ex-eo, -īre, -ii (īvī) -itūrus	виходити
prae-sto, -āre, -stĭtī, -stĭtus, alicui alqā rē	стояти на переді, перевищати
potior, -īrī, -ītus sum, alqā rē	запанувати над. займати, здобути
per-suādeo, -ēre, -suāsī, -suāsum	успішно умовляти кого, дораджувати кому
persuādēre alicui, ut з coni	намовляти, спонукати
persuādēre alicui з *acc. c. inf.*	переконувати, впевняти

51.

haec lēgātio, -ōnis, *f.*	посольство
hīc senātus, -ūs, *m.*	сенат
amīcus, -ī	приятель, друг
mātrimōnium, -ī	подружжя
dare alicui alqam in m.	видати заміж за
amīcitia, -ae	приязнь
acceptus 3 alicui (accipio)	милий, (у)люблений
ad-dūco, -ĕre, duxī, ductus	приводити, наклонювати
com-paro, -āre, (paro)	приготовляти, пристарати, наладити, придбати
con-ficio, -ĕre, -fēcī, -fectus	здіяти, зладити. зробити
con-firmo, -āre	прикріпляти, скріпляти
sus-cipio, -ĕre, -cēpī, -ceptus alqd	перебрати, підійматися чогось
occupo, -āre	займати, обіймати
cōnor, -ārī	важитися до, братися
do, dāre, dĕdī, dătus	старатися, пробувати, давати, дати
item	так само, також, рівно

53.

indicium, -ī	донос
vinculum (vinclum) -ī,	вязило, повязь,
pl. vinc(u)la, -ōrum	окови, кайдани
causa, -ae,	причина, судове діло, „процес“.
causam dīcere	заступати себе, боронитися

fāmilia. -ae	сімя, родина, гурт всіх вільних в домі тут = кріпаки і послушники
ob-aerātus, -ī, (aes aliēnum)	довжник
decem	десять
mille, *pl.* milia. -ium	тисяч
ē-nuntio 1	розголошувати, тут = зрадити
damno 1	засудити
sĕquor, 3. secūtus sum **alqm,**	слідкувати за
poena alqm sequĭtur	постигає
oportet 2. oportuit	треба, повинно
cōgo 3, coēgī, coactus	тут у первіснім значінню = зганяти, збірати, гуртувати
con-dūco 3, -duxī, -ductus	зтягати, збірати
ē-ripio 3, -ripŭī. -reptus	виривати. освободжати
éx-sĕquor 3, secūtus sum,	(аж до кінця) переслідувати
ius suum exsĕquī	добиватися свого права
morior 3, mortuus sum, moritūrus (mors)	умірати
numĕro 1 (numerus)	числити, лічити
eōdem	саме туди, туди-ж

55.

nihĭlum, -ī (nihil)	ніщо, нічо
nihilō minus	не менше, однаково, все таки
frumentum, -ī	збіже
aedificium, -ī (aedi-fico)	будинок, дім
socius, -i	союзник
cibārius 3,	дотичний їди
cibāria. -ōrum	хлібні запаси, харчі
antīquus 3	старий, старинний
Jānuārius 3	Січень (імена місяців є в лат. мові прикметниками)
Februārius 3	Лютий
Martius 3	Березень (Март)
Aprīlis, -e	Цвітень
Māius 3	Май, Травень
Jūnius 3	Червень
Jūlius 3	Липень
Augustus 3	Серпень
September, -bris, -bre	Вересень
Octōber. -bris, -bre	Жовтень
November, -bris, -bre	Листопад
December. -bris, -bre	Грудень. Студень
in-cendo 3, -cendī, -census	за-, під-. розпалювати
porto 1 (im-porto)	носити, возити
comb-ūro 3, -ussī, -ustus	палити
mŏlo 3, -ui, -ĭtus	молоти
iŭbeo 2, iussī, iussus з *acc. c. inf.*	веліти, наказувати
iubeo **aliquem**	комусь
ex-ūro 3, -ussī, -ustus	спалити

praeter-quam,	крім
praeterquam quod	крім того, що . . .
oppugno 1	боротися проти, нападати, наступати, добувати
recipio 3, -cēpī, ceptus	(знов) приймати
ascisco 3, -scīvī, -scītus	брати до себе, приймати, притягати

56.

carrus, -ī,	візок, мажа, теліга
vadum, -ī	брід
Génăva, -ae	Женева
hīc pons, -ntis, *m.*	міст
angustus 3	тісний, вузький
dif-fĭcĭlis, -e, (facĭlis)	трудний, тяжкий
expedītus 3	неспинений, легкий, догідний
iter expedītum	прохідна дорога
paco 1 (pax)	мирити, успокоювати, поневоляти
fluo 3, fluxī (flūmen)	течи, плисти
omnīnō	взагалі, всього
vix	з трудом, ледви
nūper	недавно, щойно

57.

haec legio, -onis, *f.*	набір, леґіон = римський полк
lēgātus, -ī	посол, однорученик
maleficium, -ī	злочин, ворогування, пакість
voluntāte alicuius	по волі, за дозволом, за згодою
ulterior, -us,	тогобічний
Gallia ulterior	заальпійська Ґалія
nuntio 1	звіщати, повідомляти, доносити
mātūro 1	робити зрілим, прискоряти, спішити (ся)
contendo 3, -tendī, -tentus	змагатися = спішитися, маширувати
per-venio 4, -vēnī, -ventum	доходити, прибу(ва)ти
impĕro 1	наказувати, приказати щось. доставити, накладати на, вимагати
re-scindo 3, -scidī, -scissus	розривати, зірвати
mittō 3, mīsī, missus	посилати
rogo 1 (interrogo)	питати, прохати
licet 2, licuit, licĭtum est	вільно, можна
cum (narrātivum з *conj.*)	коли, як

58.

L. = Lucius	(імя)
hīc exercitus, -ūs, *m.* (exerceo)	військо
iugum, -ī,	ярмо
haec facultās, -ātis, *f.*	змога, можливість

hae Īdūs, -uum, *f.*	іди = 15. день березня, травня, липня, жовтня, (MILMO) 13. день в инших місяцях
in-imīcus 3 (amīcus)	неприязний, ворожий
Aprīlis, -e (mensis)	квітень (імена місяців в лат. мові adiectīva!)
oc-cīdo 3, -cīdī, cīsus	убивати, знищити, вирізати
pello 3, pĕpŭlī, pulsus	проганяти, (ворога) побивати
tempero 1, t. ab aliquā rē	(мірно) гріти, (мірно) уживати, заспокоювати, здерживатися чого
inter-cēdo 3, -cessī, -cessus	іти поміж, (часово) проходити, упливати
respondeo, 2; -spondī, sponsus	одповідати
dē-lībero 1	розважати, роздумуватти
sūmo 3, sumpsī, sumptus	брати
re-vertor 3, *pf. act.* **revertī**	(по)вертати (ся)
tamen	одначе, все-ж таки
dum	поки, доки, аж поки не, заки не

Латинсько-Український Словарець.

A.

A = Aulus.
a. u. c. ab urbe condita.
ā. ab *praep.* з *abl.* (ab вживається звичайно перед h і перед голосівкою), від, при *pass.* через або зам. нашого 6 відмінку.
ab-do, 3., -dĭdi, -dĭtus віддаляти, скривати, ховати.
ab-dūco, 3., -xi, -ctus відводити, віддаляти.
ab-ĕo, -īre, -ii, -itūrus відходити.
ab-iungo, 3., -nxi. -nctus відділяти, відлучати.
ab-sens, -ntis *(Part. praes.* до ab-sum*)* неприсутний.
abs-tineo, 2., -tinui, -tentus trans. здержувати, intr. здержуватися, ab alqā re або alqā re.
abs-trăho, 3., -xi, -ctus відтягати, відривати, (силоміць) забрати.
ab-sum, -esse, ā-fui, ā-futūrus бути неприсутним
ab-undo, 1. розливатися, мати доволі.
ac гл. atque
ac-cēdo, 3., -cessi, -cessus приступати, прибувати, більшати.
acceptus, 3. *(Part. pf. pass.* ac-cipere*)* милий, (у)люблений
ac-cĭdo, 3., -cĭdi падати на, припадати, лучатися.
ac-cipio, 3., -cēpi, -ceptus приймати, одержувати.
accūrātus, 3., *adv.* -ē точний, старанний, докладний.
ac-curro, 3., accurri (accucurri) прибігати, приспішати.
ac-cūso, 1. позивати, винувати, жалуватися на, допікати кому.
ācer, acris, acre *adv.* acriter гострий, палкий, бодрий.
acerbus, 3. гіркий, прикрий.
aciēs, -ēi, *f.* вістре, боєвий ряд, військо.
ad *praep.* з *acc.* до, коло.
adc... гл. acc.
addo, 3., -dĭdi, -dĭtus додавати.
ad-dūco, 3., -duxi, -ductus приводити, наклонювати.
adductus, 3. спонуканий.
ad-ĕo, -īre, -adĭi приходити, доходити, приступати, звертатися до.
ad-eō *adv.* так, так дуже.
adf... гл. aff...
adg... гл. agg...
ad-hibeo 2., -hibui, -hibĭtus (-habēre) притягати, прикликувати, добірати собі.
ad-hortor, 1. заохочувати, напоминати.
ad-ĭgo, 3., -ēgi -actus заняти, силувати a. alqm. iūs iūrandum заприсягати кого.
aditus -ūs, *m.* (ad-īre) прихід, доступ, приступ.
ad-iungo, 3., -iunxi, -iunctus привязувати, прилучати до, підчиняти собі.
ad-iŭvo, 1., -iūvi, -iūtus *alqm* помагати, підпирати.
adl... гл. all...
administer, -strī, *m.* слуга, прислужник, помічник.
ad-ministro, 1. вести (якесь) діло, управляти, правити чим.
ad-mīror, 1. подивляти, дивуватися.
ad-mitto, 3., -mīsi, -missus допускати, facinus допускатися чогось, провинитися, equo admisso навзаводи, чвалом.

ad-modum, *adv.* зовсім, дуже, надмірно.
ad-orior, -īrī, -ortus, *alqm* нападати на, кидатися на.
adp... гл. app... ads... гл. ass... adsc... гл. asc... adsp... гл. asp... adt... гл. att...
adulescens, -ntis молодий (чоловік), молодець, юнак.
adventus, -ūs, *m.* прихід, прибуття.
adversārius, 3. протилежний, противний, subst. противник, воріг.
adversus, 3. звернений проти, противний, нещасливий.
adversus = adversum *adv.* проти, супроти.
ad-voco, 1. скликувати.
aedificium, ii, *n.* дім, хата.
aedifĭco, 1. будувати.
aeger, -gra, -grum хворий, слабий, недужий.
aegrē, *adv.* тяжко, з трудом, ледви.
aequĭtās, -ātis, *f.* рівність, рівновага, безсторонність.
aequo, 1. зрівняти.
aequus, 3. рівний, плоский, відповідний, справедливий.
aes, aeris, *n.* мідь, мідяні гроші: aes aliēnum довги.
aestās, -ātis, *f.* літо.
aestĭmo, 1. оцінювати, цінити, судити.
aestus, -ūs, *m.* спека.
aetās, -ātis, *f.* час, життя, людський вік.
aeternus, 3. вічний.
áf-fĕro, afférre, áttŭli, allātus приносити, доносити, наводити, приводити, справляти.
af-ficio, 3. (ad-ficio), -fēci, -fectus *alqm* ділати на: affici morbō занедужати.
af-fingo, 3., (ad-fingo), -finxi, -fictus доробляти, додавати, повидумувати.
affĭnĭtās, -ātis, *f.* посвоячення (по женитьбі), свояцтво.
affirmātiō, -ōnis, *f.* запевнення.
ager, -grī. *m.* ріля, поле, земля, край.
agger, -ĕris, *m.* насип, вал.
ag-grĕdior (ad-gredior), ággrĕdī, gressus *alqm* приступати, наступати, накидатися на.
agĭto, 1. порушати, rem a. обговорювати.
agmen, -ĭnis, *n.* похід, військо, боєвий ряд, novissimum agm. задня сторожа, prīmum agm. передня сторожа.
ago, 3., ēgi, actus гнати; ділати, робити, відбувати: говорити, розправляти.
agri-cŏla, -ae, *m.* рільник, хлібороб.
agrī-cultūra, -ae, *f.* управа землі, рільництво, хліборобство.
álăcer, alăcris, alacre або alacris, -e, *adv.* -ĭter жвавий, бодрий.
aliēno, 1. віддавати (в чужі руки), відчужувати, відклоняти.
aliēnus, 3. другому належний, чужий: недогідний, некорисний, невідповідний (locus).
aliō *adv.* кудись инде, де-инде, до иншої особи.
alĭ-quī, (-quae), -quod. *adj. pron. indef.* якийсь, котрийсь.
alĭ-quis, -qua, -quod, *subst. pron. indef.* хтось, де-хто, один.
aliter инакше.
alius, alia, aliud, *gen.* alterĭus, *dat.* aliī инший, другий (з багатьох), aliī... aliī одні... другі, то... то.
al-licio, 3., -lexī, -lectus приманювати, зєднувати собі, приваблювати.
alo, 3., aluī, altus (alitus) плекати, кормити; удержувати, піддержувати.
alter, -ĕra, -ĕrum, *gen.* alterĭus, *dat.* áltĕrī другий, один (з двох).
altitūdo, -ĭnis, *f.* висота, високість.
altus, 3. високий, глибокий.
amīcitia, -ae, *f.* приязнь.
amīcus, 3. приязний.
amīcus, -ī, *m.* приятель, друг, союзник.
ā-mitto, 3., -misī, -missus відсилати, стратити, згубити.
amo, 1. любити:

ampliūs більше.
an чи, або.
an-ceps, -cipĭtis двоголовий, двобічний; хиткий, нерішений.
an-fractus, -ūs, *m.* кривина, скрут, обїзд.
angustiae, -ārum, *f.* вузьке місце, тісні проходи.
angustus, 3., *adv.* -ē тісний, вузький.
anĭma, -ae, *f.* душа.
animadverto, 3., -vertī, -versus, (animum advertere) звертати увагу, уважати; *alqd* спостерігати, бачити, пізнавати; *in alqm* карно поступати проти, засудити.
anĭmāl, -ālis, *n.* животне, звіря.
anĭmus, -i, *m.* душа, дух; in animō mihi est *c. inf.* задумую.
annus, -ī, *m.* рік.
annuus, 3. однорічний, на один рік; щорічний.
ante *adv.* перед.
ante *praep.* з *acc.* перед, поки, нім.
anteā передше, перед тим.
ante-cēdo, 3., -cessī іти на перед, перед ким.
antĕ-quam вперед ніж, заки.
ante-verto, 3., -vertī, -versus попереджати: передовсім подбати.
antĭquus, 3. передній, старинний, старий.
aperio, 4., aperui, apertus отвирати, відчиняти.
apertus. 3., *adv.* -ē отвертий, відкритий; явний, видимий; незахищений.
ap-(ad-)pello, 1., *alqm* промовляти, говорити до; завзивати; називати.
ap-peto, 3., -petīvī (-petiī), -petītus, *alqm, alqd* іти до, прямувати, стреміти до, добиватися чого.
ap- (ad-) propinquo, 1. зближатися.
Aprīlis, -e (mensis) квітень.
apud *praep.* з *acc.* у, при, коло, біля.
arbitrium, -ii, *n.* рішення (мирового судді); воля, вподоба.
arbitror, 1. думати, гадати, вважати за.
arbor, -ŏris, *f.* дерево.
arcesso, 3., -ivī, -ītus закликати.
arduus, 3. стрімкий, тяжкий, трудний.
arma, -ōrum, *n.* (оборонна) зброя, (всяке) оружжя.
armātūra, -ae, f. узброєння.
armo, 1. воружати, зброїти.
arrogantia, -ae, *f.* бута, гордість, зухвалість.
ars, artis, *f.* ремесло, мистецтво, штука, наука.
arti-ficium, ii, *n.* діло штуки, штука, штукарство, мистецьке діло.
a-scendo, 3., -ndī, -nsus *trans. alqd* діпнятися до, добитися; *intr.* з *praep.* виходити на, зниматися до.
ascensus, -ūs, *m.* вихід, дорога (на гору), доступ.
a-(ad-)scisco, 3., -scivī, -scītus брати до себе, приймати, притягати.
a(d)spectus, -ūs, *m.* погляд, вигляд.
asper, -ĕra. -ĕrum шорсткий, нерівний, жорстокий, грізний.
as-(ad-)siduus. 3. осілий, пильний, постійний, тревалий.
as-(ad-)sum, adesse; af-(ad-)fuī; af-(ad-)futūrus бути присутним.
at але, однак.
at-que, *перед шелест. звич.* ac a, i; по висловах рівности або ріжниці: як, чим.
at-(ad-)tingo, 3., attĭgī, attactus дотикати, межувати, сягати до.
at-(ad-)tribuo, 3., tribuī, tribūtus приділити, наділяти.
auctorĭtās, -ātis, *f.* повага, вплив, значіння.
audācia, -ae, *f.* сміливість, зухвальство; відвага.
audax, -ācis *adv.* audāciter, audacter відважний, хоробрий.
audeo, 2. ausus sum відважитися, мати відвагу, сміти.
audio, 4. чути, слухати, зачувати.
auditio, -ōnis, *f.* слух, чутка.
augeo, 2., auxī, auctus рости, збільшати.

Augustus, 3. (mensis) серпень.
auris, -is, *f.* ухо.
aut або, чи.
autem *звич. на 2. місці* а, але, же.
autumnus, -ī. *m.* осінь.
auxilium, ii, *n.* поміч, допомога; auxilia союзні (звич. легко воружені) відділи.
avāritia, -ae, *f.* захланість, жадоба. скупість.
ā-verto, 3., -vertī, -versus відвертати, обертати; відчужувати, відтручувати.
āversus 3. відвернений, hostis a. утікаючий.
avis, -is, *f.* птах, птиця.

B.

bellicōsus 3. бойовничий.
bello, 1. воювати, боротися.
bellum, -ī, *n.* війна.
bĕnĕ *adv.* до bonus, *comp.* melius, *superl.* optime добре.
bene-ficium, -ii, *n.* добре діло, добродійство, прислуга.
bene-volentia, -ae, *f.* прихильність.
biduum, -ī, *n.* два дні.
biennium, -ii, *n.* два роки.
bīnī, -ae, -ă по два.
bipertitō в двох відділях, на два боки.
bis два рази, двічі.
bonĭtās, ātis, *f.* добра якість, добра прикмета; b. agrōrum родючі поля.
bonum, -ī *n.* добро; *plur.* добра, майно, богатство.
bonus, 3., *comp.* melior, -ius, *superl.* optimus 3. добрий.
brevis, -e, *adv.* brevĭter короткий. малий.

C.

C. = Gaius.
cadāver, -ĕris, *n.* труп.
cădo, 3. cécĭdī, casūrus падати; загинути, вмерти.
caedēs, -is, *f.* рубанина, убійство, загибель.
caedo, 3., cecīdī, caesus бити, різати, убивати.
caelestis, -e небесний, божий, subst. caelestēs, -ium боги.
caelum, -ī, *n.* небо.
calāmĭtās, ātis, *f.* загуба, шкода, нещастя; пораза, погром.
calămus, -ī, *m.* трость, очерет; перо (до писання).
campus, -ī, *m.* поле, лан, рівнина.
cano, 3., cécĭnī, cantātus співати, грати, трубіти.
canto, 1. співати.
capio, 3., cēpī, captus хапати, брати, займати; захопити; брати в полон; c. consilium рішатися, постановляти; c. initium починати.
captīvus, 3. полонений.
caput, -ĭtis, *n.* голова; чоловік; життя.
carmen, -ĭnis, *n.* пісня, поема, поезія.
caro, carnis, *f.* мясо.
carrus, -ī, *m.* брика, мажа, теліга.
cāseus, -ī, *m.* сир.
cassis, -ĭdis, *f.* (металевий) шолом.
castellum, -ī, *n.* (властиво-таборик) замок, вартівня, окопи.
castra, -ōrum, *n.* табор, кіш.
casus, -ūs, *m.* падання, случай, припадок; casū случайно.
causa, -ae, *f.* причина; (судова) справа, процес; c. dīcere заступати: *abl.* causā по *gen. obi.* за-для, ob eam causam, eā dē causā, quā dē causā із за того, тому.
caveo, 2., cāvī, cautum берегтися, стерегтися.
cēdo, 3., cessī, cessūrus ходити; уступати, відходити.
célĕbro, 1. величати, прославляти.
celer, -is, -e, *adv.* -ĭter скорий, швидкий.

celerĭtās, -ātis, *f.* скорість, швидкість, поспішність.
censeo, 2., -ui, census числити: гадати, думати, радити.
census, -ūs, *m.* обчислення: c. habere обчисляти.
centēnī, -ae, -ā по 100.
centēsĭmus, 3. сотий.
centiēs 100 разів.
centum 100.
centuria, -ae, *f.* центурія, сотня.
centurio, -ōnis, *m.* сотник, центуріо.
cerno, 3., crēvī, crētus розріжняти = видіти, бачити.
certus, 3. певний, назначений: alqm. certiōrem facere de alqā re повідомляти.
cibārius, 3. дотичний їди; *plur. neutr.* cibāria хлібні запаси, харчі.
cibus, -ī, *m.* страва, їда, харч.
cingo, 3. ,cinxī, cinctus перепоясувати, окружати, оточувати.
circĭter около, коло, майже, приблизно.
circu(m) -ĭtus, -ūs, *m.* обіг, округ, обїзд.
circum, *adv.* кругом, довкола.
circum, *praep.* з *acc.* около, коло.
circum-do, 1., -dĕdī, -dătus обкладати, загородити.
circum-mitto, 3., -mīsī, -missus розсилати (на всі боки).
circum-sisto, 3., -stĕtī (stĭtī) ставити кругом, обступати, обскочити.
circum-vallo, 1. окопати окопами, замикати.
circum-vĕhor, 3., -vectus обїзджати.
circum-venio, 4., -vēnī, -ventus обходити, окружати.
citerior, -ius блищий: c. Gallia цьогобічна Ґ.
citrā *praep.* з *acc.* по цім боці.
cĭvĭtās, -ātis, *f.* громадянство, люд, нарід = місто.
clandestīnus, 3. тайний, скритий.
clārus, 3. славний.
claudo, 3., clausī, clausus замикати, зачиняти; закінчувати: cl. agmen сторожити ззаду.
cliens, -ntis, *m.* послушник, підданий, клієнт.
clīvus, -ī, *m.* склін, узгірря.
Cn. = Gnaeus.
co-ĕo, -īre, -ii (-īvī), -itūrus гуртуватися, сходитися.
coepī, coepisse, звич. при *inf. pass.* coeptus sum я зачав.
co-ĕrceo, 2., -uī, -ĭtus держати при купі, здержувати, спиняти.
cōgito, 1. думати, розважати.
cognātio,-ōnis,*f.* кревність, кревні, рід.
co-gnōsco, 3., cognōvī, cognĭtus пізнавати, познайомитися, довідуватися; учитися; perf. cognōvī я знаю.
cōgo, 3., co-ēgī, coactus зганяти, збірати, гуртувати: примушувати, силувати.
cohors, -rtis, *f.* когорта = $^1/_{10}$ леґіона = 6 центурій.
co-hortor, 1. напоминати, бодрити, додавати відваги.
col-laudo, 1. похваляти.
collis, -is, *m.* холм, горбок.
col-loco, 1. складати, примістити: alicui filiam in matrimōniō віддавати за.
col-lŏquor, 3., -locūtus sum розговорювати, розмовляти з, виговоритися.
colo, 3., coluī, cultus управляти (рілю), обробляти: цінити, поважати.
color, -ōris, *m.* краска, барва.
comb-ūro, 3., -ussi, -ustus, палити.
commeātus, -ūs, *m.* довіз, привіз (харчів), харчі.
com-memŏro, 1. припоминати, споминати, згадувати.
com-meo, 1. (часто) заходити, заїзджати.
com-mitto, 3., -misi, -missus зводити, злучати: proelium c. починати: facinus c. допуститися, провинитися: причинятися до чогось; допускати до; передавати, звіряти.
commŏdē *adv.* до commodus, 3. добре, влучно.

commŏdum, -ī вигода, догода, хосен, добро.
commŏdus, 3. догідний, відрадний.
com-mŏror, 1. задержуватися, оставати.
com-moveo, 2., -mōvī, -mōtus (разом) рушати; зворушати, полохати, непокоїти; спонукувати.
commūnĭco, 1. робити спільним, уділяти, давати.
commūnis, -e спільний, загальний.
commūtatio, -ōnis, *f.* зміна, rerum c. оборот відносин.
com-mūto, 1. заміняти alqd (cum) alqā rē.
com-păro, 1. приготовляти, пристарати, наладити.
com-pello, 3., cómpŭlī, compúlsus зганяти, заганяти.
compendium, -ii зиск.
com-perio, 4., cómpĕrī, compértus довідуватися.
compertus, 3. певний.
com-plector, 3., plexus sum обіймати, огортати.
com-pleo, 2., -plēvī, -plētus наповняти.
complūrēs, -plūra *(рідко)* -plūria декілька, чимало.
com-porto, 1. зносити, звозити, збірати.
com-prehendo, 3., -ndī, -nsus = comprēndo, 3., -ndī, -nsus захоплювати, зловити.
conātus, -ūs, *m.* змагання, заходи.
con-cēdo, 3., -cessī, cessus уступати, дозволяти.
con-cīdo, 3., -cīdī, -cīsus (до caedere) порубати, вбивати.
concilio, 1. приєднувати.
concilium, -ii збір, віче.
concito, 1. збірати, стягати; підбурювати, бунтувати.
con-clāmo, 1. (разом) кликати, скликувати.
concordia, -ae, згода, єдність.
con-curro, 3., concurrī, concursum збігатися, сходитися (спішно).
concursus, -ūs, *m.* збіг, натовп.
condicio, -ōnis, *f.* умова, умовини; стан, положення: par c. iūris libertatisque повна рівноправність.
condo, 3., -dĭdī, -dĭtus основати, закладати.
con-dōno, 1. дарувати, прощати.
con-dūco, 3., -duxī, -ductus стягати, збірати; наймати.
con-fero, -ferre, cóntŭlī, collātus зносити, складати: se conferre удатися до.
conficio, 3., -fēcī, -fectus зробити, зладити, виконувати.
con-fīdo, 3., confīsus sum спускатися на, довіряти *alicui de alqa re*.
con-firmo, 1. скріпляти, додавати відваги, бодрити.
cón-flŭo, 3., -fluxī спливати, збігатися.
con-fundo, 3., -fūdī, -fūsus зливати, змішати.
con-icio, 3., -iēcī, -iectus скидати на; стріляти на.
coniectūra, -ae догад.
coniunctim спільно, разом.
coniūrātio, -ōnis, *f.* заговір.
con-iūro, 1. присягати (разом), iūniōrēs c. присягати на знамена; тайно змовлятися, счинити заговір.
coniux, -iŭgis, *f.* жінка.
cōnor, 1. важитися, братися до, старатися, пробувати.
consanguineus, 3. кревний, рідний.
conscius, 3. свідомий.
con-scrĭbo, 3., -scripsī, -scriptus списувати: milites c. набірати, legiōnēs c. поставити.
cón-sĕcro, 1. посвячувати; consecrātus святий, посвячений.
consensio, -ōnis, *f.* згода, однодушність.
consensus, -ūs, *m.* згода, однодушність; omnium consensū одноголосно.
cón-sĕquor, 3., -secūtus sum *alqm*, *alqd* слідувати, доганяти, осягати щось.

con-sīdo, 3., -sēdī засідати; розтаборитися, станути обозом.
consilium, -iī рада, постанова, намір, загад.
con-sisto, 3., cónstĭtī ставати (разом), зупинятися, задержуватися: обставати при: victus c. складається.
con-sobrīnus, -ī сестрінок, первий брат.
con-sōlor, 1. потішати, розважати; втихомиряти, приспокоїти.
conspectus, -ūs, *m.* вигляд.
con-spicio, 3., -spexī, -spectus узріти, увидіти, побачити.
cón-spĭcor, 1. узріти, увидіти.
constantia, -ae, *f.* сталість, непохитність.
con-sterno, 1. страхати, полошити.
con-stituo, 3., -stituī, -stitūtus ставляти, постановляти, рішати, назначувати (poenās).
con-sto, 1., cónstĭtī, -statūrus стояти (разом), не змінятися, оставати; constat з *acc. c. inf.* звісно, відомо, без сумніву.
con-suesco, 3., consuēvī звикати до; *pf.* consuēvī = soleo звичайно.
consuētūdo, -ĭnis, *f.* звичай.
consul, -is, *m.* консуль.
cón-sŭlo, 3., -suluī, -sultus радити, рішати; alicui зарадити, дбати; sibi c. спасатися, salūtī думати на.
consulto, 1. радитися (часто), розважати.
consultum, -ī рішення, постанова.
con-sūmo, 3., -sumpsī, -sumptus. зуживати; *pass.* пропадати, загибати.
contāgio, -ōnis, *f.* доторкнення, зараза.
contāmĭno, 1. (доторком) опоганювати, оскверняти.
contendo, 3., -ndī, -ntus змагатися, мірятися, боротися; спішитися, (з військом) маширувати; домагатися, старатися.
contentio, -ōnis, *f.* спір, боротьба.
contentus, 3. задоволений.
con-texo, 3., -uī, -xtus ткати, плести, звязувати.
continens, -ntis, *adv.* -enter безперервний, безнастанний.
continentia, -ae поздержність, поміркованість.
con-tineo, 2., -tinuī, -tentus держати (разом), здержувати, стримувати; *pass.* naturā continērī бути стисненим.
con-tingo, 3., cóntĭgī, contáctus дотикати, fines c. сягати аж до.
continuō, *adv.* до continuus негайно, безпроволочно, зараз.
continuus, 3., сполучений, безперервний, безперестанний.
contrā, *praep.* з *acc.* проти.
cón-trăho, 3., -traxī, -tractus стягати, збірати.
contrārius, 3., *adv.* -ē протилежний, противний.
contrōversia, -ae спір, спірна справа.
contumēlia, -ae наруга, ганьба, неслава.
con-venio, 4., -vēnī, -ventus сходитися, збіратися: alqm. convenīre зійтися з кимсь, здибати когось.
conventus, -ūs, *m.* сходини, збори.
con-verto, 3., -vertī, -versus звертати, обертати; signa convertere завертатися.
cón-vŏco, 1. скликувати, зібрати.
cōpia, -ae запас; *plur.* cōpiae, ārum воєнна сила, військо.
cōpiōsus, 3., *adv.* -ē багатий, засібний.
cor, cordis, *n.* серце; mihi alqd. cordī est мені залежить на...
corpus, -ŏris, *n.* тіло.
cor-rumpo, 3., -rūpī, ruptus розривати, псувати, нищити.
corvus, -ī, *m.* ворон, крук.
cotidiānus, 3., щоденний.
cotidiē щодня, денно.
crātes, -is, *f.* плетена робота, вязанка хворосту, лози, фашина.
crēber, -bra, -brum, *adv.* crēbrō численний, частий.

crēdo, 3., crēdidī, crēditus вірити.
cremo, 1. спалити.
creo, 1. сотворити; (урядників) вибирати кого за *з подв. acc.*, в *pass. з подв. nom.*
crēsco, 3., crēvī, crētus рости.
cruciātus, -ūs, *m.* мука, катування.
crūdēlĭtās, -ātis, *f.* жорстокість.
cultus, -ūs, *m.* оброблювання, покраса, роскішне життя.
cum, *praep. з abl.* з, разом із.
cum a) *cum temporale* (часове) *з indic.* як, тоді як; b) *cum narrativum звич. з coni. impf. і plft.* коли, як; c) *cum causale* (причинове) *з coni.* тому що, що; d) *cum concessivum з coni.* (припустове) хоч, хотяйби.
cunctus, 3. весь, цілий.
cupĭdĭtās, -ātis, *f.* жадоба, пристрасть.
cupĭdus, 3., *adv.* -ē жаждивий, пристрасний.
cupio, 3., cupīvī (cupiī), cupītus забагнути, бажати; *alicui* c. сприяти.
cūr? чому? для чого?
cūra, -ae старання, клопіт, журба.
cūro, 1. старатися, дбати о, журитися чимсь, займатися чим; cūro pontem faciendum приказую ставити міст.
curro, 3., cucurrī, cursum бігти.
custōs, -ōdis, *m. f.* сторож, наглядач.

D.

D. = Decimus
damno, 1. засудити.
dē, *praep.* з *abl.* *а)* місцево: із, з, від; *б)* часово: зараз по, о dē tertiā vigiliā; *в)* відносно до предмету, про який говориться: що до, о, про: dē Galliā.
dēbeo, 2., -uī, -ĭtus бути винним, мусіти, мати обовязок.
dēcēdo, 3., -cessī, -cessum відступати, уступати, віддалятися.
dĕcem десять.
December, -bris, -e (mensis) грудень.
dē-cerno, 3., -crēvī, -crētus рішати, постановляти.
dē-certo, 1. боротися (на життя і смерть).
dĕciēs 10 разів.
dĕcĭmus десятий.
dē-cipio, 3., -cēpī, -ceptus підходити, обдурювати, перехитрити.
decurio, -ōnis, *m.* десятник, наставник „декурії“, ротник.
dēditio, -onis, *f.* здача; accipere alqm in dēditiōnem приняти когось в підданство.
dē-do, 3., -dĭdī, -dĭtus здавати, видавати, віддавати.
dĕ-dūco, 3., -duxī, -ductus зводити (на долину), приводити: допровадити до.
dē-fectio, -ōnis, *f.* відступство, перехід, бунт.
dē-fendo, 3., -ndī. -nsus боронити (ся), відпирати.
dēfensor, -ōris, *m.* оборонець.
dē-fero, -ferre, -tŭlī, -lātus зносити, доносити, предавати, припоручати.
dēfessus, 3. утомлений, знесилений.
dē-ficio, 3., -fēcī, -fectus відпадати, відступати, ab alqō зневірятися комусь; alqd mē dēficit забракнути; animō dēficere упасти духом, стратити відвагу.
dē-fugio 3., -fūgī *alqm (alqd)* утікати, уникати.
dē-icio, 3., -iēcī. -iectus скидувати, стручувати; dēiectus spē позбавлений надії.
dē-inde відтак, далі, потім.
dē-lecto, 1. тішити, веселити.
dēlectus гл. dīlectus.
dēleo, 2., -ēvī, -ētus нищити, знищити.
dē-lībero, 1. розважати, роздумувати.
dēlictum, -ī проступок, злочин; d. committere допускатися . . .

dē-lĭgo, 3., -lēgī -lectus вибірати.
dē-minuo, 3., -uī, -ūtus зменшувати: *pass.* меншати.
dē-mitto, 3., -mīsī, -missus спускати; d. animō упасти духом, стратити відвагу.
dē-monstro 1. показувати. представляти, розяснювати.
dēmum аж.
dēnī, -ae, -a по десять.
dēnique (a) вкінці; multō dēnique diē аж в білу днину.
densus, 3. густий, стиснений, численний.
dē-pello, 3., dēpŭlī, dēpulsus відганяти, відвертати.
dē-per-eo, -īre, -ii, -itūrus загибати, затратитися.
dē-pōno, 3., -posuī, -positus складати (щось на землю), зберігати, розмістити: відкладати, покидати, залишати.
dē-popŭlo, 1. (вилюдняти), пустошити.
dē-posco, 3., -poposcī *alqm alqd* жадати, домагатися (конче).
dēprecātor, -ōris, *m.* заступник, посередник.
dē-prehendo (dēprendo), 3., -prendī, -prensus зловити, захопити, заскочити.
dē-scendo, 3., -ndī, -nsum сходити, спускатися.
dē-sĕco, 1., -secuī, -sectus відрізувати, стинати.
dē-sero, 3., -seruī, -sertus опускати, полишати, покидати.
dē-sīdĕro, 1. затужитися, бажати чого; mīlites DCC sunt dēsiderātī утратити.
dēsidia, -ae бездільність, лінивство.
dē-signo, 1. означувати, назначувати.
dē-sisto, 3., -stĭtī, -stitūrus *alqa re*, de, (ab) alqā rē відступати.
dē-spectus, -ūs, *m.* вигляд, вид (з гори).
dē-spēro 1. тратити надію, бути в розпуці, зневіритися; dēspērātus (homo) лишений надії, пропащий.
dē-spicio, 3., -spexī, -spectus дивитися (з гори): погорджувати, маловажити.
de-stituo, 3., -stituī, -stitūtus залишати, покидати.
dē-stringo, 3., -strinxī, -strictus обсмикувати: gladium d. витягати (з піхви), добувати меча.
dē-terreo, 2., -terruī, -territus відстрашувати, відхиляти, відвертати.
dē-trăho, 3., -traxī, tractus стягати. знімати.
dē-trecto, 1., *alqd* відтягатися від, ухилятися від.
dētrimentum, -ī шкода, втрата.
deus, -i, *voc. sing.* deus *pl. nom.* diī, dī, *gen.* deōrum (deūm), *dat.* deīs, diīs, dīs бог, божество.
dē-vinco, 3., -vīcī, -victus (зовсім) побіджати, поконати.
dē-vŏveo, 2., -vovī, -vōtus обітувати, посвячувати.
dexter, -(e)ra, -(e)rum правий, правобічний.
dĭco, 1. посвячувати, віддавати; sē in servitūtem віддаватися, здатися.
dīco, 3., -dixī, -dictus казати, сказати: dīcunt з *acc. c. inf.* або dīcitur з *nom. c. inf.* кажуть, що = „він мав“.
diēs, -ēī, *m. f.* день: in diēs щоденно, з дня на день.
dif-fĕro, -ferre, distŭlī, dīlātus розносити; ріжнятися, бути відмінним (тільки в *praes. impf. fut.*).
dif-fĭcĭlis, -e, *adv.* difficulter, non facile тяжкий = трудний.
difficultās, -ātis, *f.* трудність, прикре положення.
dignĭtās, -ātis, *f.* гідність, чесність, почесне становище.
dignus, з *adv.* -e *alqa re* гідний.
dīlectus, -ūs, *m.* затяг, набір; dīlectum habēre відбувати бранку.
dīligens, -entis *adv.* -enter пильний, ревний, дбалий.
dīligentia, -ae, *f.* пильність, ревність, дбалість.

dī-lĭgo, 3., -lexī, -lectus цінити, любити.
dī-mĭco, 1. боротися, воювати.
dīmitto, 3., -mīsī, -missus розсилати, відпускати, опускати.
dī-ripio, 3., -ripuī, -reptus (роз-) грабити.
dīs, dītis, *m. f. comp.* dītior, *superl.* dītissimus = dīves; Dis pater бог підземелля.
dis-cēdo, 3., -cessī, -cessus розходитися, відходити, відмашерувати.
dis-cerno, 3., -crēvī, -crētus відділяти, розріжняти.
discessus, -ūs, *m.* відхід.
disciplīna, -ae наука, науковий предмет, виховання.
discipula, -ae учениця.
discipulus, -ī ученик.
dis-clūdo, 3., -clūsī, -clūsus відділяти.
disco, 3., dĭdĭcī учитися.
dis-cutio, 3., -cussī, -cussus розбивати, усувати.
dis-icio, 3., -iēcī, -iectus розкидати, розбивати.
dī-spergo, 3., -spersī, -spersus розсипувати, розкидати.
dispersus, 3., *Part. pf. pass.* до dispergo розкинений.
di-spicio, 3., -spexī, -spectus увидіти, побачити.
dis-pōno 3., -posuī, -posĭtus розкладати, розміщувати, поміщувати.
dis-pŭto, 1. розбірати, толкувати, говорити сяк і так, спорити.
dissensio, -ōnis, *f.* незгода, спір.
dis-sentio, 4., -sensī, -sensus не згоджуватися, бути иншої думки.
dis-suādeo, 2., -suāsī, -suāsus відраджувати.
dis-trăho, 3., traxī, tractus розтягати, розділяти.
dis-tribuo, 3., -tribuī -tribūtus розділяти, роздавати.
diū, *adv. comp.* diūtius, *superl.* diūtissimē довго, давно.
diurnus, 3. щоденний, в день.
diū-turnus, 3., довгочасний, довготривалий, довгий.
dīves, -ĭtis, *abl. sing.* -e. *gen. plur.* -um, гл. -dīs багатий.
dī-vido, 3., -vīsī, -vīsus розділяти, поділити.
dīvīnus 3. божий: rēs dīvīnae божа служба.
do, 1., dĕdī, dătus давати, дати.
doceo, 2., docuī, doctus учити.
documentum, -ī приклад, остерігаючий приклад, доказ.
doleo, 2., -uī, -ĭtūrus терпіти біль, боліти.
dolor, -ōris *m.* жаль, біль, терпіння.
dolus, -ī хитрість, підступ.
dominus, -ī пан.
dŏmus, -ūs, *f. abl.* domō *acc. pl.* domōs, domūs дім: *locativus* domī, дома: domum, *pl.* domōs до дому.
dōnum, -ī дар, дарунок.
dorsum, -ī спина, хребет.
dōs, dōtis, *f.* віно, посаг.
druĭdēs, -um. *m.* друїди (кельтійські жерці).
dubitātio, -ōnis, *f.* сумнів, нерішучість, вагання.
dubĭto 1. сумніватися, non dubĭto. quīn з *coni.* не сумніваюся . . . : dubitare з *inf.* вагатися, хитатися.
ducēnī, -ae, -ă по 200.
ducentēsĭmus, 3. двосотний.
ducentī, -ae, -ă 200.
ducentiēs, 200 разів.
dūco, 3., duxī, ductus водити, тягнути, протягати, продовжати; tempus d. проволікати, гаяти час; exercitum d. водити. проводити: aliquam in mātrimōnium d. брати за жінку, оженитися; dūcere з подв. *acc.*, в *pass.* з подв. *nom.* вважати за.
dum з *ind.*: між тим, коли: так довго, як; з *coni.* в наміровім значінні: щоб між тим.

duo, -ae, duo два.
duodĕciēs 12 разів.
duodĕcim 12
duodĕcĭmus, 3. дванадцятий.
duodēnī, -ae, -a по 12.
dūritia, -ae твердість, загартовання, видержалість.
dūrus, 3. твердий, грізний, недогідний. острий.
dux, dŭcis, *m. f.* провідник, полководець.

E.

ē гл. ex
ē-disco, 3., didĭcī виучитися.
ēditus, 3. піднятий, високий.
ē-dūco, 3., -duxī, -ductus виводити; legionēs e. вирушати, вимаширувати.
ef-fēmĭno, 1. розніжити, знесиляти.
ef-fĕro, -ferre, ex-tŭlī, ēlātus виносити; (таємниці) розносити: sē efferre дати захопити себе, розгордіти.
ef-ficio, 3., -fēcī, -fectus ділати, робити, виготовляти, причинятися.
ef-fodio, 3., -fōdī, -fossus викопати, виколоти (око).
egeo, 2., eguī бідувати: alqa rē чути брак, хотіти.
ego я
ē-grĕdior, 3., egresssus sum виступати, вирушати.
ēgregius, 3. вибраний, визначний.
ē-icio, 3., -iēcī, -iectus викидати, проганяти.
emo, 3., ēmī, emptus, купувати.
enim (звич. кладеться по першім або другім слові) бо
ē-nuntio, 1. розголошувати, зраджувати.
eō *adv.* (властиво *abl.* до id) *a) abl. causae* тому, *b) abl. mensūrae* тим, *c)* місцево: туди.
eo, īre, iī (īvī), itum іти, ходити.
eōdem *adv.* (властиво *abl.* до īdem) саме туди, до того.
eques, -ĭtis, *m.* кінник, їздець; лицарь, боярин; *pl.* equĭtēs шляхта.
equester, -stris, -stre (equestris, e) кінний, proelium e. з кіннотою.
equitātus, -ūs, *m.* кіннота.
equus, -ī кінь.
ergō отже
ē-ripio, 3. -ripuī, -reptus виривати, відбирати; se eripere освободжатися.
erro, 1. блукати, помилятися.
ēruptio, -ōnis, *f.* випад, виправа.
et і, а, також.
etiam і також.
et-sī хотяй.
ē-vŏco, 1. викликувати, відкликувати, визивати; ēvocātī вислуженці, добровольці.
ex, ē (звич. перед шелестівкою) з, із, від.
ex-anĭmo, 1. позбавляти духу, життя.
ex-audio, 4. чути.
ex-cēdo, 3., -cessī, -cessūrus виходити, уступати (з *abl.* або ex).
ex-cello, 3. —,— відзначатися.
ex-cipio, 3., -cēpī, -ceptus вихоплювати, підхоплювати.
ex-cĭto, 1. розрухати, розпалювати, потішати.
excubĭtor, -ōris, *m.* сторож, вартівик.
exemplum, -ī взірець, приклад.
ex-eo, -īre, -iī (īvī), -ĭturus виходити.
ex-erceo, 2., -uī, -ĭtus вправляти.
exercitus, -ūs, *m.* військо, армія.
exiguus, 3. *adv.* -ē малий.
ex-istimo, 1, цінити; з подв. *acc.* вважати за; *pass.* з подв. *nom.* уходити за: з *acc. c. inf.* думати.
exitus, -ūs, *m.* вихід, вислід, кінець: успіх.
ex-pedio, 4. випутувати; rem frumentāriam exp. улекшати довіз збіжжя.
expedĭtus, 3., легкий, догідний; iter expedĭtum прохідна дорога.

ex-pello, 3., -pŭlī, -pulsus виганяти, проганяти.
ex-perior, 4., expertus sum спробувати, дізнавати: labōrēs e. перетерпіти.
ex-pleo, 2., -plēvī, -plētus заповняти.
explorātor, -ōris, *m.* вивідач. звич. *plur.*
explōrātus. 3. досліджений, певний.
ex-plōro, 1. вивідуватися, доходити, розсліджувати.
ex-pōno, 3., -pŏsuī, -pŏsitus виставляти, обясняти.
ex-pugno, 1. займати, завоювати, побіджати.
ex-sĕquor, 3., secūtus sum переслідувати; iūs suum exs. добиватися свого права.
ex-specto, 1. виглядати, ожидати, ждати на.
ex-spolio, 1. роздягати; *alqm alqa re* позбавляти.
exterior, -ius, більше на вні, далі.
ex-terreo, 2., -uī, -ĭtus застрахати.
extrā *praep.* з *acc.* за, по-за.
extremus, 3., (*superl.* до exterior) крайній, найдальший; часово: останній.
ex-ŭo 3., -uī, -ūtus роздягати; alqm alqā rē позбавляти.
ex-ūro 3., -ussī. -ustus спалити.

F.

fābula, -ae новість, казка.
facilis. -e, *superl.* facillimus легкий = нетрудний.
facĭnus, -ŏris, *n.* діло, вчинок, злочин.
facio, 3., fēcī, factus, *pass.* fio робити, ділати, чинити.
factio, -ōnis, *f.* сторонництво, партія.
facultās, -ātis, *f.* змога, можливість.
falsus, 3., *adv.* звич. falsō мильний, блудний, пустий, невірний.
fāma, -ae чутка, поголоска.
familia, -ae властиво: всі домові; семя, родина; familia Orgetorigis кріпаки, послушники.
familiāris, -e приналежний до дому, до семї; rēs, *f.* маєток, господарство.
fās (тільки *nom.* і *acc.*), *n.* боже право; fās est з *inf.* вільно.
fastigium, -iī високість.
faveo, 2., fāvī, fautum сприяти, бути прихильним.
Februārius, 3. (mensis) лютий.
fenestra, -ae вікно.
ferē майже, більше-менше.
fero, ferre, tŭlī, lātus носити, доносити; aegrē ferre боліти; ferunt з *acc. c. inf.* = dicunt.
fertilis, -e плодоносний, родючий.
fictus, 3., гл. fingo.
fidēlis, -e вірний.
fidēs, -eī, *f.* довіря; вірність, щирість; запорука вірности, присяга.
fidūcia, -ae самовіра, відвага.
filia, -ae, (*dat. abl. plur.* filiābus все з filiis) донька
filius, -iī, voc. filī син.
fingo, 3., finxī, fictus виробляти, уявляти; fictus видуманий, неправдивий.
fīnis, -is, *m.* межа, границя; кінець; *plur.* fīnēs, -ium область, край.
fīnitĭmus, 3. сусідній, сумежний.
fio, fierī, factum (*pass.* до facio) діятися, статися, лучатися.
firmus, 3. кріпкий, міцний, сильний.
flāgito, 1. *alqm alqd* жадати, домагатися, вимагати.
flamma, -ae огонь, полумінь.
fleo, 2., flēvī, flētus плакати.
flōs, flōris, *m.* квітка, цвіт.
flūmen, -ĭnis, *n.* ріка.
fluo, 3., fluxī течи, плисти.
forīs на дворі, зовні.
fors, *abl.* forte случай, припадок; forte случайно.
fortis, -e, *adv.* -ĭter хоробрий, відважний, принагідно.
fortūna, -ae доля, *plur.* маєток.

forum, -ī площа, торговиця, майдан; forum Rōmanum „форум“.
fossa, -ae рів.
frāter, -tris, *m.* брат.
frequens, -ntis, *adv.* -enter численний.
frīgus, -ŏris, *n.* студінь, мороз, зіма.
fructus, -ūs, *m.* хосен, здобуток; плід, збіжжя.
fuga, -ae утеча.
fugio, 3., fūgī, fūgĭtūrus утікати.
fugitivus, 3. збіглий, утікач.
fugo, 1. проганяти, розганяти.
fulmen, -ĭnis, *n.* блискавка.
fundo, 3., fūdī, fūsus розливати.
fūnus, -ĕris, *n.* похорон.
fūr, fūris, *m. f.* злодій(ка).
furtum, -ī, *n.* крадіж, злодійство.

G.

gaudeo, 2., gavīsus sum радіти, тішитися.
gaudium, -ii потіха, радощі.
gens, gentis, *f.* рід, народність, нарід.
gĕnus, -ĕris, *n.* рід; кляса, верства, стан.
gĕro, 3., gessī, gestus носити; виконувати; *pass.* статися, діятися; bellum gerere воювати.
gigno, 3., genuī, genĭtus родити.
gladius (gladium), -ii меч.
glōria, -ae слава, честь.
glōrior, 1., *alqa re* чванитися, гордитися.
gradior, 3., gressus sum ступати.
gradus, -ūs, *m.* ступа, крок, ступінь.
grandis, -e великий, величезний.
grātia, -ae милість, улюбленість; вплив.
grātiā (власт. *abl.* до grātia) кладеться звич. по *gen.*: задля, ради.
grātulātio, -ōnis, *f.* заява радости, радощі; бажання щастя, привіт.
grātus, 3., *adv.* -ē милий, приємний; вдячний.
gravis, -e, *adv.* -ĭter важкий, тяжкий; значний; строгий, острий, суворий.

H.

habeo, 2., habuī, habĭtus мати; з подв. *acc., pass.* з подв. *nom.* уважати за.
haereo, 2., haesī, haesūrus висіти.
hasta, -ae ратище, копія, спис.
haurio, 4., hausī, haustus (hausūrus) черпати із
herba, -ae зілля, рослина.
hērēdĭtās, -ātis, *f.* спадщина.
hĭbernus, 3. зімовий: hiberna, -ōrum (castra) зімовий постій, кіш, зімовище.
hic, haec, hōc цей.
hīc, *adv.* тут, на цім місці.
hiĕmo, 1. зімувати; (про військо) стояти, таборувати в зімовищі.
hinc, *adv.* звідси, з цього місця.
hŏmo, -ĭnis, *m.* чоловік, *pl.* люди.
hŏnestus, 3., *adv.* -ē чесний, поважний, достойний.
hŏnor (honōs), -ōris, *m.* честь, повага.
hōra, -ae година.
horreo, 2., horruī дріжати, тремтіти.
horribilis, -e грізний, страшний.
hortor, 1. упоминати, зазивати.
hortus, -ī, сад, горо́д, садок.
hospes, -ĭtis *m.* гість.
hospitium, -ii гостинність, гостювання.
hostis, -is, *m.* воріг, неприятель (на війні).
hūc, *adv.* сюди, в цей бік.
hūmānĭtās, -ātis *f.* людяність, тонкість, образовання, освіта.
humĭlis, -e *adv.* -ĭter, *superl.* humillimus низький, бідний, слабий.
humus, -ī, *f.* земля, ґрунт.

I.

iaceo, 2., iacui лежати.
iacio, 3., iēci, iactus кидати.
iacto, 1. (часто) кидати; споминати, згадувати, (докладно) говорити про.
iactūra, -ae втрата, шкода.
iam вже.
iānua, -ae двері.
Jānuārius, 3. (mensis) січень.
ibi тут, там; часово: тоді.
īdem, eādem, idem той сам.
id-eō тому.
idōneus, 3., *adv.* idōneē відповідний, здатний.
Idūs, -ŭum, *f.* (15. день березня, травня, липня, жовтня (MILMO: Martius, Jūlius, Maius, Octobris), 13. день инших місяців.
ignārus, 3. незнаючий.
ignis, -is, *m.* огонь.
ignōro, 1. не знати.
ignōtus, 3. незвісний.
ille, illa, illud, той.
illīc там.
illō, туди.
imbēcillĭtās, -ātis, *f.* слабість.
imber, imbris, *m.* дощ.
imĭtor, 1. удавати, наслідувати.
immānis, -e, *adv.* -e, (-ĭter) страшенний, велитенський.
im-mŏlo, 1. жертвувати.
im-mortālis, -e, *adv.* -ĭter безсмертний.
im-mūnis, -e вільний від податків, вільний.
immūnĭtās, -ātis, *f.* вільність од державних обовязків, визвіл од дання.
impedīmentum, -ī перепона; військово: клажа, клунки, вюки.
im-pedio, 4., -īvī (-ii), -ītus запутати, спиняти, перешкаджати.
impedītus, 3. здержаний, військово: (вюками) обтяжений, неготовий, добою.
im-pello, 3., -pŭlī, -pulsus ударяти, спонукувати.
imperātor, -ōris, *m.* начальний провідник, цісарь, імператор.
im-perītus, 3. недосвідчений, незручний.
imperium, -ii, *n.* наказ; власть; панування, правління, начальство; держава.
im-pĕro, 1., *alicui alqd* або *ut* ... наказувати; вимагати.
im-pĕtro, 1. вдіяти, осягати, виєднати.
impetus, -ūs, *m.* набіг, наступ.
im-pĭger, -gra, -grum, *adv.* -ē пильний.
im-pĭus, 3., *adv.* -ē безбожний.
importo, 1. ввозити, довозити.
im-prīmis (in prīmis) головно, передовсім.
im-prŏbus, 3., *adv.* -ē злобний, лукавий, нечесний.
im-prōvīsus, 3., *adv.* -ē непередвиджений, несподіваний: improvīsō нараз, зненацька.
im-prūdentia, -ae неувага. нерозсудливість, нерозум.
im-pūne, *adv.* безкарно.
im-pūnĭtās, -ātis, *f.* безкарність.
in, *praep.* з *acc.* на питання „куди?“: до, в, на; з *abl.* на питання „де?“: в, у, на.
in-cendo, 3., -ndī, -nsus підпалювати; загрівати, спонукувати.
in-certus, 3. непевний.
in-cĭdo, 3., incĭdī, -cāsūrus впадати, (несподівано) наступати, лучатися.
in-cīdo, 3., -cīdī, -cīsus врізувати, підтинати.
in-cipio, 3., -cēpī, -ceptus розпочинати.
in-cĭto, 1. підганяти, спонукувати, заохочувати.
incŏla, -ae *m.* мешканець; *plur.* людність, населення.
in-cŏlo, 3., -coluī, -cultus мешкати, заселювати, жити в.
incommŏdum, -ī невигода, нещастя.
in-commŏdus, 3., *adv.* -ē невигідний.
in-crēdibĭlis, -e, *adv.* -ĭter неімовірний.

in-cumbo, 3., -cubuī, -cubĭtūrus злягати на, (ревно) дбати про, силкуватися.
incursio, -ōnis, *f.* набіг, напад.
inde місцево: звідси, звідти; часово: відтак, потім.
indicium, -iī, *n.* донос.
in-dīco, 3., -dixī, -dictus заповідати.
in-dīgnĭtās, -ātis, *f.* негідність, сором, ганьба.
in-dīlĭgens, -ntis, *adv.* -enter недбалий.
in-dūco, 3., -dūxi, -ductus приводити до, спонукувати.
indulgentia, -ae вибачливість, ласкавість.
in-eo, -īre, -iī (īvī), -ĭtus входити(в); ratiōnem inīre обчисляти; consilium inīre рішатися.
infāmia, -ae нечесть, сором, ганьба, стид.
inferior, -ius, *superl.* infimus, īmus долішній.
in-fĕro, -ferre, intŭlī, -illātus вносити; in ignem i. кидати; bellum i. alicui іти війною на; terrōrem i. налякати.
in-festus, 3. неспокійний, непевний; ворожий.
in-firmus, 3. слабий.
in-fluo, 3., -fluxī вливатися, впадати.
in-grātus, 3. немилий, неприємний.
in-imīcus, 3. неприязний, ворожий.
iniquĭtās, -ātis, *f.* нерівність; locī i. недогідне місце.
in-īquus, 3. нерівний, недогідний, несправедливий.
initium, -iī початок.
in-iungo, 3., -iunxī, -iunctus втикати; накладати, накидувати.
iniūria, -ae безправство, насильство, кривда.
inl... гл. ill...
inm... гл. imm...
in-nātus, 3. вроджений, природний.
in-nŏcens, -ntis, *adv.* -enter невинний, безгрішний.
in-opia, -ae недостача, брак, біда.
in-opīnans, -ntis неожидаючий, „нараз".
inp... гл. imp...
inr... гл. irr...
in-scientia, -ae незнання.
in-scius, 3. незнаючий.
in-sĕquor, 3., -secūtus sum *alqm* іти за, переслідувати, гнати за.
insidiae, -ārum засідка.
insigne, -is, *n.* знамено, прапор, стяг, відзнака.
insignis, -e, *adv.* -ĭter визначний.
in-solens, -entis, *adv.* -enter непривиклий; безличний, гордий.
in-stituo, 3., -stituī, -stitūtus ставити, зладити; постановляти, заряджати; братися до, зачинати; научати.
institūtum, -ī, *n.* установа, устрій.
in-sto, 1., instĭtī, instatūrus стати на, бути близько, наставати, напирати.
in-strŭo, 3., -struxī, -structus укладати, устроювати; aciem instr. ладом уставляти.
in-suētus, 3. незвиклий, непризвичаєний.
in-tĕger, intĕgra, intĕgrum, *adv.* -ē неторканий, неушкоджений, цілий, чистий.
intel-lĕgo, 3., -lexī, -lectus розбірати, пізнавати, спостерігати, зрозуміти.
inter, *praep.* з *acc.* межи, між.
inter-cēdo, 3., -cessī, -cessus іти між, бути між; часово: проходити, минати.
inter-clūdo, 3., -clūsī, -clūsus замикати, зачиняти, відтинати.
inter-dīco, 3., -dixī -dictus заказувати; *alicui sacrificiis* i. виключати.
inter-diū днинoю, днем.
inter-dum де-коли, часом.
intér-ĕā тим часом.
intér-ĕo, -īre, -iī, -ĭtūrus загибати.
inter-ficio, 3., -fēcī, -fectus убивати, нищити.
inter-icio (-iicio) 3., -iēcī, -iectus кидати між, *pass.* находитися між.
inter-im між тим, тим часом.
inter-mitto, 3., -mīsī, -missus ставити між, пускати між, переривати; часово: минати, проминути.

inter-necio, -ōnis, *f.* різня, знищення.
intérprĕtor, 1. толкувати, розтолкувати, пояснювати.
intér-rŏgo, 1. питати (-ся).
inter-rumpo, 3., -rūpī, -ruptus переривати, розривати.
inter-sum, -esse, -fuī бути між, бути при чім, займатися чим álicui rei; intĕrest є ріжниця, залежить на.
intervallum, -ī відстань, віддалення, прогалина.
in-tolĕrans, -ntis, *adv.* -anter незносний, нетерпучий, нетерпимий.
intrā, *praep.* з *acc.* внутрі, в середині (-у).
in-tro, 1. входити, пускатися на.
in-ūtĭlis, -e, *adv.* -ĭter безхосенний, неспосібний, нездібний.
inventor, -ōris, *m.* винахідник, творець.
invideo, 2., -vīdī, -vīsum завидувати laudī alicuius.
invidia, -ae зависть, заздрість, ненависть.
invītus, 3. присилуваний, неохочий; mē invītō без мого дозволу.
ipse, ipsa, ipsum самий, сам; в *or. obl.* = *refl.*
īra, -ae злість, лють.
īrācundia, -ae гнів.
irruptio, -ōnis, *f.* напад.
is, ea, id той, цей, він.
iste, ista, istud той, звич. при заім. 2. особи: iste tuus . . . і. т. пр.
ita так.
ităque і так, тому.
item також, так само, рівно.
iter, itinĕris, *n.* дорога, подорож; maximīs itineribus поспішними (нагальними) маршами.
iubeo, 2., iussī, iussus *alqm* веліти, наказувати; з *acc. c. inf. act.* як звелена особа виражається, з *acc. c. inf. pass.*, як не виражається; *pass. iubeor* з *nom. c. inf.*
iūcundus, 3. приємний, любий.
iūdex, -ĭcis, *m.* суддя.
iūdicium, -ii суд, осуд, погляд.
iūdĭco, 1. судити рішати, вважати за.
iugum, -ī ярмо, шибениця з трьох списів, гірський хребет, гора, верх.
Iūlius, 3. (mensis) липень.
iūmentum, -ī, худобина, (вючний) скот.
iungo, 3., iunxī, iunctus спрягати, сполучати, вязати, лучити, *pass.* iungī лучитися, заключити союз.
iūnior гл. iuvenis.
Iūnius, 3., (mensis) червень.
iūro, 1., -āvī присягати.
iūs, iūris, *n.* закон, право; iūs iūrandum присяга.
iustitia, -ae справедливість.
iussū (*abl.* supīnī до iubēre) на приказ.
iuvĕnis, -is, *m. f. comp.* iūnior молодий, молодець, молодиця; iūniōres молодіж, здатна до військової служби.
iuventūs, -ūtis, *f.* молодість, молодіж.
iuvo, 1. iūvī, iūtus *alqm* веселити, запомагати, підпирати, піддержувати.

L.

L. = Lūcius.
lābor, 3., lapsus sum точитися, спадати.
lăbor (labōs), -ōris, *m.* труд, праця.
labōro, 1. *a)* трудитися, старатися; *b)* бути в прикрім положенню, бідувати, терпіти, ā rē frūmentāriā не мати харчів.
lac, lactis, *n.* молоко.
lacesso, 3., -īvī (-ii), -ītus дражнити, зачіпати.
lacrĭma, -ae сльоза.
lacus, -ūs, *m.* озеро.
laetitia, -ae радість, утіха.
lapis, -ĭdis, *m.* камінь.
largĭter щедро, largiter posse мати великий вплив.
largĭtio, -ōnis, *f.* щедрість.
largus, 3. щедрий.
latrōcinium, -ii грабіж, розбійство.
lātus, 3., *adv.* -ē широкий, просторий.

lātus, -ĕris, *n.* бік, сторона; latus apertum військово: незахищене крило.
laudo, 1. хвалити.
laus, laudis, *f.* похвала, слава.
lēgātio, -ōnis, *f.* посольство.
lēgātus, -ī, *a)* посол, *b)* заступник полководця, намісник, ґенерал.
legio, ōnis, *f.* леґіон, римський полк.
lego, 3., lēgī, lectus збирати; читати.
lēnĭtās, -ātis, *f.* лагідність, повільність.
lĕvis, -e, *adv.* -ĭter легкий, маловажний, малий, незначний.
levĭtās, -ātis, *f.* легкість, нестійність.
lex, lēgis, *f.* закон.
libenter охоче, радо.
liber, -brī, *m.* кора; книжка.
lĭber, -ĕra, -ĕrum вільний, свобідний.
lĭbĕrī, -orum, *m.* діти.
lĭberālitās, -ātis, *f.* благородність, щедрість.
lĭbĕro, 1. (о)свободити, увільняти.
lĭbertās, -ātis, *f.* свобода, воля.
licentia, -ae самоволя, непоздержність.
licet, *impers.* licuit, licitum est вільно, можна.
lingua, -ae язик, мова.
linter, -tris, *f.* човенце, чайка, судно.
littĕra (lītĕra), -ae буква litterīs mandāre написати; *plur.* litterae -ārum лист; словесність, наука.
locus, -ī, *plur.* locī (in scriptīs); -ōrum, *m.*, loca, -ōrum, *n.* (= regiōnēs) місце.
longē, *adv.* далеко.
longinquus, 3. далекий, віддалений.
longus, 3. довгий.
lŏquor, 3., locūtus sum говорити.
lūna, -ae місяць.
Lūna -ae богиня місяця.
lux, lūcis, *f.* світло, день; prīma lūce рано вранці.

M.

M. = Marcus.
M' = Manius.
māceria, -ae тин, вал.
magister, -strī, *m.* учитель.
magistrātus, -ūs, *m.* уряд, власть; урядник.
magnĭ-ficus, 3., *adv.* -ē, *comp.* -ficentior, *superl.* -ficentissimus величний, величавий, пишний.
magnitūdo, -ĭnis, *f.* великість.
magnopĕre (magnō opere) дуже.
magnus, 3., *comp.* māior, *superl.* maximus великий.
māiōrēs, -um, *m.* (*comp.* до magnus) батьки, предки.
Māius, 3. (mensis) травень, май.
mălĕ (*adv.* до malus), *comp.* pēius, *superl.* pessimē зле, лихо.
male-ficium, -ii злочин, ворогування, пакість.
mālo, malle, māluī воліти.
malus, 3., *comp.* peior, *superl.* pessimus злий, лихий.
mando, 1. поручати, передавати, наказувати; sē fugae mandare втікати, втечи.
maneo, 2., mansī, mansum лишатися, оставати.
manipulus, -ī вязка, жменя, 1/3 когорти = 2 центурії.
manus, -ūs, *f.* рука: жменя людей, дружина, ватага.
mare, -is *n.* море.
Mars, Martis, *m.* Марс, бог війни.
Martius, 3. (mensis) березень, март.
māter, -tris, *f.* мати, мама.
mātrimōnium, -ii подружжя; dare aliquam alicui in m. видати заміж за.
mātūro, 1. робити зрілим, прискоряти, спішитися;
mātūrus, 3. зрілий, вчасний, передвчасний, за рано.
maxĭmē (*adv.* до maximus) найбільше.
mediŏcris, -e *adv.* -ĭter середний, помірний, малий.
medius, 3. середний, в середині.
membrum, -ī, часть тіла, член.

memoria, -ae память, памятливість.
mens, mentis, *f.* думання, ум, душа.
mensa, -ae стіл.
mensis, -is, *m. gen. pl.* mensium, mensum місяць.
mercātor, -ōris, *m.* купець.
mercātūra, -ae торговля.
mereo, 2., -uī (mereor, 2., meritus sum) заслугувати, заробляти.
meritō по заслузі, слушно.
meritum, -ī заслуга, прислуга.
meritus, 3. (*part. pf. pass.* до mereor) заслужений.
metior, 4., mensus sum міряти, відміряти; приділяти, exercituī frūmentum m. наділяти.
metuo, 3., -uī боятися.
metus, -ūs, *m.* боязнь, страх, трівога.
meus, 3., *voc.* mī мій.
mīles, -ĭtis, *m.* вояк, жовнір.
mille, *pl.* mīlia, -ium, *n.* тисяч.
millēsimus, 3. тисячний.
milliēs 1000 разів.
minimē (*adv.* до minimus) найменше, дуже мало, часово: дуже рідко.
minimus гл. parvus.
minor, -us гл. parvus.
minuo, 3., -uī, -ūtus меншити, зменшати.
minus (*adv.* до minor) менше.
mīror, 1. дивуватися.
miser, -ĕra, -ĕrum бідний, нещасний.
misericordia, -ae милосердя, жалування.
misĕror, 1. жаліти, жалуватися.
mītis, -e лагідний, мягкий.
mitto, 3., mīsī, missus кидати, посилати.
mōbilis, -e, *adv.* -ĭter рухливий, непостійний, хитливий, несталий.
modĕror, 1. надавати міру, уладнати; правити, управляти.
modestia, -ae мірність, самопокора, послух milĭtum m. карність.
modo тільки, лиш; nōn modo... sed etiam... не тільки... але також (навіть)...
mŏdus, -i міра, спосіб.
mollio, 4. мягчити, улекшати.
mollitia, -ae мягкість, млявість.
mŏlo 3., -uī-, -ĭtus молоти.
moneo, 2., -ui, -ĭtum пригадувати, напоминати, перестерігати.
mons, montis, *m.* гора, гори.
monstro, 1. показувати.
morbus, -ī, хороба, слабість.
morior, 3., mortuus sum, moritūrus умирати.
mŏror, 1. баритися, бувати, припинятися, перечікувати.
mors, mortis, *f.* смерть.
mōtus, -ūs, *m.* рух, движення; m. siderum кругозбіг звізд; animī m. заворушення; політично: неспокій.
mŏveo, 2., mōvī, mōtus, рушати; castra movēre вирушати (в похід).
mox незабаром, (не довго) потім.
mulier, -ĕris, *f.* жінка, женщина.
mūlio, -ōnis, *m.* погонич мулів.
multitūdo, -ĭnis, *f.* велике число, юрба, товпа, чернь, нарід.
multus, 3.. *comp.* plūrēs, plūra, *superl.* plūrimus багато; часово: пізний; multā nocte пізно вночі; *adv.* multum багато, дуже; multō при *comp.* о много, далеко.
mūlus, -ī мул.
mundus, -ī світ, мир.
mūnio, 4., -īvi (-iī), -ītus ставити, мури, укріпляти (окопами), захищати.
mūnītio, -ōnis, *f.* будова мурів, укріплення, окопи.
mūnītus, 3. (*part. pf. pass.* до mūnīre) укріплений, захищений.
mūrus, -ī мур, окопи.

N.

nam (кладеться на першім місці) бо, тому що
nanciscor, 3., nactus (nanctus) sum діставати, одержувати, застати.
nascor, 3., nātus sum родитися: походити, начинатися.
nātālis, -e родимий, diēs n. родини.
nātio, -ōnis, *f.* рід, народ, народність.

nātūra, -ae природа, суть, єство.
nauta. -ae, *m.* мореплавець, моряк.
nāvis. -is, *f.*, *abl.* звич. -ī корабель.
ne . . . quidem навіть не.
nē з *coni.* щоб не . . .
nec гл. neque най не, не.
nĕcĕssāriō, *adv.* конечно, з конечности.
necessārius, 3. конечний, потрібний: necessariō tempŏre в крутім положенню.
necesse est з *coni.*, *(acc. c.) inf.* конечно, треба.
necessĭtās, -ātis, *f.* конечність, потреба.
nĕco, 1. убивати.
nēcubi щоби нігде.
nēfarius, 3. злочинний, страшний.
neglectus, 3. (*part. pf. pass.* до neglegĕre) занедбаний.
neglego, 3., -lexī, -lectus занедбувати, легковажити.
nĕgo, 1. казати, що не . . . перечити.
negōtior, 1. торгувати, займатися (великою) торговлею.
negōtium, -iī заняття, праця, діло.
nēmo, *gen.* nullīus, *dat.* nēmĭnī, *acc.* nēmĭnem. *abl.* nullō. *m.* ніхто, жаден.
nēquāquam ніяк, зовсім не.
nĕque (nec) і не, а не; neque . . . neque ані . . . ані, ні . . . ні.
ne-scio, 4.. -iī (-īvī), -ītus не знати.
ne-uter. -tra, -trum, *gen.* neutrīus, *dat.* neutrī ніхто (з обох).
nē-ve, neu = et nē і щоб не, і не, та й не.
nex, nĕcis, *f.* забій, смерть, страчення.
nĭger, -gra, -grum чорний.
nihil (nīl), *n. gen.* nullīus rei, *dat.* nullī rei, *abl.* nullā rē ніщо, нічого.
nihilum, -ī ніщо; nihilo *abl.* mensūrae при *comp.* зовсім не.
nihilō-mĭnus не менше, все таки.
nimius, 3. чималий, надмірний.
ni-si коли не, як не.
nĭtor, 3.. nīsus (nixus) sum *alqa re* опиратися, полягати, спускатися на.
nix, nivis, *f.* сніг.
nōbĭlis, -e знатний, великородний; *plur.* nōbĭlēs вельможі, боярство, шляхта.
nōbilĭtās, -ātis, *f.* слава; вельможество, бояре, шляхта.
noctū, *adv.* вночі.
nocturnus, 3. нічний, вночі.
nōlo. nolle, nōlui не хотіти.
nōmen, -ĭnis, *n.* імя; suō nōmĭne самостійно, для себе.
nōminātim, *adv.* поіменно, подрібно.
nōn ні, не.
nōnāgēnī, -ae, -ă по 90.
nōnāgēsimus, 3. девятьдесятий.
nōnagiēs 90 разів.
nōnāgintā 90.
nōn-dum ще не, ще ні.
nōngēnī, -ae, -a по 900.
nōngentēsimus, 3. девятьсотний.
nongentī, -ae, -ā 900.
nōngentiēs 900 разів.
nōn-ne чи не? правда що? хібаж не?
nōn-nullus, 3. не один, де-хто, *pl.* де-які.
nōn-numquam де-коли, часом.
nōnus, 3. девятий.
nōs *nom. acc.*, *gen.* nostrī, *gen. partitivus* nostrum, *dat. abl.* nōbīs ми.
nosco, 3., nōvī, nōtus пізнавати; *perf.* novi, novisse знати.
noster, -stra -strum наш.
nōtus, 3. (*Part. perf. pass.* до noscere) знаний.
novem девять.
November, -bris, -bre (mensis) листопад, падолист.
novēnī, -ae, -ă по 9.
noviēs 9 разів.
novus, 3. новий; rēs novae державні зміни, переворот; novissimus послідний, agmen novissimum ватильна сторожа.
nox, noctis, *f.* ніч.
noxia, -ae проступок, вина.
nūbēs, -is, *f.* хмара.
nūbo, 3., nupsī, nupta скриватися (наміткою), виходити заміж, alicui віддаватися.

nūdo, 1. обнажати, відслоняти, лишати кого чого *alqm alqa re.*
nūdus, 3. голий, нагий.
nullus, 3., *gen.* nullĭus, *dat.* nullī ніякий, жаден.
num чи-ж? хіба-ж?
nūmen, -ĭnis, *n.* божа сила, власть, божество, бог.
numĕro, 1. числити, лічити.
numĕrus, -ī число; *alqo numero* esse мати вплив.
numquam (nunquam) ніколи.
nunc, *adv.* тепер.
nuntio, 1. звіщати, повідомляти, доносити.
nuntius, -ii вістник, післанець, посол.
nūper, *adv.* недавно, щойно.

O.

ō, оклик при *voc.*
ob, *praep.* з *acc.* означує причину: з, із-за, заради чого, через
ob-aerātus, -ī довжник.
obf... гл. off...
ob-icio, 3., -iēcī, -iectus кидати проти, класти перед, загородити, carrōs prō vallō уміщати.
ob-lĭviscor, 3., oblītus sum alicuius rei забувати.
ob-sĕcro, 1. заклинати, благати, просити.
obsequentia, -ae слухняність, податливість.
ob-servo, 1. оглядати, diēs nātālēs обчисляти.
obses, -ĭdis, *m.* закладник.
obsessio, -ōnis, *f.* облога.
ob-sĭdĕo, 2., -sēdī, -sessus сидіти при, облягати.
obsidio, -ōnis, *f.* облога.
ob-stringo, 3., -strinxī, -strictus звязати, зєднувати собі.
ob-tempĕro, 1. слухати, бути послушним.
ob-testor, 1. заклинати, молити, благати.
ob-tineo, 2., -tinuī, -tentus займати; fīnēs obt. замешкувати, rēgnum obt. закоролювати.
occāsio, -ōnis нагода, слушний час.
occāsus, -ūs, *m.* захід.
oc-cīdo, 3., -cīdī, -cīsus убивати, вирізати, знищити.
oc-cŭlo, 3., -uī, -ultus закривати, заслонювати.
oc-culto, 1. скривати, затаювати.
occultus, 3., *adv.* -ē скритий.
oc-cŭpo, 1. займати, обіймати.
octāvus, 3. осьмий.
octiēs вісім разів.
octingentēsĭmus вісімсотний.
octingēnī, -ae, -ă по 80.
octingentī, -ae, -a вісімсот.
octingentiēs 80 разів.
octō вісім.
Octōber, -bris, -bre (mensis) жовтень.
octōgintā вісімдесять.
octōgēnī, -ae, -a по вісімдесять.
octōgēsimus, 3. вісімдесятий.
octōgiēs 80 разів.
octōnī, -ae, -a по вісім.
ocŭlus, -ī око.
ōdī, -isse, ōsus, ненавидіти
odium, -ii ненависть.
of-fendo, 3., -ndi, -nsus тручати, ударяти, разити, ображати.
offensio, -ōnis, *f.* удар, образа, гнів.
of-fĕro, offere, obtŭlī, oblātus приносити, давати, жертвувати: виставляти, tēlīs наражати.
ōlim, *adv.* раз, колись.
o-mitto, 3., -mīsī, -missus опускати, залишати, не зважати.
omnīnō взагалі, всього; тільки, лиш.
omnis, -e весь, кожний, цілий; *plur.* всі.
opera, -ae праця, робота, заходи; operam dare alicui rei заниматися. operam dare ut... старатися.
opēs гл ops.
opīnio, -onis, *f.* гадка, думка.

oportet, 2., -uit з *acc. c. inf.* треба, повинно.
oppĭdum, -ī місто, гóрод.
op-pōno, 3., -posuī, positus ставляти напроти, *pass.* лежати напроти.
opportūnus, 3. догідний, відповідний.
op-prĭmo, 3., -pressī, -pressus здавлювати, перемагати, побіджати; заскочити, нападати на.
oppugnātio, -onis, *f.* приступ, напад;
oppugnātiōnis scientia штука облоги.
op-pugno, 1. боротися проти, нападати, добувати.
ops, opis, opem, ope, звич. *plur.* opēs, -um, *f.* сила, міць; *plur.* opēs майно, маєток.
opus, -ĕris, *n.* діло, робота; військово: окопи.
orātio, -ōnis, *f.* мова, слова́, промова.
orbis, -is, *m.* коло, круг; orbis terrārum світ.
ordo, -ĭnis, *m.* ряд, верства.
oriens, -ntis, *m.* схід сонця, схід.
orior, -īrī, ortus sum, orĭtūrus, *praes. ind.* órĕris, órĭtur, órĭmur *imperativus:* órĕre; *coni. impf.* orīrer і órĕrer вставати, сходити, виринати, родитися.
ornāmentum, -ī прикраса.
orno, 1. прикрашати, красити.
ōro, 1. говорити, просити, молити.
ōs, ōris, *n.* рот, уста, отвір.
os, ossis, *n.* кість.
ostendo, 3., -tendī, -tentus показувати, заявляти.
ostentātio, -ōnis, *f.* показування, чванкуватість, позір, ostentātiōnis causa для ока.
otium, -ii бездільність, супокій.

P.

P. = Publius.
pābulātio, -ōnis, *f.* збірання паші, паша.
pābŭlum, -ī паша.
paco, 1. (pax) мирити, успокоювати, поневоляти.
paene, *adv.* майже, мало не.
paenĭtet, 2., paenituit *alqm alicuius rei* або *acc. c. inf.* каятися, жалувати.
pāgus, -ī повіт, волость; мешканці повіту.
palūs, -ūdis, *f.* багно.
pār, păris рівний, pār atque (quī) той самий, як.
parco, 3., pepercī, parsūrus alicui (rei) щадити, зглядатися на, жаліти.
parcus, 3., *adv.* -ē ощадний.
parentēs, -um, *m.* батьки.
pāreo, 2., -uī, -ĭtūrus бути послушним, коритися.
părio, 3., pepĕrī, partus, paritūrus родити.
păro, 1. приготовляти, набувати.
pars, partis, *f.* часть; частина; magnā, maximā ex parte здебільша, понайбільше.
parum, *comp.* minus, *superl.* minimē за мало.
parvŭlus, 3. маленький; ā parvulīs з малечку.
parvus, 3., *comp.* minor, *superl.* minimus малий.
passus, -ūs *m.* крок, ступінь; римський сажень = $1^1/_2$ m; mille p. римська миля = $1^1/_2$ km.
pate-facio, 3., -fēcī, -factus відчиняти, робити прохідним, iter p. уторувати.
patens, -entis (*Part.* до pateo) отвертий, широкий, прохідний.
pateo, 2., -uī бути отвореним, доступним, прохідним; простиратися.
pater, -tris *m.* батько, отець.
patiens, -entis, *adv.* -enter (*Part.* до patior) терпеливий.
patior, 3., passus sum терпіти, зносити; допускати, дозволяти.
patria, -ae вітчина, рідний край.
patruus, -ī стрий.
paucī, -ae -a мало, кілька.
paul(l)ātim, *adv.* поволи, потроху.

paul(l)isper, *adv.* недовго, на хвилинку.
paulum, -ī небагато, трохи; *abl. mensurae* paul(l)ō при *comp.* (о) трохи, трохи за paulō post зараз потім.
pauper, -ĕris, *abl.* -ĕ, *nom. pl. n.* -ă, *gen. pl.* -um бідний.
pax, pācis, *f.* мир, pācem facere cum alqo помиритися.
pecūnia, -ae маєток, гроші.
pecus, -ŭdis, *f.* вівця, худоба.
pedes, -ĭtis піший, піхотинець.
pedester, -stris, -stre піший, піхотний.
peditātus, -ūs, *m.* піхота.
pello, 3., pĕpŭlī, pulsus проганяти, hostēs p. побивати.
pendeo, 2., pependī висіти.
pendo, 3., pependī, pensus важити, платити.
per, *praep.* з *acc.* через.
per-angustus, 3. дуже вузький.
per-disco, 3., -didicī вивчитися (на память).
perdĭtus, 3., *adv.* -ē пропащий, безнадійний, нещасний; homo p. ледачий, злий.
per-do, 3., -dĭdī, -dĭtus; *pass.* pereo, -īre, -iī погубити, нищити.
per-dūco, 3., -duxī, -ductus допроваджувати, прихиляти; mūrum p. поставити.
per-equĭto, 1. їхати через, переїзджати.
per-facilis, -e дуже легкий.
per-fĕro, ferre, -tŭlī, -lātus, нести куди, доносити, переносити; терпіти, видержати.
per-ficio, 3., -fēcī, -fectus зготовити, зладити, здійснити.
perfidia, -ae невірність, віроломність.
per-fringo, 3., -frēgī, -fractus переломлювати, розбивати.
perfuga, -ae збіглець, утікач.
per-fugio, 3., -fūgī, fugĭtūrus утікати до, перебігати, переходити (до неприятеля).
periclĭtor, 1. наражатися (на небезпеку), бути в небезпеці.
periculōsus, 3. небезпечний.
periculum, -ī небезпечність, небезпека, загроза.
peritus, 3., *adv.* -ē досвідчений, обізнаний alicuius rei.
per-maneo, 2., -mansī, -mansūrus оставатися, перебувати.
per-mitto, 3., -mīsī, -missus пускати до, передавати, поручати.
per-mŏveo, 2., -mōvī, -mōtus прихиляти до, спонукати: зворушати, непокоїти.
per-pĕtior, 3., -pessus sum перетерпіти, стерпіти, витривати.
perpetuus, 3. тривалий, вічний.
per-rumpo, 3., -rūpī, -ruptus, проломлюватися, прориватися.
pér-sĕquor, 3., -secūtus sum переслідувати; alqm. bellō persequī воювати з ким.
per-sevēro, 1. видержувати, не уставати, bello persequi perseverāre вести далі, далі воювати.
per-solvo, 3., -solvī, -solūtus платити, poenas p. терпіти.
per-spicio, 3., -spexi, -spectus оглядати, спостерігати, пізнавати.
per-suādeo, 2., -suāsī, -suāsum *alicui* (успішно) умовляти, намовляти спонукати, ut . . . : переконувати з *acc. c. inf.*
per-terreo, 2., -uī, -ĭtus переполохати, перестрашити.
per-tineo, 2., -uī розтягатися, сягати; належати до.
per-turbo, 1. мішати, непокоїти, зворушити.
per-văgor, 1. волочитися, вештатися.
per-venio, 4., -venī, -ventum доходити, прибути.
pēs, pĕdis, *m.* нога; стопа, римський ступінь = $^1/_5$ passus.
pĕto, 3., -īvī, -ĭtus прямувати на, ворожо йти на, нападати; звертатися до, p. alqd ab alquō прохати, жадати, бажати; добувати, достачати.

phalanx, -ngis, *f.* боєвий ряд, лава.
piger, -gra, -grum. *adv.* -ē лінивий.
pīlum, -ī римське ратище, копія, спис.
pius, 3., побожний.
placeo, 2., -uī, placitum подобатися; alicui placet, uit, placitum est рішати, ухваляти, веліти.
plāco, 1. лагодити, мирити, deōs pl. замолити.
plānitiēs, -ēī, *f.* площа, рівнина.
plānus, 3. рівний.
plēbēs -ĕī, *f.* (plebs, plēbis, *f.*) плебейці, простолюд, чернь.
plēnus, 3., *adv.* -ē повний.
plērique, plēraeque, plērăque більша часть, більшість, дуже багато.
plērumque, *adv.* найчастіше, дуже часто, звичайно.
plūrēs, -a (*comp.* до multī) *superl.* plūrimus, 3. більше.
plūs (*comp.* до multum) *superl.* plūrimum більше.
poena, -ae кара.
poēta, -ae поет, співець.
pol-liceor, 2., pollicĭtus sum обіцювати, прирікати.
pollicitātio, -ōnis, *f.* обіцянка.
pōno, 3., posuī, posĭtus ставляти, уміщувати, класти, cāstra p. розтаборитися; alqm. p. настановляти, назначувати; *pass.* positum esse in alqā rē лежати, основуватися, опиратися на.
pons, pontis, *m.* міст.
populātio, -ōnis, *f.* пустошення, рабівництво.
popŭlo, 1. (populor. 1.) пустошити, нищити.
pŏpŭlus. -ī, *m.* народ (як політична цілість), громада.
pōpŭlus, -ī, *f.* тополя, осика.
porta, -ae ворота, двері, брама.
porto, 1. носити, возити.
posco, 3., poposcī *alqm alqd* і *alqd ab alquo* жадати, домагатися.
possessio, -ōnis, *f.* посідання, власність.
possum, posse, potuī могти, мати змогу, значіння, вплив.
post, *adv.* по, потім, опісля з *abl. mensurae.*
post, *praep.* з *acc.* по.
post-eā опісля, пізніше.
posterus, 3. слідуючий; posterō diē другого дня; postrēmus послідний, задний; postrēmō *adv.* врешті, конець кінцем.
post-quam коли.
postrēmus гл. posterus.
postrī-diē другого дня, на другий день.
potens, -ntis (*Part. praes.* до posse) могутний, впливовий.
potentia, -ae сила, могутність, вплив.
potestās, -ātis, *f.* можність, сила, власть (урядова).
potior, 4., ītus sum *alqua re* запанувати, займати, здобути.
potius, *adv.* радше, скорше.
prae, *praep.* з *abl.* спереду; причиново з запереченням: із-за, задля.
praebeo, 2., -uī подавати; speciem pr. являтися.
prae-cēdo, 3., -cessī, -cessum попереджувати, перевищати.
prae-cipio, 3., -cēpī, -ceptus брати наперед, приписувати, приказувати.
prae-curro, 3., (cu)currī, -cursum бігти наперед, попереджувати, упереджати.
praeda, -ae, добич.
prae-dĭco, 1. голосити про що, славити, вихвалювати.
prae-dūco, 3. -duxī, -ductus проводити перед, ставити перед.
praefectus, -ī (*Part. pf. pass.* до praeficere) начальник, зверхник, старшина.
prae-ficio, 3., -fēcī, -fectus ставляти кого над, передавати провід *alqm alicui rei.*
prae-mitto, 3., -mīsī, -missus висилати (наперед).
praemium, -iī нагорода.
prae-saepio, 4., -saepsī. -saeptum загороджувати, замкнути.

praesens, -ntis (*Part. praes.* до praesum) присутний: теперішний, хвилевий.
praesentia, -ae присутність, теперішність; in praesentiā на тепер, на тоді.
prae-sentio, 4., -sensī, -sensus прочувати, догадуватися.
prae-sertim передовсім, особливо.
praesidium, -ii охорона, залога; alicui praesidiō esse боронити, захищати.
prae-sto, 1., -stĭtī, -stĭtus, -stātūrus стояти на переді, alicui pr. перевищати; praestat з *inf.* є ліпше, лучше.
prae-sum, -esse, -fuī, futūrus бути над ким, alicui управляти, рядити чим.
praeter, *praep.* з *acc.* попри, крім; по переченнях: як лиш, тільки лиш, хіба що.
praeter-eā крім того.
praeter-ĕo, -īre, -ii, -ĭtus проходити, проминати, поминути, опускати.
praeterĭtus, 3., (*Part. pf. pass.* до praetereo) минулий, бувший.
praeter-quam крім: pr. quod крім того що...
praetor, -ōris, *m.* настоятель, претор, (римський урядник); legātus prō praetōre заступник полководця, що має „imperium".
prĕcēs -um, *f.* просьба, прохання.
prehendo (prendo) 3., -ndī, -nsus хапати, обіймати; dextram pr. вхопити за праву руку.
prĕmo, 3., pressī, pressus тиснути, душити, гнітити, натискати; aere aliēnō premī бути задовженим.
prendo гл. prehendo
prī-diē день перед тим, на передодні.
prīmō (*abl. sing.* до prīmus) спершу, спочатку.
prīmum (*acc. sing.* n. до prīmus) найперше, уперед.
prīmus, 3. перший.
princeps, -ĭpis, *m.* перший, передовий, начальник, голова (збору).
principātus, -us, *m.* першенство.
prior, -us перший з двох, передніший.
prius *adv.* раньше, скорше.
prius-quam доки.
pristĭnus 3. давній, колишній.
prīvātim (*adv.* до prīvātus) як приватний чоловік, неурядово, особисто.
prīvātus, 3. власний, приватний, неурядовий; sacrificia prīvāta домашні.
prō, *praep.* з *abl.* перед, про, за, для, в обороні; замісць.
prŏbo, 1. похваляти, удобрювати.
prō-cēdo, 3., -cessī, -cessum поступати наперед, виходити.
procul, *adv.* далеко, здалеку.
prō-cumbo, 3., -cubuī, -cubĭtūrus кидатися на землю, падати.
prō-cūro, 1. заряджувати, завідувати.
prō-do, 3., -dĭdī, -dĭtus передавати, переказувати; (тайну) видавати, зраджувати.
prō-dūco, 3., -duxī, -ductus виводити, проваджувати.
proelior, 1. воювати, битися.
proelium, ii битва, бій.
profectio, -ōnis, *f.* відхід, подорож, вихід.
prō-ficio, 3., -fēcī, -fectum робити успіхи, осягати.
pro-ficiscor, 3., profectus sum відходити, відїзджати, податися; військово: вимашерувати, вирушати.
pro-fiteor, 2., -fessus sum явно виповідати, заявляти.
prō-gnātus, 3. вроджений, з роду.
prō-grĕdior, 3., -gressus sum поступати наперед, посуватися.
pro-hibeo, 2., -uī, -ĭtus стримувати, відпирати; перешкаджати; ab iniuriis pr. боронити.
prō-icio, 3., -iecī, -iectus кидати (в діл), se prōicere ad pedēs припасти до ніг.
proinde (proin) отже, тому.
prō-nuntio, 1. оповіщати, казати.
prope, *adv.*, *com.* propius, *superl.* proximē близько, майже; часово: щойно.

prope *praep.* з *acc.* близько, біля.
pro-pello, 3., -pŭlī, -pulsus гнати перед себе, hostēs відбивати, проганяти.
propinquus, 3. близький, сумежний; споріднений, кревний.
propĭor, -ius (*comp.* до prope) ближчий.
prō-pōno, -posuī. -posĭtus виставляти, представляти, описувати, розказувати: alqd. animō (sibi) pr. постановляти собі.
proprĭus, 3. власний, приналежний.
propter, *praep.* з *acc.* *a)* місцево: біля, саме коло; *b)* причиново: з, задля, через, з причини.
proptér-ĕā, *adv.* тому, pr. quod тому що.
prō-spicio, 3., -spexī, -spectus глядіти перед себе; дбати, старатися.
prō-sterno, 3., -strāvī, -strātus простирати, валити, нищити.
prō-tĭnus, *adv.* зараз, негайно безпроволочно.
prō-ventus, -ūs, *m.* добрий вихід, успіх.
prō-video, 2., -vīdī, -vīsus передвиджувати, зготовляти.
prō-vincia, -ae займанщина, здобутий край, „провінція" = римська Ґалія (Provence).
prōvinciālis з (в) провінції.
proxĭmus, 3. *adv.* -ē (*superl.* до prope, propior) найближчий.
publĭcē, *adv.* прилюдно, іменем держави, коштом держави.
publĭco, 1. робити вселюдним, вивластити, конфіскувати, удержавнювати.
publĭcus, 3. прилюдний, громадський, державний.
puella, -ae, дівчина.
puer, -ĕrī, *m.* хлопець.
pugna, -ae битва, бій.
pugno, 1. битися, боротися.
pulcher, -chra, -chrum гарний, красний.
purgo, 1. чистити, оправдувати.
pūrus, 3., *adv.* -ē чистий.
pŭto, 1. думати, гадати, вважати за.

Q.

Q. = Quintus.
quā, *adv.* (*abl. sing. f.* до quī) де, там де, куди, кудою.
quadrāgēnī, -ae, -ă по 40.
quadrāgēsĭmus, 3. сороковий.
quadrāgiē(n)s 40 разів.
quadrāgintā 40.
quadringēnī, -ae, -ă, по 400.
quadringentēsĭmus, 3. чотирсотний.
quadringentī, -ae, -ă 400.
quadringentiē(n)s 400 разів.
quaero, 3., quaesīvī, quaesĭtus шукати; alqd. ex alqō питатися.
quaestio, -ōnis, *f.* шукання, судове слідство.
quaestus, -ūs, *m.* зиск, заробіток, дохід.
quālis, -e який.
quam, *adv.* (*acc. sing. f.* до quī) як, чим, ніж.
quam-diū, *adv.* як довго, так довго як, доки.
quamvīs, *adv.* хоч як, хотяй.
quandō, *adv.* коли, колись.
quantopere (quantō opere) як дуже, оскільки.
quantus, 3. як великий.
quā-rē для чого, чому; тому.
quartus, 3. четвертий.
quăter 4 рази.
quaterni, -ae, -ă по 4.
quattuor 4.
quattuordĕcim 14.
-que, *coniunctio* (причіплюється до слідуючого слова) і.
quem-ad-mŏdum в який спосіб, як.
quĕror, 3., questus sum жалуватися, нарікати.
quī, quae, quod який, котрий, що.
quī-, quae-, quod-cumque який небудь.
quī-dam, quid-dam *subst.* якийсь, хтось, *plur.* де-які.

quī-dam, quae-dam, quod-dam, *adi.* якийсь, де-який.
quĭdem, *adv.* (кладеться на 2. або 3. місці) безперечно, хоч-би, бодай; ne... quidem і то не, навіть не.
quiētus, 3., *adv.* -ē спокійний.
quīn *a)* ба навіть, навіть; *b)* з *coniunct.* щоб не; по заперечних висловах сумніву і непевности: що.
quindeciēs 15 разів.
quindĕcim 15.
quingēnī, -ae, -ă по 500.
quingentēsĭmus, 3. пятьсотий.
quingentī, -ae, -ă 500.
quingentiē(n)s 500 разів.
quīnī, -ae, -ă, *gen.* -um по пять.
quinquāgēnī, -ae, -ă по 50.
quinquāgēsĭmus, 3. пятьдесятий.
quinquāgintā 50.
quinquāgiēs 50 разів.
quinque 5.
quinquiēs 5 разів.
quintus, 3. пятий.
quis, quid хто, що: *indef.* хтось, щось.
quis-, quae-, quid-quam хтось, щось; в заперечних і умовних реченнях переводимо: ніхто, ніщо.
quis-, quae-, quid-que *(subst.)* quod-que *(adi.)* хто небудь, щонебудь, кожний, хто.
quis-quis, quae-quae, quid-quid (quic-quid) хто лиш, що лиш, всякий.
quō *adv.* *(abl.* до quid) куди; = *abl.* mensūrae чим; причиново: через що, через те, таким способом; = ut eō з *coni.* щоб тим, щоб через те.
quod причиново: бо, тому що.
quod-sī отже коли.
quon-iam тому, що.
quŏque (по наголошенім слові) також.
quōque і щоб тим.
quot кілько.

R.

rādix, -īcis, *f.* корінь, r. collis спідна часть, низ.
rapīna, -ae грабіж.
rapio, 3., rapuī, raptus рвати, захоплювати, (скоро) займати, гарбати, рабувати.
rārus, 3., *adv.* -ō негустий, поодинокий, рідкий.
ratio, -ōnis, *f.* обчислення, рахунок; огляд, увага, ratiōnem habēre alicuius (rei) зважати, дбати: спосіб; обдумання, розум, (розумна) причина, eā ratiōne facere на те, тому.
ratis, -is, *f.* пором, сплав, дараба.
recens, -ntis недавний, новий, свіжий.
re-censeo, 2., -censuī, census переглядати, оглядати, обчисляти.
receptāculum, -ī перехованка, притулок.
receptus, -ūs, *m.* зворот, поворот.
recipĕro, 1. добувати, відзискати.
re-cipio, 3., -cēpī, -ceptus відбирати; брати, приймати, in parem iūris libertātisque condiciōnem надати рівноправність і св.: sē recipĕre уступати, утікати.
rectē, *adv.* слушно, певно, безпечно.
rectus, 3. прямий, простий, правий.
re-cūso, 1. відмовляти, цуратися.
red-do, 3., -dĭdī, dĭtus віддавати, звертати, платити.
red-ĕo, -īre, -iī, -ĭtum вертати.
red-ĭgo, 3., -ēgī, -actus гнати назад; приводити (до якогось стану), in potestātem r. підбити, поневолити.
red-intĕgro, 1. відновляти, copiās r. доповняти.
re-dūco, 3., -duxī, -ductus відводити (назад), відсувати.
re-fĕro, -ferre, rettŭlī, relātus відносити (назад), відводити pedem r. уступати.
re-ficio, 3., -fēcī, -fectus відновляти, відсвіжувати, відпочивати.
re-fugio, 3., -fūgī, -fugitūrus утікати.
rēgia, -ae королівська палата.

regio, -ōnis, *f.* напрям, ē regiōne саме проти, насупроти; сторона, околиця, область.
rēgius, 3., *adv.* -ē королівський.
regno, 1. бути королем, панувати.
regnum, -ī королівство, королівська власть.
rego, 3., rexī, rectus керувати, правити, панувати.
re-icio, 3. -iecī, -iectus кидати назад, відтручувати, проганяти.
religio, -ōnis, *f.* страх божий, релігія, віра, закон.
re-linquo, 3., -liquī, -lictus полишати.
reliquus, 3. осталий, полишений; nihil est reliquī нічого не лишається; *plur.* reliquī, -ae, -ă инші, другі.
re-miniscor, 3. пригадувати собі, згадати.
re-mitto, 3., -misī, -missus відсилати (назад); попускати, зменшувати.
remōtus, 3., *adv.* -ē віддалений, далекий.
re-mŏveo, 2., -mōvī, -mōtus віддаляти, усувати.
re-nuntio, 1. доносити (відповідь), повідомляти.
repentīnus, 3., *adv.* -ō наглий, скорий.
re-perio, 4., reppĕrī, repertus (з)находити, відкривати.
re-prehendo (reprēndo), 3., -ndī, -nsus чіпатися кого, дорікати, ганити.
re-prĭmo, 3., -pressī, -pressus відпирати, відганяти; придавляти.
re-pugno, 1. ставляти опір, противитися, не годитися.
re-quīro, 3., -quīsīvī, -quīsītus шукати, чути брак, не мати.
rēs, reī, *f.* річ, предмет; rēs publica держава.
re-scindo, 3., -scĭdī, -scissus розривати, зірвати.
re-servo, 1. відкладати, ощаджати, зберігати.
re-sĭdeo, 2., -sēdī сидіти, лишатися, оставатися.
re-sīdo, 3., -sēdī сідати, осідатися, успокоюватися.
re-sisto, 3., -stĭtī зупинитися, задержатися; ставляти опір, опиратися.
re-spicio, 3., -spexī, -spectus оглядатися; *alqd.* зважати на.
re-spondeo, 2., -spondī, -sponsus відповідати.
responsum, -ī відповідь.
re-stituo, 3., -uī, -ūtus привертати, віддавати, звертати.
re-tineo, 2., -tinuī, -tentus задержувати, здержувати.
revertor, 3. *pf. act.* revertī (по)вертати (-ся).
re-vŏco, 1. відкликувати (назад), завзивати.
rex, rēgis, *m.* король.
rīpa, -ae беріг.
rŏgo, 1. питати; прохати.
rosa, -ae рожа.
rūmor, -ōris, *m.* чутка, поголоска.
rursus (rursum) *adv.* назад, на ново, знов.

S.

S. (Sex.) = Sextus.
sacrificium, -iī жертва.
saepe *adv. comp.* saepius, *superl.* saepissime часто.
salūs, -ūtis, *f.* гаразд, добро, спасення.
sancio, 4., sanxī, sanctus посвячувати, стверджати, lēge s. робити ненарушним, узаконювати.
sanctus, 3., *adv.* -ē (*part. pf. pass.* до sancio) посвячений, святий.
sanguis, -ĭnis, *m.* кров.
sāno, 1. вилічити; поправляти.
sapiens, -ntis *adv.* -enter мудрий.
sarcĭna, -ae тягар; *plur.* вюки, пакунки жовнірів.
satis, *adv.* досить; satis habēre вдоволятися чим; satis facere alicui догодити, відшкодувати.
satisfacio гл. satis.
saxum, -ī камінь, скеля.

scamnum, -ī лавка.
scelerātus, 3., *adv.* -ē злочинний, грішний.
scelus, -ĕris, *n.* злочин.
schola, -ae школа.
scientia, -ae знання, умілість, оправність.
scio, 4., scīvī (scii), scītum знати.
scrĭbo, 3., scripsī, scriptus писати.
sē, sēsē, *acc.* і *abl. pron. refl. gen.* suī *dat.* sĭbi ся, себе.
sĕco, 1., secuī, sectus січи, pābula s. косити.
sēcrētō, *adv.* тайком, в чотирі очі, без свідків.
sēcrētus, 3. віддільний, тайний, скритий.
secundum, *praep.* з *acc.* уздовж, попри.
secundus, 3. (sequī) слідуючий, другий; погожий, корисний, щасливий rēs secundae щастя, відрадні обставини.
secūris, -is, *f. acc.* звич. -im, *abl.* -ī сокира.
sed але, однак.
sē-dĕcim 16.
sĕdeo, 2., sēdī, sessum сидіти.
sēditiōsus, 3., *adv.* -ē бунтарський, неспокійний.
sella, -ae крісло.
semel (один) раз.
sēmĭta, -ae побічна доріжка.
semper, *adv.* все, завсігди.
senātus, -ūs, *m.* сенат, рада старших у Римі.
sĕnex, sĕnis, *m. gen. plur.* senum старий, старик, дідок.
sēnī, -ae, -ă по 6.
sensus, -ūs, *m.* враження, чуття, змисл.
sententia, -ae, думка, гадка, погляд.
sentio, 4., sensī, sensus спостерігати, почувати, чути.
sēparātim, *adv.* віддільно, окремо.
sē-păro, 1. відділяти, розлучати.
septem сім.
September, -bris, -bre (mensis) вересень.
septemdecim сімнадцять.
septem-trionēs, -um, *m.* сім волів, північ.
septēnī, -ae, -ă по 7.
septiēs 7 разів.
septimus, 3. сьомий.
septingēnī, -ae, -ă по 700.
septingentēsimus, 3. сімсотний.
septingentī, -ae, -ă 700.
septingentiēs 700 разів.
septuāgēnī, -ae, -ă по 70.
septuāgēsimus, 3. сімдесятий.
septuāgiēs 70 разів.
septuāgintā 70.
sepultūra, -ae погріб, похорон.
sequor, 3., secūtus sum *alqm.* слідкувати за, poena sequitur Orgetorĭgem постигає.
sermo, -ōnis, *m.* розмова, мова.
sērus, 3., *adv.* -ō пізний, за пізний.
servio, 4., -īvī (iī), -ītum служити, слухати кого alicui.
servĭtūs, -ūtis, *f.* рабство, кріпацтво, неволя.
servo, 1. зберігати, заховувати, спасати.
servus, -ī невільник, раб.
sescēnī, -ae, -ă по 600.
sescentēsimus, 3. шістьсотний.
sescentī, -ae, -ă 600.
sescentiēs 600 разів.
seu гл. sīve.
sevēritās, -ātis, *f.* суворість.
sevērus, 3., *adv.* -ē суворий, строгий.
sex шість.
sexāgēnī, -ae, -ă по 60.
sexāgēsimus, 3. шістьдесятий.
sexāgiēs 60 разів.
sexāgintā 60.
sexiēs шість разів.
sextus, 3. шостий.
sī в услівних реченнях; коли, як; колиб, як би.
sīc так.
sīdus, -ĕris, *n.* звізда, зірка, зоря.
signum, -ī знак; військово: знамено, хоругов, прапор.
silentium, -iī мовчання, тиша.
silva, -ae ліс.
(silvester) silvestris, -e лісистий, лісовий, в лісі.

similis, -e, *adv.* -iter *superl.* simillimus подібний.
simul, *adv.* разом, рівночасно.
simulācrum, -i образ, ідол, статуя.
simulātio, -ōnis, *f.* удавання, позір.
sīn а як, на коли-б.
sine, *praep.* з *abl.* без.
singulāris, -e, *adv.* -iter поодинокий, виїмковий, небувалий.
singulī, -ae, -ā по одному, поодинокий.
sinister, -stra, -strum лівий.
situs, 3. положений.
situs, -ūs, *m.* положення.
sī-ve (seu) або; sīve... sīve або... або, чи-то... чи-то.
socius, 3. спільний, союзний.
socius, -ii союзник.
sōl, sōlis, *m.* сонце.
Sōl, Sōlis, *m.* бог сонця, Апольон.
sōlācium, -ii відрада, потіха, полекша.
soleo, 2., solitus sum бути призвичаєним, „звичайно".
sōlitūdo, -inis, *f.* самота, пустиня.
sollicito, 1. ворушити, підбурювати, намовляти.
sŏlum, -i спід, дно, земля.
sōlum *adv.* лиш, тільки; nōn sōlum... sed etiam не лиш... але й.
sōlus, 3., *gen.* sōlīus, *dat.* sōlī сам, самий.
solvo, 3., solvī, solūtus розвязувати, розпускати.
sonus, -i звук, гомін.
sŏror, -ōris, *f.* сестра.
Sp. = Spurius.
spatium, -ii простір, віддалення; протяг часу, час.
speciēs, -ēi *f.* вигляд, вид.
specto, 1. глядіти, дивитися на *alqd*
spēro, 1. надіятися.
spēs, spĕi, *f.* надія, вигляд на.
spolio, 1. здирати одежу, збрую: *alqm vita* sp. позбавити життя.
sponte *(abl.* до spons, -ntis, *f.)* за дозволом; suā sponte сам від себе, на власну руку.
statim, *adv.* відразу, зараз.
statio, -ōnis, *f.* стоянка, стійка, сторожа.
statuo, 3., statuī, statūtus ставити; вважати за, думати; рішати.
status, -ūs, *m.* становище положення: устрій, лад.
stĭlus, -i ручка до писання, оливець, карандаш.
stīpendiarius, 3. уподаткований, податник.
sto, 1., stĕtī, stātūrus стояти.
stramentum, -i підстілка, солома; сідло.
studeo, 2., -uī старатися; alicui rei віддаватися чому; novis rēbus st. змагати до перевороту.
studium, -ii старання, ревність; заняття; нахил до, прихильність, любов.
stultitia, -ae дурнота, нерозум.
sub, *praep.* *a)* з *acc.* на питання „куди?": під, попід; *b)* з *abl.* на питання „де?": під.
subc... гл. succ...
sub-dolus, 3., *adv.* -ē хитрий, підступний.
sub-ĕo, -īre, -ii (-īvī), -ĭtus підходити: *alqd.* перебирати на себе, приймати.
subf.... гл. suff...
sub-icio, 3., -iēcī, -iectus кидати під: поневоляти; *pass.* бути поневоленим, підлеглим.
sub-ĭgo, 3., -ēgī, -actus присилувати, підневоляти.
subĭtō, *adv.* нараз, неожидано.
sub-lĕvo, 1. підносити, підпирати.
sub-mŏvĕo, 2., -mōvī, -mōtus віддаляти, відсувати, відпирати.
sub-p.... гл. supp.
sub-sĕquor, 3., -secūtus sum слідкувати, ступати по.
subsidium, -ii поміч, підмога.
sub-sisto, 3., -stĭtī станути; опратися.
sub-sum, -esse бути під, бути близько.
subvectio, -onis, *f.* довіз, достава.
suc-cēdo, 3., -cessī, -cessum підходити, підсуватися; займати чиєсь місце; часово: слідувати за.
suc-cendo, 3., -ndī, -nsus підпалювати, запалювати.
sūdor, -ōris, *m.* піт; труд, напруга.

suffrāgium, -ii голосування.
sum, esse, fui, futūrus бу(ва)ти; mihi est liber я маю кн., з *dat. personae* + *dat. rei* бути комусь на щось, служити до, на; esse alicui auxiliō приносити поміч, помагати.
summ... гл. subm...
summa, -ae сума.
summus, 3., *adv.* -ē найвищий.
sūmo, 3., sumpsi, sumptus брати.
sumptuōsus, 3., *adv.* -ē дорогий, бучний, розтратний.
sumptus, -ūs, *m.* видаток.
super, *adv.* вище.
super, *praep.* з *acc.* по-верх, по-над, над.
super(us). -ĕra, -ĕrum на верхи, горішний; *comp.* superior, -ius вищий; сильніший; часово: попередний, давніший.
suprēmus, 3. найвищий; часово: послідний.
supero, 1. перемагати, побіджати.
super-sum, -esse, -fui, futūrus оставатися, лишатися.
sup-pĕto, 3., -petīvi (-petii) вистарчати.
supplēmentum поповнення; військово: набір, новобранці, запасне військо.
sup-plex, -plĭcis *adv.* -ĭter (навколішках) благаючий, *adv.* навколішки.
supplicium, -ii кара смерти, страчення.
sup-porto, 1. довозити, достарчати.
suprā *adv.* на версі, в горі.
suprā, *praep.* з *acc.* вище, над.
sus-cipio, 3., -cēpi, -ceptus перебирати; *alqd.* підійматися.
suspĭcio, -ōnis, *f.* підзор, підозріння.
sus-tineo, 2., -tinui піддержувати, здержувати, стримувати; видержувати, зносити, брати на себе.
suus, 3. свій.

T.

T. = Titus.
tabŭla, -ae, дошка, таблиця; *plur.* tabulae список, грамоти, протоколи.
tăceo, 2., -ui, -ĭtūrus мовчати, не згадувати.
tamen однак, все таки.
tamen-etsi, tametsi хоч як, хотяй.
tant-ŏpere (tantō ŏpere) *adv.* так дуже, остільки.
tantus, 3. тільки, так великий; *gen. pretii*: tanti так дорогий, tanti est значить стільки.
tardo, 1. гаяти, здержувати.
tectum, -i стріха, хата, дім.
tĕgo, 3. texi, tectus крити, ховати.
tēlum, -i (зачіпне) оружжя; ратище, спис.
temerārius, 3. нерозважний, загонистий.
temerĭtās, -ātis, *f.* нерозвага, зухвалість.
temperantia, -ae міра, поміркованість.
tempĕro 1. (мірно) гріти, мірно вживати; заспокоювати; ab alqā rē здержуватися.
templum, -i храм, святиня.
tempto, 1. торкати, пробувати, забиратися до, починати.
tempus, -ōris, *n.* час.
teneo, 2., tenui, tentus тримати, держати, мати.
ter три рази.
ter-deciēs 13 разів.
terni, -ae, -a по три.
terra, -ae земля, край.
terreo, 2., -ui, -ĭtus трівожити, настрашити.
terrĭto, 1. страхати.
terror, -ōris, *m.* трівога, страх.
tertius, 3. третій.
testis, -is, *m. f.* свідок, свідка.
theātrum, -i театр.
Ti. = Tiberius.
timeo, 2., -ui боятися, побоюватися.
tĭmor, -ōris, *m.* страх, переляк.
tolĕro, 1. видержувати, зносити, перетерпіти; vitam t. піддержувати.

tollo, 3., sustŭlī, sublātus підіймати, підносити, усувати, відбирати *pass.* розгордіти, гордитися; sublātus alqā rē бутний із-за.
tormentum, -ī *a)* метний прилад, метавка: *b)* прилад на муки; мука, біда.
tŏt так багато, стільки.
tŏtĭdem саме стільки.
tŏtiēs стільки разів, так часто.
tōtus, 3., *gen.* tōtĭus, *dat.* tōtī цілий.
trā-do, 3., -dĭdī, -dĭtus передавати; переказувати.
trā-dūco (transdūco), 3., -duxī, -ductus переводити, вести крізь, через.
traho, 3., traxī, tractus тягнути.
trans, *praep.* з *acc.* через, за, по-за, на тім боці.
trans-eo, -īre, -iī, -ĭtus переходити, flūmen.
trans-fĕro, 3., -tŭlī, trā(ns)latus переносити.
trans-grĕdior, 3., gressus sum переходити.
trecēnī, -ae, -ă по 300.
trecentēsimus, 3. трисотний.
trecentī, -ae, -ă 300.
trecentiēs 300 разів.
trēdĕcim 13.
trēs, tria, *gen.* trium три.
tribūnus, -ī начальник повіту, legiōnis tr. полковник, трибун.
tribuo, 3., -uī, -ūtum уділяти, приділяти; virtūtī tr. приписувати.
tribūtum, -ī податок, поголовщина.
trĭcēnī, -ae, -ă по 30.
trĭcēsĭmus, 3. тридцятий.
trĭciēs 30 разів.
trĭduum, -ī три дни, триднівка.
trĭgintā 30.
tripertĭtō, *adv.* на 3 части.
triplex, -ĭcis трискладовий, потрійний.
tū (tuī, tibi, tē, ā tē, tēcum) ти.
tŭba, -ae труба, сурма.
tuĕor, 2., tuĭtus sum пильнувати, берегти.
tum, *adv.* тоді: cum... tum як... так, і... а особливо.
tumultuōsus, 3. *adv.* -ē неспокійний, бурливий, крикливий.
turma, -ae загін, відділ кінноти, турма (30 мужа).
turpis, -e, *adv.* -ĭter поганий, гидкий, ганебний.
tūtus, 3., *adv.* -ō безпечний, забезпечений.
tuus, 3. твій.

U.

ubi де; *coniunctio:* скоро (лиш) з *ind. pf.*
ŭlciscor, 3., ultus sum *alqm* мститися, карати.
ūllus, 3., *gen.* ullĭus, *dat.* ullī якийсь (в заперечних реченнях).
ulterior, -ius, *adv.* -ius тогобічний; Gallia ulterior заальпійська.
ultrō, *adv.* сам від себе, добровільно.
umbra, -ae тінь.
umquam, *adv.* колись (в заперечних реченнях).
ūnā, *adv.* разом.
unde звідки.
ūndĕcim 11.
ūndeciēs 11 разів.
ūndecĭmus, 3. одинадцятий.
ūndēnī, -ae, -a по 11.
ūn-dē без один, на пр. ūndē- vĭgintī 19 і т. п.
undĭque, *adv.* зусюди, з усіх боків; всюди.
ūni-versus, 3., *adv.* -ē зєднаний, цілий, *plur.* всі разом.
ūnus, 3., *gen.* ūnĭus, *dat.* ūnī один.
urbānus, 3., *adv.* -ē міський.
urbs, urbis, *f.* (велике) місто, столиця (= Рим).
usque саме до, аж до, звич. з *praep.* н. пр. usque ad.
ūsus, -ūs, *m.* уживання, ужиток, потреба.

ut (uti) *a)* порівнюючи: як, з *ind.*; причиново: бо-ж, тому що з *ind.* *б)* намірово (заперечено nē) з *coni. praes.* або *impf.*: щоб, аби. *в)* наслідково (заперечено: ut non.) з *coni.*: так що.
uter, -tra, trum, *gen.* utrīus, *dat.* utrī котрий (з обох), хто, (з двох); котрий небудь (з двох).
utrum *adv.* чи.
uterque, utrăque, utrumque *gen.* utrīusque, *dat.* utrīque кожний (з обох), обидва.
utrimque, *adv.* по обох сторонах, з обох боків.
ūtilis, -e, *adv.* -ĭter придатний, пожиточний, хосенний.
ūtor, 3., ūsus sum alqā rē послугуватися чим, уживати.
uxor, -ōris, *f.* жінка, дружина.

V.

vacātio, -ōnis, *f.* звільнення, відпуск.
văco, 1. бути порожним, не занятим.
vacuus, 3. порожний, пустий.
vadum, -ī брід.
văgor, 1. волочитися, скитатися, розходитися.
valeo, 2., valuī бути сильним, здоровим; мати вплив, значіння.
valētūdo, -ĭnis, *f.* стан здоровля; недуга, слабість.
vallis, -is, *f.* долина, міжгіря.
vallum, -ī вал, окіп, перегорода.
varius, 3. ріжнобарвний, ріжний, ріжнородний.
vasto, 1. пустошити, ограбувати.
vehĕmens, -ntis, *adv.* -enter насильний, сильний, різький; *adv.* vehementer дуже.
vel або.
vēnātio, -ōnis, *f.* ловецтво, польовання.
venia, -ae ласка, згляд, прощення, дозвіл.
vĕnio, 4., vēnī, ventum приходити.
ventus, -ī вітер.
vēr, vēris, *n.* весна.
verbum, -ī слово; в граматиці: дієслово.
vereor, 2., verĭtus sum боятися, стерегтися, поважати.
vergo, 3., versī хилитися; v. ad septemtriōnēs лежати ід, на, до.
vergobretus, -ī первосудець, кельтийський найвищий урядник.
verō *adv.* в правді, дійсно.
verso, 1. часто обертати; *pass.* versārī обертатися, бути; in alqā rē займатися.
versus *adv.* з *praep.* н. пр. ad, in: (звернений) до, на; quōque versus на всі боки.
versus, -ūs, *m.* рядок, вірш, стих.
verto, 3., vertī, versus обертати.
vērus, 3., *adv.* -ē правдивий, дійсний.
vesper, erī, *m.* вечірня зоря, вечір.
vester, -stra, -strum ваш.
vestigium, -iī стопа, ступінь, крок; слід.
vestio, 4., -īvī (-iī), -ītus одягати.
veterānus, 3. старослужний, досвідчений; legiōnes v. із вислуженців (ветеранів).
vĕtus, -ĕris, *abl. sing.* vĕtĕrĕ, *nom. plur. n.* -ă, *gen. plur.* -um старий.
vexo, 1. *alqm* знущатися, напаствувати.
via, -ae дорога, шлях.
viātor, -ōris, *m.* подорожник.
vīcēnī, -ae, -ă по 20.
vīcēsimus (vīgēsimus), 3. двадцятий.
vīcies 20 разів.
victĭma, -ae жертовна худобина, жертва.
victōria, -ae побіда.
victus, -ūs, *m.* проживок, харч.
vīcus, -ī хутір, село.
vīdeo, 2., vīdī, vīsus видіти, бачити: *pass.* videri з подв. *nom.* або з *inf.* здаватися, вважатися; mihi vidētur мені здається, я думаю, рішаю, постановляю.

vīgēsimus гл. vicēsimus.
vigĭlia, -ae безсонність, нічна сторожа; чверть ночі.
vīmen, -ĭnis, *n.* ужва, вербове пруття.
vinco, 3., vīcī, victus побіджати.
vincŭlum, -ī вязило, повяз; *plur.* vincŭla, окови, кайдани.
vindĭco, 1. для себе вимагати; освободжати, визволяти.
viŏlo, 1. нарушати, ранити, насилувати.
vir, virī муж, чоловік.
virĭtim, *adv.* поголовно, кожному, зокрема.
virtūs, -ūtis, *f.* мужність, хоробрість; чеснота, праведність.
vīs (тільки *acc.* vim, *abl.* vī, *plur.* vīres, -ium) *f.* сила, міць; vim facere уживати сили, насилком зачіпати.
vīta, -ae життя.
vīto, 1. оминати, уникати.
vitupĕro, 1. ганьбити.
vīvus, 3. живий.
vix з трудом, ледви.
voco, 1. кликати, зазивати.
vollo, velle, volui хотіти.
voluntās, -ātis, *f.* воля, бажання; прихильність, щирість; *abl.* voluntāte по волі, voluntāte alicuius за дозволом.
vŏveo, 2., vōvī, vōtus обітувати, обрікатися.
vulgus, -ī, *n.* (рідко *m.*) *acc.* vulgus (рідко vulgum) простолюд, чернь.
vulnĕro, 1. ранити.
vulnus, -ĕris, *n.* рана.

Nomina propria.

L. Aemilius, декуріо ґалійської кінноти.
Agedincum (Sens), місто Сенонів (B5).
Allóbrŏgēs, -um, ґалійське племя в провінції (D6, D7, C7).
Alpēs, -ium, Альпи.
Ambarrī, ґалійське племя (C6).
Ambiānī, бельґійське племя (A4, A5).
Ambibarii, кельтійське племя (B3).
Ambivarēti, клієнти Гедуйців (C5).
Andēs, -ium (Anion), Ґалійське племя (C3).
C. Antistius Rēgīnus, леґат Цесара.
Apollo, -ĭnis, бог.
Aquilēia, місто в Істрії, на півн. захід од Трієсту.
Aquitānī, вел. народ в Ґалії (D3, D4, E3, E4).
Aquitānia, часть Ґалії межи Піринеями, Ґаронною, Океаном та провінції (D3, D4, E3, E4).
Arar, -ăris, *acc.* -im, *abl.* -ī, *m.* (Saône), ріка (C6, D6).
Arecomĭcī гл. Volcae.
Aremoricae cīvitātēs, племена в нинішній Бретанії і Нормандії (B2, B3, B4).
M. Aristius, tribūnus militum.
Arvernī (Auvergne), велика ґалійська народність (D5).
Atrebătēs, -um (Artois), бельґійське племя (A5).
Aulercī, велика Ґалійська народність. До неї належали племена:
Aulercī Brannovĭcēs (Brionnais) (C6, D6).
Aulercī Cenomānī (B3 B4).
Aulercī Diablintēs (B3, B4)
Aulercī Eburovĭces (B4).
Avāricum (Bourges над Yèvre) столиця Бітуріґів (C5).
Belgae, мешканці півн. Ґалії межи Секваною, Марною, Реном та морем (A4, A5, A6, A7, B4, B5, B6).
Bellóvăcī, бельґійське племя (B4, B5).
Bibracte (*gen.* -is, *acc. abl.* -e), столиця Гедуйців (C6).
Biturīgēs, -um (Berry), ґалійське племя (C4, C5).
Bōii, Кельтійське племя (C5).
Borysthĕnes, -is, *m.* Дніпро.
Britannia, острів, Анґлія і Шкотія.
Decimus Jūnius Brūtus вбив Цесара в р. 44 пер. Хр.
Cadurcī (Quercy), Ґалійське племя (D4).
C. Julius Caesar, намісник Ґалії, гл. зам. [1]) до § 13.
L. Caesar, кревний і леґат Цесара.
Calĕtēs, -um (Calais?), бельґійське племя (B4).
C. Canīnius Rebĭlus, леґат Цесара.
mons Capitōlīnus, гора в Римі.
Carnŭtēs, -um, ґалійське племя (B4, B5), C5).
Carpathii montēs, Карпати.
L. Cassius Longīnus, консуль в р. 107 пер. Хр.
Casticus, Секванець.
Catamantaloedes, батько Кастіка.
Cavillōnum (Chalons sur Saône), місто Гедуйців (C6).
Cebenna mons (les Cevennes), гори (D5, D6).
Celtae, Кельти.
Celtillus, батько Верцінґеторікса.
Cenăbum, столиця Карнутів (C5).
Q. Tullius Cicero, леґат Цесара, брат славного Марка Тулія Ціцерона.
Cimbrī, ґерманська народність.
Commĭus, князь Атребатів.
Conconnetodumnus, вожд Карнутів.

P. Considius, офіцер Цесара.
Coriosolitēs, -um, ґалійське племя (B2), (Corseult).
Cotuātus, Карнутієць.
M. Licinius Crassus, тріюмвір з Цесаром і Помпеєм.
Critognātus, Арвернець.
Dis pater, бог підземеля.
Divĭco, Гедуєць.
Domnotaurus гл. Valerius.
Dumnŏrix, -īgis, Гедуєць, воріг Римлян.
Elăver (Allier), ріка (C5, D5).
Eleutĕtī, племя в кельтійській Ґалії.
Eporēdŏrix, -īgis, Гедуєць.
C. Fabius, леґат Цесара.
C. Fufius Cita, римський лицарь (eques).
Gabălī, Кельтійське племя (D5).
Gallia, Ґалія.
Gallī, Ґалійці.
Gallicus, Ґалійський.
Garumna (Garonne), ріка (D3, D4, E4).
Genăva (Genève) Женева, місто Альоброґів (C7).
Gergovia столиця Арвернів.
Germāni, Ґермани.
Germānia, Ґерманія.
Gobannitio, -ōnis, стрий Верцінґеторікса.
Gorgobĭna, місто Боїв (C5).
Graecus, З., Грецький.
Haeduī, пізніше Aedui, велика Ґалійська народність (C5, C6).
Helvetii, кельтійське племя в зах. півн. Швайцарії (C7, C8).
Helvii, племя в ґалійській провінції (D6).
Italia, Італія, в вужчім значінню у Цесара часом = Gallia Cisalpīna, півн. Італія.
Iūppĭter, Iovis, бог.
mons Iūra, гори (C6, C7).
T. Labiēnus леґат Цесара.
Latobrigī, ґерманське племя (B8, C8).
lacus Lemannus (lac Leman), озеро (C7).
Lemovicēs, -um (Limousin місто Limoges) племя в кельтійскій Ґалії (D4).
Lexovii (Lisieux), племя в Нормандії (B3, B4).
Liger, -ĕris, *acc.* -im, *abl.* -ī, (Loire), (D6, C3).
Lingŏnēs, -um (Langres), племя в кельтійській Ґалії.
Liscus, Гедуєць.
Lucterius, Кадурк.
Lūna богиня місяця.
Mandūbii, кельтійське племя (C6).
Mars, -tis, бог війни.
Matisco, -ōnis *f.* (Mâcon), місто Гедуйців (C6).
Mātrŏna (Marne), ріка (B5, B6).
Mediomatrĭcī (Metz), племя в кельтійській Ґалії.
M. Valerius Mesalla, консуль в р. 61 пер. Хр.
Minerva, богиня.
L. Minucius Basĭlus, офіцер Цесара.
Morĭnī, бельґійське племя (A5).
Nammēius, Гельветієць.
Narbo, -ōnis (Narbonne), місто в „провінції".
Nervii, бельґійська народність (A5).
Nitiobrŏgēs, Кельтійське племя (D4).
Norēia (Neumarkt в Стирії), місто; там Цімбри і Бої знищили римську армію в р. 113 пер. Хр.
Nōrĭcus ager, країна між Рецією і Панонією.
Noviodūnum (Nouan), місто Бітуріґів (C5).
Ollovĭco, -ōnis, Король Нітіоброґів.
Orgetŏrix, -īgis, Гельветієць.
Osismī, кельтійське племя (B1, B2).
Palātīnus mons, гора в Римі.
Parisii (Paris = Париж), кельтійське племя (B4, B5).
Petrocorii (Périgord), ґалійське племя (D4).
Pictŏnēs, -um (Poiton), кельтійське племя (C3).
M. Pupius Pīso, -ōnis, Консуль в р. 61 пер. Хр.
Cn. Pompēius Magnus, тріюмвір з Цесаром і Крассом; consul sine collēgā в р. 52 пер. Хр.

Pyrēnaeī montēs, гори (E3 — 5).
Raurăcī, племя в кельтійській Ґалії (C7).
Redŏnēs, -um (Rennes), племя в кельтійській Ґалії (B2, B3).
Rēmī (Reims), племя в Gallia Belgica.
Rēmus, брат Ромуля.
Rhēnus (Rhein), ріка Рен (C8, A6).
Rhodănus (Rhon), ріка (C7, E6).
Rōma, Рим.
Rōmānus, -i, Римлянин.
Rōmānus, 3., Римський.
Rutēnī (місто Rodez) ґалійське племя (D5, E5).
M. Semprōnius Rutĭlus, офіцер Цесара.
Santŏnēs, -um і Santŏnī (Saintonge, місто Saintes), племя в кельтійській Ґалії (D3).
Segusiāvī, племя в кельтійській Ґалії (D5, D6).
Senŏnēs, -um (Sens), велика народність в кельтійській Ґалії (B5).
Sēquana (Seine), ріка (B6 —4).
Sequănī, племя в кельтійській Ґалії (C6, C7).
T. Sextius, леґат Цесара.
Sōl, -is, бог сонця.
L. Cornelius Sulla, диктатор.
P. Sulpicius Rūfus, леґат Цесара.
Teutomătus, король Нітіоброґів.
Teutŏnī, ґерманська народність.
Tiberis, -is, *acc.* -im, *abl.* -ī, *m.*, ріка (E5).
pagus Tigurīnus, волость (часть) Гельвеціїв.
Tolōsa (Tolouse), столиця Тектосаґів (Volcae Tectosăgēs), (E4).
Tolōsātēs мешканці Tolosae.
Transalpīna (Gallia), трансальпійська Ґалія.
Trevĕrī (Trier), велика ґерманська народність в кельтійській Ґалії (A7, B7).
Tulingī, ґерманське племя (C7, C8).
Turŏnī (Touraine, місто Tours), Ґалійське племя (C4).
Ucraīna, Україна.
Ucraīnicus, 3., Український.
C. Valerius Cabūrus, Ґалієць, римський горожанин.
C. Valerius Domnotaurus, Гельвієць.
Velliocassēs, бельґійське племя (B4).
Vellaunodūnum, місто Сенонів (C5).
Vellavii (Velay), ґалійське племя (D5).
Venellī, племя в Нормандії, належали до cīvitātēs Aremoricae (B3).
Venĕti (Vannes), ґалійське племя, належали до cīvitātēs Aremoricae (C2).
Vercassivellannus, Арвернець.
Vercingĕtŏrix, -īgis, Арвернець.
Verucloetius, Гельветієць.
Vienna (Vienne), столиця Альоброґів (D6).
Viridomārus, Гедуєць.
Volcae, велика кельтійська народність.
До них належали:
Volcae Tectosăgēs (E4, E5) і
Volcae Arecomicī (D6, E5, E6).
Vulcānus, бог огня.

IV.

Українсько-Латинський Словарець.

(Заіменники, числівники та найбільше вживані злучники опущені.)

А.

а sed, autem; et.
але sed, autem.
ані . . . ані neque . . . neque.

Б.

багато multum, multi, 3.
барва color, ōris, *m.*
батько pater, tris.
батьки (родичі) parentes, tum, *m.*
бачити video, 2., vīdī, vīsus.
безбожний impius, 3.
безнастанно continenter.
безпечний tūtus 3.
безсмертний immortālis, e.
беріг rīpa, ae.
битися pugno 1. або = воювати.
бог deus, ī.
біля ad з *acc.*
більше plūs, ampliūs.
бо nam, enim; = тому що . . . propterea quod, з *ind.*, cum з coni.
боронити defendo, 3., -ndi, -nsus. *aliquem ab aliquō.*
боротися pugno, 1.; або = воювати.
боятися timeo, 2., -ui; vereor, 2., veritus sum; metuo, 3., -ui.
брат frater, tris.
брати sūmo, 3., sumpsī, sumptus.
бувати, бути sum, esse, fuī, futurus.
будувати, побудувати aedifico, 1.
будучий fŭtūrus, 3.

В.

в in.
великий magnus.
веселити dēlecto, 1.
весь omnis, e.
вертати, вернути revertor, 3., revertī.
вж . . . гл. також уж . . .
вже iam.
вибіратися кудись proficiscor, 3., profectus sum.
виєднати impĕtro, 1., *alqd ab alqō.*
видавати заміж in matrimonium do, 1., dĕdī, dătus.
вийти гл. виходити
виключ(ув)ати, виключити (од богослуження) interdīco, 3. dixī, dictum. *alicui aliquā rē.*
вимандрувати exĕo, īre, iī.
винайти, винаходити reperio, 4., rĕpĕrī, repertus.
випитувати quaero, 3. quaesīvī, quaesītus, *alqd ex alquo.*
вирушати, вирушити proficiscor, 3., profectus sum, (з військом) castra mŏveo, 2., mōvī, mōtus.
високий altus, 3.
виходити, вийти exĕo, īre, iī.

вичікувати expecto, 1.
від, од ā, ab, з *abl.*
відвертати, відвернути āverto, 3., vertī, versus; — хороби dēpello, 3., dēpŭlī, dēpulsus.
відда(ва)ти reddo, 3. -dĭdī, -dĭtus.
віддаленим бути absum, abesse, āfuī.
відімститися ulciscor, 3., ultus sum.
відповідати, -вісти respondeo, 2. -spondī, -sponsum.
відси inde.
відшкодування давати satisfacio, 3. -fēcī, -factus.
війна bellum, ī.
вікно fenestra, ae.
віра religio, ōnis, *f.* закони віри = religiōnēs.
вірність fidēs, ēī, *f.*
вірш versus, ūs, *m.*
вітер ventus, ī.
вітчина patria, ae.
власний proprius, 3.
власть potestās, ātis, *f.*, королівська власть regnum, ī.
вмерти, вмірати mŏrior, mŏrī, mortuus sum.
воліти mālo, malle, māluī.
волость pāgus, ī.
воювати bellum (bella) gero, 3., gessī, gestus.
впадати гл. падати.
впасти гл. падати.
вплив potentia, ae; auctoritās, ātis, *f.*, мати великий вплив ≈ multum posse.
все semper.
втікати, (до) perfugio, 3., -fūgī, *ad alqm.*
втікти fugio, 3., fūgī.
вузький angustus, 3.
вч . . . гл. уч. . . .

Г.

ганьбити vitupĕro, 1.
гарний pulcher.
говорити lŏquor, 3., locūtus sum, dĭco, 3., dixī, dictus.
голова caput, ĭtis, *n.*
головно imprĭmis, maxĭmē.
гора mons, -ntis, *m.*
город hortus, ī.
гріх nefās.

Д.

давати, дати do, 1. dĕdi, dătus.
далеко longē.
де ubi.
день diēs, ēī, *m.*, (= речинець) *f.*
дерево arbor, ŏris, *f.*
дивитися video, 2., vĭdī, vĭsus.
дім domus, ūs, *f.*
ділити dĭvĭdo, 3., dĭvĭsī, dĭvĭsus.
діти lĭberī, -erōrum, *m.*
до ad, usque ad, in з *acc.*
добре, *adv.* bĕnĕ.
добрий bonus, 3.
довгий longus, 3.
довго (часово) diū.
дозвіл venia, ae, без мого дозв. = mē invĭtō.
дозволяти гл. позволяти.
довжник obaerātus, ī.
довід(ув)атися cognosco, 3., -gnōvi, -gnĭtus, certiōrem fierī *dē aliquā rē.*
дожидатися гл. вичікувати.
докладно accuratē, dĭligenter.
дома domī.
доносити, донести nuntio, 1., certiorem. facio, 3., fēci, factus *alqm de alqā rē.*
донька filia.
допускати, допуститися чогось admitto, 3., mĭsi. missus *alqd.*
дорога via, ae.
досить satis.
другого дня posterō diē.
друїди druidēs, um, *m.*
дуже magnŏpere; з *adi.* = *superl.*

думати arbitror, 1.: pŭto, 1., existĭmo, 1.
думка opīnio, -onis, *f.*
душа anima, ae; animus, i.

Ж.

жадати posco, 3., poposcī.
жалуватися quĕror, 3., questus sum, *de alqā rē*; accūso, 1., *alqm.*
ждати гл. чекати.
жертва sacrificium, iī.
живий vīvus, 3.
життя vīta, ae.

З.

з, із e, ex; dē; *gen. part*; *з ким* cum з *abl.*
за prō.
забракнути dēficit *alqd* mē.
задовольнятися, -итися satis habeo, 2., habui.
займати власть occŭpo, 1., заняти, занимати місто capio, 3., cēpī, captus: займатися чимсь interesse *alicui rei;* procūro, 1., *alqd;* studeo, 2., -uī, *alicui rei.*
зайти гл. заходити.
заки priusquam.
закладник obses, ĭdis, *m.*
закон lex, lēgis, *f.*
замешкувати incŏlo, 3., -colui, -cultus.
заміж (видавати) in matrimonium do, 1., dĕdī, dătus.
замолити plāco, 1.
занадто nimis: або через comp.
занедужати morbō afficior, 3., affectus sum.
заниматися, заняти гл. займати.
запанувати imperiō potior, 4.
записати гл. писати.
засідати, засісти consīdo, 3., -sēdī.
засудити damno, 1.
заходити, зайти commeo, 1.; per-venio, 4., -vēnī.
збиратися, зібратися convenio, 4., vēnī.
збіжжя frūmentum, ī.
зброя гл. оружжя.
звичайно = мати звичай soleo, 2., solĭtus sum.
згода concordia.
згодитися на щось concēdo, 3., -cessī -cessus; patior, 3., passus sum.
здерж(ув)ати prohibeo, 2., -ui, -itus; від бою = ā proeliō contineo, 2., -ui, -tentum; retineo, 2., -tinui. -tentus; (страхом) deterreo, 2., -ui, -itus.
здобу(ва)ти capio, 3., cēpī, captus.
земля terra, ae; = поле ager, grī, *m.*
зібрати гл. збирати.
зірвати гл. зривати.
зле *adv.* mălĕ.
злий malus, 3.
зловити (при злочині) deprehendo. 3., -ndī, -nsus.
злочин facĭnus, oris, *n.*
зменшати minuo, 3., -ui, -ūtus.
знаний nōtus, 3., мені зн. cognovī. isse.
знати scio, 4.; nōvī, nōvisse; не знати ignōro, 1., nescio, 4.
значіння = повага, вплив: auctoritās, ātis, *f.*; мати якесь зн. esse aliquō numerō atque honōre.
зносити conferro, ferre, contŭlī, collātus.
зоря sīdus, ĕris, *n.*
зразити (когось) animum alicuius offendo, 3., -ndi, -nsus.
зривати, зірвати rescindo, 3., -scĭdī, -scissus.
зробити гл. робити.

И.

инший alius, 3.; *plur.* reliqui 3.

І.

і et.
ідол simulācrum, ī.
іти, піти, ходити eo, ire, iī, itum.

К.

казати dīco, 3., dixī, dictus.
кара poena, ae.
Карпатський Carpathius, 3.
квітень Aprīlis, e
квітка flōs, flōris, *m.*
кермувати rĕgo, 3., rexī, rectus.
кілька = мало paucī, 3.
кілько quot.
кіннота equitatus, us, *m.*
книга, книжка lĭber, libri, *m.*
кожний omnis, e.
колись ōlim.
королівський rēgius, 3.
король rex, rēgis, *m.*
край, країна terra, ae; finēs, ium, *m.*; regio, ōnis, *f.*
красний pulcher, -chra, -chrum.
крім того praeterea.
кріпаки (всі у одного пана) familia, ae.
крісло sella, ae.
крук corvus, ī.
куди quō.
купець mercātor, -ōris, *m.*
купити ĕmo, 3., ēmī, emptus.

Л.

лавка scamnum, ī.
легкий (без труду) facilis, e.
легко *adv.* facile.
лишатися, лишитися (per)maneo, 2., mansī.
лінивий piger, -gra, -grum.
ліс silva.
літа = роки.
любити ămo, 1.
люди hominēs, um, *m.*

М.

майже ferē.
малий parvus, 3.
мати habeo, 2. -ui, -itus; esse alicui.,
маширувати iter facio, 3., fēcī, factus; eo, īre, iī; proficiscor, 3., -fectus sum.
менше minus.
мешканець incŏla, ae, *m.*
мир pax, pācis, *f.*
мистецтво гл. штука.
між inter з *acc.*
міст pons, pontis, *m.*
місто oppidum, ī., (велике місто) urbs, urbis, *f.*
мова lingua, ae.
мовчати taceo, 2., -cui, tacĭturus.
могти possum, posse, potui.
могутний potens, -ntis.
мусіти dēbeo, 2., -ui, -itus; або *gerundium.*

Н.

на in з *acc.*; з *abl.*
набу(ва)ти paro, 1., compăro, 1.
навкруг circum з *acc.*
навчитися гл. учитися.
наганити гл. ганьбити.
нагорода praemium, ii, *n.*
найбільше maximē.
найменше minimē.
найти гл. находити.
назначувати (кару), назначити constituo, 3., -uī, -utus.
намагатися гл. старатися.
намовляти, намовити persuadeo, 2., -suasī, -suāsum, *alicui, ut . . .*

написати гл. писати.
наповняти compleo, 2., -plēvī. -plētus.
нарід gens, gentis, *f.*, natio, -ōnis, *f.*, popŭlus, ī, civitās, ātis. *f.*
насильство iniūria, ae.
нахил studium, ii.
находити, найти reperio. 4.. rĕppĕri, repertus.
наука disciplīna.
научитися гл. учитися.
не nōn.
невільник servus, ī.
небезпека perīculum, ī.
небезпечний perīculōsus, 3.
незгода discordia, ae: dissensio, -ōnis, *f.*
нездужати гл. занедужати.
неприятель hostis, is, *m.*
нести, носити fero, ferre, tŭlī, lātus.
низький humilis, e.
ніж quam; *abl. comp.; по висловах рівности і нерівности:* atque.
нічого nihil.
ніхто nēmo.
носити гл. нести.

О.

обичай mōs, mŏris, *m.*
обітувати vŏveo, 2., vōvī, vōtus.
обробляти cŏlo, 3., cŏluī, cultus.
обчисляти, -лити rationem conficio, 3., -fēcī, -fectus.
обяснювати interpretor, 1.
огонь ignis, is, *m.*
од . . . гл. від . . .
одмінний, бути одмінним diffĕro, -ferre.
одчиняти, одчинити aperio, 4., aperuī, apertus.
оженитися in mātrimōnium dūcere aliquam.
опанувати imperiō potior, 4.
описувати = представляти, розказувати propōno. 3., -pŏsui, -positus.
оружжя arma, -ōrum.
освободжати, освободити lībero, 1., (насильно) ēripio, 3., -ripui, -reptus:
охоче libenter.

П.

падати, пасти, впасти, впадати cĕdo, 3., cecĭdī.
памятати, пригадувати собі reminiscor, 3., meminī, -isse.
партія factio, ōnis, *f.*
перевищати supero, 1., *aliquem;* praecedo, 3., cessī, *alicui.*
перейти гл. переходити, маширувати.
переносити, нести transfĕro, -ferre, -tŭli, -latus.
переконувати, переконати persuadeo, 2., -suāsī, -suāsum, *alicui* з *acc. c. inf.*
переслідувати (in-, per-) sĕquor, 3., secūtus sum.
переходити, перейти transĕo, -īre, -iī.
перешкаджати prohibeo, 2., -uī, -itus., *aliqm alquā rē;* impedio, 4.
перший (впливом) princeps, -ipis.
пильний impiger, -gra, -grum: dīligens, ntis; assiduus, 3.
писати, написати scrĭbo, 3., scripsi. scriptus; (науку) litterīs mandāre.
питати interrŏgo, 1.; quaero, 3.. quaesivi. quaesitus, *alqd ex (ab) alqō.*
підійматися, піднятися чогось suscipio. 3., -cēpī, ceptus, *alqd.*
підозріння suspicio, ōnis, *f.*
підпалювати, підпалити incendo, 3.. -ndī, -nsus.
післати гл. посилати.
піти гл. іти.
платити pendo, 3., pependī, pensus.
племя civitas, -ātis, *f.*; popŭlus, i.
по post, з *acc.*
поби(ва)ти = побіджати, побідити supero, 1.; vinco, 3., vīcī, victus.

побудувати гл. будувати.
поважати colo, 3., colui, cultus.
повинуватися pareo, 2., -uī.
податок tribūtum, ī.
подорожний viātor, ōris, *m*.
поет poēta, ae, *m*.
пожертвувати immŏlo, 1.
поки гл. заки.
позволяти, позволити concēdo, 3., -cessī, -cessus.
покликати (до себе) voco, 1., ad mē.
поле ager, -grī, *m*.
помагати auxilium ferre.
помирятися, -миритися pācem facio, 3., fēcī, factus.
поміч auxilium, ii.
помститися ulciscor, ī
поодинокий singuli, ae, ă.
порішати гл. рішити.
посилати, післати mitto, 3., misī, missus.
послушник cliens, -ntis, *m*.
посол lēgātus, ī.
постановляти, постановити constituo, 3., -uī, ūtus.
поступати (карно) проти когось animadverto, 3., -tī, *in alqm*.
потім post; posteā, tum.
потішати dēlecto, 1.
похвалити гл. хвалити.
поч(ин)ати incipio, 3.; coepī, isse; поч. бій, proelium committo, 3., -misī, -missus.
почути гл. чути.
при in з *abl.*; apud з *acc*.
привозити, -везти confĕro, -ferre, -tŭli, collātus; conveho, 3., -vexī, -vectus.
приготовляти, приготовити compăro, 1.
приділювати, приділити attribuo, 3., -uī, -ūtum.
присмний iūcundus, 3.
прийти гл. приходити.
приказати iŭbeo, 2., iussī, iussus *alqm* з *inf.*, impĕro, 1., *alicui, ut*...
природа nātūra, ae.
пристрасно cupidē.
приходити, прийти venio, 4. vēnī.
причина (до) causa, ae (alicuius rei).
про dē з *abl.*
провінція prōvincia, ae.
просити гл. прохати
прославляти celĕbro, 1.
проти contrā з *acc.*; проти волі когось = aliquō invītō.
прохати, просити rŏgo, 1., peto, 3., petīvī, petītus, *alqd ab alqō*.
прохідний expedītus, 3.
прочитати гл. читати.
прощати, простити condōno, 1.; veniam do, 1., dĕdī, dătus.
птах, пташок avis, is, *f*.
пустиня sōlitūdo, inis, *f*.
пустошити vasto, 1.

Р.

радо libenter.
разом ūnā; всі разом, summa, ae omnium.
ревно dīligenter.
ріжний varius, 3.
ріжнитися diffĕro, -ferre, —,—.
ріжнобарвний varius, 3.
рік annus, ī.
ріка flūmen, ĭnis, *n*.
рільництво agrīcultūra, ae.
рішати, рішити constituo, 3., -stitui, -stitūtum. (в спорах) dēcerno, 3., -crēvī, -crētus.
робити, зробити făcio, 3., fēcī, factus.
робота = діло opus, ĕris, *n*.
родина familia, ae; cognātio, ōnis, *f*. (hominum).
родитися orior, īrī, ortus sum.
роздум(ув)ати dēlībero, 1.

С.

садок hortus, ī.
світ mundus, ī.
село vīcus, ī.
селянин agricŏla, ae.

сестра soror, ōris.
сидіти sĕdeo, 2., sēdī, sessum.
син fīlius, iī.
сказати гл. казати.
склик(ув)ати convŏco, 1.
скривджувати iniūriam alicui făcere, inferre.
слава laus, laudis, *f.*; gloria, ae.
славний clārus, 3.
слідком іти sequor, 3., secūtus sum.
служити servio, 4.; imperium alicuius perfĕro, -ferre, -tŭlī, -lātum.
слухати audio, 4., = бути послушним pareo, 2., uī.
смерть mors, mortis, *f.*
спалити crĕmo, 1.
списки (на табличках) tabulae, ārum.
спитати гл. питати.
співати căno, 3., cecĭnī; canto, 1.
спішатися, спішитися contendo, 3., -ndī.
справедливість iustitia, ae.
спроваджувати, спровадити (con-) dūco, 3. -duxī, -ductus.
старатися studeo, 2., -uī; = пробувати cōnor, 1.
старий vetus, ĕris: antīquus.
старшина (уряд), старшини magistrātus, ūs, *m.*; principēs, um.
статися fīo, fierī, factum est.
стисненим бути contineor, 2.
стіл mensa, ae.
сторона lătus, eris, *n.*, зі всіх сторін undĭque.
стягати, стягнути cōgo, 3., coēgi, coactus; condūco, 3., -xi, -ctus.
сумніватися dubito, 1.
сусід fīnitĭmus, ī.
сусідний fīnĭtĭmus, 3.
сходитися, зійтися coĕo, -ire, -iī.
схотіти гл. хотіти.
сягати pertineo, 2., uī.

Т.

таблица tabŭla.
табор castra, ōrum.
так ita, tam, adeō; так само item.
таки tamen: все таки nihilōminus.
також etiam, quoque, et.
там ibi, (in) eō locō.
тим часом intereā.
тінь umbra, ae.
тільки sōlum, non nisi.
тільки tantus, 3.
тоді tum.
тому propterea.
треба oportet, necesse est, в *acc. c. inf.; Gerundivum.*
трудний difficĭlis, e.
туди eō.
тяжкий gravis, e. = трудний difficilis, e.

У.

у . . . гл. також в . . .
у (когось) apud *(alqm)*.
уважати когось за . . . pŭto, 1., existĭmo, 1. з подвійн. *acc.* в. *pass.* habēri з подвійн. *nom.*
уже гл. вже.
уживати ūtor, 3., ūsus sum.
Україна Ucraīna, ae.
уникати vito, 1.
уряд magistrātus, ūs, *m.*
установа institūtum, ī.
ученик discipulus, ī.
учитель magister, strī.
учити doceo, 2., docui, doctus.
учитися disco, 3., didicī.

Х.

хвалити laudo, 1.
хлопець puer, erī.
ходити гл. іти.
хороба morbus, ī.

хоробрий fortis, e.
хоробрість fortitūdo, ĭnis, *f*.
хотіти volo, velle, volui. не хотіти nōlo, nolle, nōluī.

Ц.

цвіт flōs, flōris, *m*.
цвітень Aprīlis, e.
цілий tōtus, 3.; omnis, e.

Ч.

часом nonnumquam.
часто saepe.
часть pars, -tis, *f*.
чекати чогось exspecto, 1., *alqd*.
через per з *acc*.
чернь plebs, plēbis, *f*.
читати lĕgo, 3., lēgī, lectus.
чому? cur?
чоловік homo, -ĭnis, *m*. люди homĭnēs.
чути audio, 4.

Ш.

школа schola, ae.
шляхта nōbilĭtās, ātis, *f*., nōbĭlēs; equĭtēs.
штука ars, artis, *f*.: (діло штуки) artificium, iī.

Щ.

що-денно cotidiē.

Зміст.

ст.
Початкові вправи . . . . . 3—7
Ґалія . . . . . 7—9
Звичаї Ґалійців . . . . . 9—20
Звичаї Ґерманів . . . . . 20—22
Війна з Гельвеціями (58 р. п. Хр.) . . . . . 22—41
Повстання Ґалійців (52 р. п. Хр.) . . . . . 41—60
Слівця до уступів 1—58 . . . . . 61—83
Латинсько-Український Словарець . . . . . 84—116
Nomina proprïa . . . . . 117—119
Українсько-Латинський Словарець . . . . . 120—127